नं० ७८४-घ

शिशुपालवधः (काव्यालंकारशास्त्रम्)

कर्त्ता म०क०माघः

नं० ७८५-घ

पत्राणि ३-६ (अपूर्णम्)

नं० ७८४-घ

शिशुपालवधः (काव्यालंकारशास्

पत्राणि ३-६ (अपूर्णम्)

कर्त्ता महाकविः माघः

माघनवसर्गाः प ३९

व्यासकाव्यावली ३

मा. १

॥६०॥ श्रीगणपतये नमः ॥ श्रियः पतिः श्रीमति शासितुं जगज्जगन्निवासो वसुदेवसद्मनि वसन्ददर्शा-
वतरंतमंबराद्धिरण्यगर्भांगभुवं मुनिं हरिः १ द्विधाकृतात्मा किमयं दिवाकरो विधूमरोचिः किमयं
हुताशनः गतं तिरश्चीनमनूरुसारथेः प्रसिद्धमूर्ध्वज्वलनं हविर्भुजः २ पतत्यधो धाम विसारि
सर्वतः किमेतदित्याकुलमीक्षितं जनैः २ चयस्त्विषामित्यवधारितं पुरा ततः शरीरीति विभाविताकृ-
तिं विभुर्विभक्तावयवं पुमानिति क्रमादमुं नारद इत्यबोधि सः ३ नवानधोधो बृहतः पयोधरान्समू-
ढकर्पूरपरागपांडुरं क्षणं क्षणोत्क्षिप्तगजेंद्रकृत्तिना स्फुटोपमं भूतिसितेन शंभुना ४ दधानमंभोरु-
हकेसरद्युतीर्जटाः शरच्चंद्रमरीचिरोचिषं विपाकपिंगास्तुहिनस्थलीरुहो धराधरेंद्रं व्रततीततीरिव
५ पिशंगमौंजीयुजमर्जुनच्छविं वसानमेणाजिनमंजनद्युति सुवर्णसूत्राकलिताधरांबरां विडंबयंतं शिति-
वाससस्तनुं ६ विहंगराजांगरुहैरिवायतैर्हिरण्मयोर्वीरुहवल्लितंतुभिः कृतोपवीतं हिमशुभ्रमुच्चकैर्घ-
नं घनांते तडितां गणैरिव ७ निसर्गचित्रोज्ज्वलसूक्ष्मपक्ष्मणा लसद्बिसच्छेदसितांगसंगिना चकासतं चारु
चमूरुचर्मणा कुथेन नागेंद्रमिवेंद्रवाहनं ८ अजस्रमास्फालितवल्लकीगुणक्षतोज्ज्वलांगुष्ठनखांशुभिन्नया पु की. १

रः प्रवालैरिव पूरितार्धया विभान्तमच्छस्फटिकाक्षमालया ९ रणद्भिराघट्टनया नभस्वतः पृथग्विभिन्नश्रुतिमंड
लैः स्वरैः ~~स्फुटानती~~ स्फुटीभवद्ग्रामविशेषमूर्छनामवेक्षमाणं महतीं मुहुर्मुहुः १० कुलकं निवर्त्य सोनुव्रजतः कृतान
तीनतीन्द्रियज्ञाननिधिर्नभःसदः समासदत्सादितदैत्यसंपदः पदं महेन्द्रालयचारु चक्रिणः ११ पतत्पतंगप्रतिम
स्तपोनिधिः पुरोस्य यावन्न भुवि व्यलीयत गिरेस्तडित्वानिव तावदुच्चकैर्जवेन पीठादुदतिष्ठदच्युतः १२ अथ प्रयत्नो
न्नमितानमत्फणैर्धृते कथंचित्फणिनां गणैरधः न्यधायिषातामभिदेवकीसुतं सुतेन धातुश्चरणौ भुवस्तले १३
तमर्घ्यमर्घ्यादिकयादिपूरुषः सपर्यया साधु स पर्यपूपुजत् गृहानुपैतुं प्रणयादभीप्सवो भवन्ति नापुण्यकृतां मनीषि
णः १४ न यावदेतावुदपश्यदुत्थितौ जनस्तुषाराञ्जनपर्वताविव स्वहस्तदत्ते मुनिमासने मुनिश्चिरंतनस्तावदभि
न्यवीविशत् १५ महामहानीलशिलारुचः पुरो निषेदिवान्कंसकृषः स विष्टरे श्रितोदयाद्रेरभिसायमुच्चकैरचू
चुरच्चंद्रमसोभिरामतां १६ विधाय तस्यापचितिं प्रसेदुषः प्रकाममप्रीयत यज्वनां प्रियः गृहीतुमर्यान्परिचर्यया मुहु
र्महानुभावा हि नितान्तमर्थिनः १७ अशेषतीर्थोपहृताः कमण्डलोर्निधाय पाणावृषिणाभ्युदीरिताः अघौघविध्वंस
विधौ पटीयसीर्नतेन मूर्ध्ना हरिरग्रहीदपः १८ स काञ्चने यत्र मुनेरनुज्ञया नवाम्बुदश्यामवपुर्न्यविक्षत जिगाय जंबूज

मा॰
२

नितच्छ्रियः श्रियं सुमेरुशृंगस्य तदा तदासने १९ सतत्त्वकार्त्तस्वरभास्वरांवरः कठोरताराधिपलांछनछविः विदि
द्युते वाडवजातवेदसः शिखाभिराश्लिष्ट इवांभसां निधिः २० रथांगपाणेः पटलेन रोचिषामृषित्विषः संवलिता विरेजि
रे चलत्पलाशान्तरगोचरास्तरोस्तुषारमूर्त्तेरिव नक्तमंशवः २१ प्रफुल्लतापिच्छनिभैरभीशुभिः शुभैश्च सप्तछ
दपांशुपांडुभिः परस्परेण च्छुरितामलच्छवी तदैकवर्णाविव तौ बभूवतुः २२ युगांतकालप्रतिसंहृतात्मनो जगंति यस्
स्यां सविकाशमासत तनौ ममुस्तत्र न कैटभद्विषस्तपोधनाभ्यागमसंभवा मुदः २३ निदाघधामानमिवाधिदीधितिं मु
दा विकाशं मुनिमभ्युपेयुषी विलोचने बिभ्रदधिश्रितश्रियी स पुंडरीकाक्ष इति स्फुटोभवत् २४ सितं सितिम्ना सुतरां मुने
र्वपुर्विसारिभिः सौधमिवाथ लंभयन् द्विजावलिव्याजनिशाकरांशुभिः शुचिस्मितां वाचमवोचदच्युतः २५ हरत्यघं
संप्रति हेतुरेष्यतः शुभस्य पूर्वाचरितैः कृतं शुभैः शरीरभाजां भवदीयदर्शनं व्यनक्ति कालत्रितयेपि योग्यतां २६ जगत्यप
र्याप्तसहस्रभानुना न यन्नियंतुं समभावि भानुना प्रसह्य तेजोभिरसंख्यतां गतैरदस्त्वया नुन्नमनुत्तमं तमः २७ कृतः प्रजा
क्षेमकृता प्रजासृजा सुपात्रनिक्षेपनिराकुलात्मना सदोपयोगेपि गुरुस्त्वमक्षयो निधिः श्रुतीनां धनसंपदामिव २८ को॰
विलोकनेनैव तवामुना मुने कृतः कृतार्थोस्मि निवर्हितांहसा तथापि शुश्रूषुरहं गरीयसीर्गिरोथवा श्रेयसि केन तृप्यते २९ २

गतस्य होऽस्यागमनप्रयोजनं वेदेति वक्तुं व्यवसीयते यया ततोऽतिनम्रामुदितात्मगौरवो गुरुस्तवैवागमनं प्रचष्टतां ३० इ
ति ब्रुवंतं तमुवाच सद्ब्रह्मचारीतीन वाच्यमित्थं पुरुषोत्तम त्वया त्वमेव साक्षात्करणीय इत्यतः किमस्ति कार्यं गुरु योगिनाम
पि ३१ उदारिरागप्रतिरोधकं जनैरमीदृशं मनुष्यतयातिदुर्गमे उपेयुषो मोक्षपथं मनस्विनस्त्वमग्रभूमिर्निरयायसं
श्रया ३२ उदासितारं निगृहीतमानसैर्गृहीतमध्यात्मदृशा कथंचन बहिर्विकारं प्रकृतेः पृथग्विदुः पुरातनं त्वां पुरुषं
पुराविदः ३३ निवेशयामासिथ हेलयोद्धृतं फणाभृतां छादनमेकमोकसः जगत्त्रयैकस्थपतिस्त्वमुच्चकैरहीश्वरा
स्तंभशिरःसु भूतले ३४ अनन्यगुर्व्यास्तव केन केवलं पुराणमूर्तेर्महिमावगम्यते मनुष्यजन्मापि सुरासुरान्गुणैर्भवा
न्भवोच्छेदकरैः करोत्यधः ३५ लघूकरिष्यन्नतिभारभंगुराममूं किल त्वं त्रिदिवादवातरः उदूढलोकत्रितयेन सांप्र
तं गुरुर्धरित्री क्रियतेतरां त्वया ३६ निजौजसोज्जासयितुं जगद्द्रुहामुपाजिहीथा न महीतले यदि समाहितैरप्य
निरूपितस्ततः पदं दृशः स्याः कथमीशमादृशां ३७ उपप्लुतं पातुमदो मदोद्धतैस्त्वमेव विश्वंभर विश्वमीशिषे कृ
तेरवेः क्षालयितुं क्षमेत कः क्षितिपात मस्कांडमलीमसं नभः ३८ करोति कंसादिमहीभृतां वधाज्जनोमःगाणमि
वयत्तवस्तवे हरेर्हिरण्याक्षपुरः सरासुरद्विपद्विषः प्रस्तुतसातिरस्क्रिया ३९ प्रवृत्त एव स्वयमुज्झितश्रमः क्रमेण

येहं भुवनद्विषामसि नयापि वा चालयता पुनः क्षिमो मिथस्त्वदाभावमणालोलुपं मनः ४० तदिदं दुःसं
3 हिंसमुपेन्द्र यद्वचः हणं मया विश्वजनीनमुच्यते समस्तकार्येषु गतेन धुर्यतामहिद्विषस्तद्भवता निश
म्यतां ४१ अभूदभूमिः प्रतिपक्षजन्मनां भियां तनूजस्तपनद्युतिर्दितेः यमिन्द्रशब्दार्थनिषू
दने हरेर्हिरण्यपूर्वं कशिपुं प्रचक्षते समत्सरेणासुर इत्युपेयुषा चिराय नाम्नः प्रथमाभिधेयतां
भयस्य सर्वोवतरस्तरस्विना मनस्सु येन द्युसदां न्यधीयत ४३ दिशामधीशांश्चतुरो यतः सुरा
नपास्यतं रागहृताः सिषेविरे अवापुरारभ्य ततश्चलाऽस्थितिं प्रवादमुच्चैरयशस्करं श्रियः ४४ पुरा
णि दुर्गाणि निशातमायुधं बलानि शूराणि घनाश्च कञ्चुकाः स्वरूपशोभैकफलानि नाकिनां गणै
स्तमाशंक्यत तदादि चक्रिरे ४५ स संचरिष्णुर्भुवनान्तरेषु यां यदृच्छयाशिश्रियदाश्रयः श्रियः अका
रि तस्यै मुकुटोपलस्खलत्करैस्त्रिसंध्यं त्रिदशैर्दिशे नमः ४६ सटाच्छटाभिन्नघनेन बिभ्रता नृसिं
ह सैंहीमतनुं तनुं त्वया समुग्धकान्तास्तनसंगभंगुरैरुरोविदारं प्रतिचस्करे नखैः ४७ विनोदमिच्छ को
न्नथ दर्पजन्मनो रणेन कण्ड्वास्त्रिदशैः समं पुनः सरावणो नाम निकाममीषणं बभूव रक्षः क्षतरक्षणं ३

दिवः ४८ प्रभुर्बभूषुर्भुवनत्रयस्य यः शिरोतिरागाद्दशमं चिकर्तिषुः अतर्कयद्विघ्नमिवेष्टसाहसः प्रसादमिच्छा
सदृशं पिनाकिनः ४९ समुत्क्षिपन्यः पृथिवीभृतां वरं वरप्रदानस्य चकार शूलिनः त्रसत्तुषाराद्रिसुताससं
भ्रम स्वयंग्रहाश्लेषसुखेन निष्क्रयं ५० पुरीमवस्कंद लुनीहि नंदनं मुषाण रत्नानि हरामरांगना विगृह्य
चक्रेण मुचिद्विषा वशी य इत्थमस्वास्थ्यमहर्निशं दिवः ५१ सलीलयातानि न भर्तुरभ्रमोर्न चित्रमुच्चैःश्रवसः
पदक्रमं अनुद्रुतः संयति येन केवलं बलस्य शत्रुः प्रशशंस शीघ्रतां ५२ अशक्नुवन्सोढुमधीरलोचनः सह
स्ररश्मेरिव यस्य दर्शनं प्रविश्य हेमाद्रिगुहागृहांतरं निनाय बिभ्यद्दिवसानि कौशिकः ५३ बृहच्छिलानिष्ठु
रकंठघट्टनाद्विकीर्णलोलाग्निकणं सुरद्विषः जगत्त्रयोरस्रसहिस्म वैष्णवं न चक्रमस्याक्रमताधिकंधरं ५४ वि
विभिन्नशंखः कलुषीभवन्मुहुर्मदेन दंतीव मनुष्यधर्मणः निरस्तगांभीर्यमपास्तपुष्पकः प्रकंपयामास न मान
सं न सः ५५ रणेषु तस्य प्रहिताः प्रचेतसा सरोषहुंकारपराङ्मुखीकृताः प्रहर्तुरेवोरगराजरज्जवो जवेन कं
ठं सभयाः प्रपेदिरे ५६ परेतभर्तुर्महिषोमुना धनुर्विधातुमुत्खातविषाणमंडलः हृतेपि भारे महतस्त्रपा
भरादुवाह दुःखेन भृशानतं शिरः ५७ स्पृशन्सशंकं समये शुचावपि स्थितः कराग्रैरसमग्रपातिभिः अघ

मा० ४ घर्मे घर्मोदकविंदुमौक्तिकैरलंचकारास्य वधूरहस्करः ५८ कलासमग्रेण गृहानमुंचता मनस्विनीरुत्कयि
तुं पटीयसा विलासिनस्तस्य वितन्वता रतिं न नर्मसाचिव्यमकारि नेंदुना ५९ विदग्धलीलोचितदंतप
त्रिकाविधित्सया नूनमनेन मानिना न जातु वैनायकमेकमुद्धृतं विषाणमद्यापि पुनः प्ररोहति ६० निशां
तनारीपरिधानधूननस्फुटागसाप्यूरुषु लोलचक्षुषः प्रियेण तस्यानपराधबाधिताः प्रकंपेनानुचकंपिरे सु
राः ६१ तिरस्कृतस्तस्य जनाभिभाविना मुहुर्महिम्ना महसा महीयसे बभार बाष्पैर्द्विगुणीकृतं तनुस्तनून
पाद्धूमवितानमाधिजैः ६२ तदीयमातंगघटाविघट्टितैः कटस्थलप्रोषितदानवारिभिः गृहीतदिक्कैर
पुनर्निवर्तिभिश्चिरस्य याथार्थ्यमलंभि दिग्गजैः ६३ परस्य मर्माविधमुज्झतां निजं द्विजिह्वतादोषमजिह्म
गामिभिः तमिद्धमाराधयितुं सकर्णकैः कुलैर्न भेजे फणिनां भुजंगता ६४ तपेन वर्षाः शरदा हिमागमो वसंत
लक्ष्म्या शिशिरः समेत्य च प्रसूनकॢप्तिं दधतः सदर्तवः पुरेस्य वास्तव्यकुटुंबितां ययुः ६५ अभीक्ष्णमुष्णै
रपि तस्य सोष्मणः सुरेंद्रबंदीश्वसितानिलैर्यथा सचंदनांभःकणकोमलैस्तथा वपुर्जलार्द्रापवनै का
र्न निर्ववौ ६६ अमानवं जातमजं कुले मनोः प्रभाविनं भाविनमंतमात्मनः मुमोच ८

जानन्नपि जामकानयः सदाभिमाने कथना हि मानिन ६७ स्मरत्सदा दाशरथिर्भवन्भवानमुं वनांताद्वनितापहारि
णं पयोधिमाविद्धचलज्जलाविलं विलंघ्य लंकां निकषा हनिष्यति ६८ अथोपपत्तिं छलनापरोपरामवाप्य शैलूष
इवैष भूमिकां तिरोहितात्मा शिशुपालसंज्ञया प्रतीयते संप्रति सोप्यसः परैः ६९ स बाल आसीद्वपुषा चतुर्भुजो मुखेन
पूर्णेंदुनिभस्त्रिलोचनः युवा कराक्रांतमहीभृदुच्चकैरसंशयं संप्रति तेजसा रविः ७० स्वयं विधाता सुरदैत्यरक्षसामनु
ग्रहापग्रहयोर्यदृच्छया दशाननादीनभिराद्धदेवतावितीर्णवीर्यातिशयान्हसत्यसौ ७१ बलावलेपादधुनापि पूर्व
वत्प्रबाध्यते तेन जगज्जिगीषुणा सतीव योषित्प्रकृतिः सुनिश्चला पुमांसमभ्येति भवांतरेष्वपि ७२ तदेनमुल्लंघित
शासनं विधेर्विधेहि कीनाशनिकेतनातिथिं शुभेतराचारविपक्क्रिमापदो निपादनीया हि सतामसाधवः ७३ हृदय
मरिवधोदयादुपोढद्रढिं दधातु पुरः पुरंदरस्य घनपुलकपुलोमजाकुचाग्रद्रुतपरिरंभनिपीडनक्षमत्वं ७४
ओमित्युक्तवतोथ शार्ङ्गिण इति व्याहृत्य वाचं नभस्तस्मिन्नुत्पतिते पुरः सुरमुनौ इंदोः श्रियं बिभ्रति शत्रूणामनिशं विना
शपिशुनः क्रुद्धस्य चैद्यं प्रति व्योम्नीव भ्रुकुटिच्छलेन वदने केतुश्चकारास्पदं ७५ इति श्री शिशुपालवधे महाकाव्ये माघ
कृतौ नारदाभिगमनो नाम प्रथमः सर्गः समाप्तः ॥ १ ॥ यियक्षमाणेनाहूतः पार्थेनाथ द्विषन्मुरं अभिचैद्यं प्रतिष्ठासुरासीत्

५

कार्यद्वयाकुलः १ गुरुकाव्यानुगां बिभ्रच्चांद्रीमभिनभिनभः श्रियं सार्द्धमुद्धवसीरिभ्यामथासावासदत्सदः २
जाज्वल्यमाना जगतः शांतये समुपेयुषी व्यद्योतिष्ट सभावेद्यामसौ नरशिखित्रयी ३ रत्नस्तंभेषु संक्रांतप्र
तिमास्ते चकाशिरे विनाकिनोपि परितः पौरुषेयवृता इव ४ अध्यासामासुरुत्तुंगहेमपीठानि यान्यमी तैरूहे केसरि
क्रांतत्रिकूटशिखरोपमा ५ गुरुद्वयाय गुरुणोरुभयोरथ कार्ययोः हरिर्विप्रतिषेधं तमाचचक्षे विचक्षणः ६ द्योति
तांतःसभैः कुंदकुड्मलाग्रदतः स्मितैः स्नपितेवाभवत्तस्य शुद्धवर्णसरस्वती ७ भवद्गिरामवसरप्रदानाय वचांसि नः पूर्व
रंगः प्रसंगाय नाटकीयस्य वस्तुनः ८ करदीकृतभूपालो भ्रातृभिर्जित्वरैर्दिशां विनाप्यस्मदलंभूष्णुरिज्यायै तपसः
सुतः ९ उत्तिष्ठमानस्तु परो नोपेक्ष्यः पथ्यमिच्छता समौ हि शिष्टैराम्नातौ वर्त्स्यंतावामयः स च १० न दूये सात्व
ती सूनुः यन्मह्यमपराध्यति यत्तु दंदह्यते लोकमतो दुःखाकरोति मां ११ मम तावन्मतमिदः श्रूयतामंग वामपि
ज्ञातसारेपि खल्वेकः संदिग्धे कार्यवस्तुनि १२ यावदर्थपदां वाचमेवमादाय माधवः विरराम महीयांसः प्रकृ
त्यामितभाषिणः १३ ततः सपत्नापनयस्मरणानुशयस्फुरा ओष्ठेन रामो रामोष्ठबिंबचुंबनचुंचुना १४ विव
क्षितामर्थविदस्तत्क्षणप्रतिसंहृतां प्रापयन्पवनव्याधेर्गिरमुत्तरपक्षतां १५ घूर्णयन्मदिरास्वादमदपाटलितद्युती ५

रेवतीदशनोच्छिष्टपरिपूतपुटे दृशौ ॥ १६ ॥ आश्लेषलोलपीवरवधूस्तनकार्कश्यसाक्षिणीं म्लापयन्नतिमानो

ष्णैर्वनमालां मुखानिलैः ॥ १७ ॥ दधत्संध्यारुणव्योमस्फुरत्तारानुकारिणीः द्विषद्द्वेषोपरक्तांगसंगिनीः स्वेदवि

प्रुषः ॥ १८ ॥ श्रोत्रलसत्कुंडलशोणपद्मरागदलत्विषा कृष्णोत्तरासंगरुचं विदधच्चूतपल्लवीं ॥ १९ ॥ ककुद्मिकन्या

वक्त्रांतर्वासलब्धाधिवासया मुखामोदं मदिरया कृतानुव्याधमुद्वमन् ॥ २० ॥ जगाद वदनच्छद्मपद्मपर्यंतपा

तिनः नयन्मधुलिहः श्वैत्यमुदग्रदशनांशुभिः ॥ २१ ॥ त्रिभिः कुलकं ॥ यद्वासुदेवेनादीनमनादीनवमीरितं

वचसस्तस्य सपदि क्रिया केवलमुत्तरं ॥ २२ ॥ नैतल्लघ्वपि भूयस्या वचो वाचातिशय्यते इंधनौघधगप्यग्नि

स्त्विषा नात्येति पूषणं ॥ २३ ॥ विरोधिवचसो मूकान्वागीशानपि कुर्वते जडानप्यनुलोमार्थप्रवाचः कृतिनो

गिरः ॥ २४ ॥ संक्षिप्तस्याप्यतोस्यैव वाक्यस्यार्थगरीयसः सुविस्तरतरा वाचो भाष्यभूता भवंतु मे ॥ २५ ॥ सर्वका

र्यशरीरेषु मुक्त्वांगस्कंधपंचकं सौगतानामिवात्मान्यो नास्ति मंत्रो महीभृतो ॥ २६ ॥ षड्गुणाः शक्तयस्तिस्रः

सिद्धयश्चोदयास्त्रयः ग्रंथानधीत्य व्याकर्तुमिति दुर्मेधसोप्यलं ॥ २७ ॥ अनिर्लोडितकार्यस्य वाग्जालं वाग्मि

६ नोदृष्या निमित्तादपराद्धबोधाद्धनुष्मतस्येव वलितानि ते २८ मंत्रो योध इवाधीरः सर्वांगैः संवृतैरपि चिरं न सहते
स्थातुं परेभ्यो भेदशंकया २९ आत्मोदयः परज्यानि द्वयं नीतिरितीयती तदूरीकृत्य कृतिभिर्वाचस्पत्यं प्र
तायते ३० तृप्तियोगः परेणापि न महिम्नां महात्मनां पूर्णश्चंद्रोदयाकांक्षी दृष्टांतोत्र महार्णवः ३१ संपदा सु
स्थितंमन्यो भवति स्वल्पयापि यः कृतकृत्यो विधिर्मन्ये न वर्द्धयति तस्य तां ३२ समूलघातमघ्नंतः परान्नोद्यंति
मानिनः प्रध्वंसितांधतमसस्तत्रोदाहरणं रविः ३३ विपक्षमखिलीकृत्य प्रतिष्ठा खलु दुर्लभा अनीत्वा पंकतां धूलि
मुदकं नावतिष्ठते ३४ ध्रियते यावदेकोपि रिपुस्तावत्कुतः सुखं पुरः क्लिश्नाति सोमं हि सैंहिकेयोसुरद्रुहां ३
५ सखी गरीयान् शत्रुश्च कृत्रिमस्तौ हि कार्यतः स्यातामित्रौ मित्रे च सहजप्राकृतावपि उपकर्त्रारिणा संधिर्न
मित्रेणापकारिणा उपकारापकारौ हि लक्ष्यं लक्षणमेतयोः ३७ त्वया विप्रकृतश्चैद्यो रुक्मिणीं हरता हरेः
बद्धमूलस्य मूलं हि महद्वैरतरोः स्त्रियः ३८ त्वयि भौमं गते जेतुमरौत्सीत्स पुरीमिमां प्रोषितार्यमणं मेरो
रंधकारस्तटीमिव ३९ आलप्यालमिदं बभ्रोर्यत्स दारानपाहरत् कथापि खलु पापानामलमश्रेयसे यतः ४० ६

विधायवैरंसामर्षेनरोरौयउदासते प्रक्षिप्योदर्चिषंकक्षेशेरतेतेभिमारुतं ४२ मनागनभ्यावृत्त्यावाकामंक्षा
म्यतुयःक्षमी क्रियासमभिहारेणविराध्यंतंक्षमेतकः ४३ अन्यदाभूषणंपुंसःक्षमालज्जेवयोषितः पराक्र
मःपरिभवेवैयात्यंसुरतेष्विव ४४ माजीवन्यःपरावज्ञादुःखदग्धोपिजीवति तस्याजननिरेवास्तुजननीक्ले
शकारिणः ४५ पादाहतंयदुत्थायमूर्द्धानमधिरोहति स्वस्थादेवापमानेनदेहिनस्तद्वरंरजः ४६ असंपादय
तःकिंचिदर्थंजातिक्रियागुणैः यदृच्छाशब्दवत्पुंसःसंज्ञायैजन्मकेवलं ४७ तुंगत्वमितरानाद्रौनेदंसिंधावगा
धता अलंघनीयताहेतुरुभयंतन्मनस्विनि ४८ तुल्येपराधेस्वर्भानुर्भानुमंतंचिरेणयत् हिमांशुमाशुग्रस
तेतन्म्रदिम्नःस्फुटंफलं ४९ स्वयंप्रणमतेल्पेपिपरवायावुपेयुषि निदर्शनमसाराणांलघुर्बहुतृणंनरः ५०
तेजस्विमध्येतेजस्वीदवीयानपिगण्यते पंचमःपंचतपसस्तपनोजातवेदसां ५१ अकृत्वाहेलयापादमुच्चैर्मूर्द्ध
सुविद्विषां कथंकारमनालंबाकीर्त्तिर्द्यामधिरोहति ५२ अंकाधिरोपितमृगश्चंद्रमामृगलांछनः केसरीनिष्ठु
रक्षिप्तमृगयूथोमृगाधिपः ५३ चतुर्थोपायसाध्येहि [illegible]सांत्वमपक्रिया स्वेद्यमामज्वरंप्राज्ञःकों
भसापरिषिंचति ५४ सामवादाःसकोपस्यतस्यप्रत्युतदीपका प्रतप्तस्येवसहसासर्पिषस्तोयबिंदवः ५५ गुण

७ नामायया तथ्या दर्पं विद्रावयंतिते अमात्यविं जनौकराज्ञां दृष्याल्लेश तु संस्थिताः ५६ स्वशक्त्युपचये केचित्परस्य
व्यसनेपरे यानमाहुस्तदासीनत्वामुत्थापयति किं ५७ लिलंघयिषतो लोकानलंघ्यानलघीयसः यादो
वांभोनिधीन्रुंदे वेलेव भवतः क्षमा ५८ विजयस्त्वयि सेनायाः साक्षिमात्रेपदिश्यतां फलभाजि समीक्ष्योक्ते
बुद्धेर्भोग इवात्मनि ५९ हतेहिडंबरिपुणा राज्ञो द्वैमातुरेयुधि चिरस्य मित्रव्यसनी सुदमो दमघोषजः
६० नीतिरापदि यद्गम्यः परस्तन्मानिनो ह्रिये विधुर्विधुंतुदस्येव पूर्णस्तस्योत्सवाय सः ६१ अन्यदुच्छृंखलं
सत्वमन्यच्छास्त्रनियंत्रितं समानाधिकरण्यं हि तेजस्तिमिरयोः कुतः ६२ इंद्रप्रस्थगमस्तावत्कारि मा संतु
चेदयः आस्माकदंतिसांनिध्याद्वामनीभूतभूरुहः ६३ निरुद्धवीवधासारप्रसारा गा इव व्रजं उपरुंधंतु दाशा-
र्हाः पुरीं माहिष्मतीं द्विषः ६४ यजतां पांडवः स्वर्गमवत्विंद्रस्तपत्विनः वयं हनाम द्विषतः सर्वः स्वार्थं स-
मीहते ६५ प्राप्यतां विद्युतः संपत्संपर्कोदर्के रोचिषां शास्त्रैर्द्विवच्छिरच्छेदशेषच्छन्नच्छोणितोक्षितैः ६६ इति सं-
रंभिणो वाणीर्बलस्यालेख्यदेवताः सभाभित्तिप्रतिध्वानैर्भयादन्ववदन्निव ६७ निशम्यताः शेषगवीरभि-
धातुमधोक्षजः शिष्याय बृहतां पत्युः प्रस्तावमदिशद्दृशा ६८ भारतीमाहितभरामथानुद्धतमुद्धवः तथ्यामु ७

तस्यानुजन्मजगादाग्रेणदाग्रजं ७० तथापि यन्मय्यपि ते गुरुरित्यस्ति गौरवं तत्प्रयोजककर्तृत्वमुपै
ति मम जल्पतः ७१ वर्णैः कतिपयैरेव ग्रथितस्य स्वरैरिव अनन्ता वाङ्मयस्याहो गेयस्येव विचित्रता ७२ बह्व
पि स्वेच्छया कामं प्रकीर्णमभिधीयते अनुज्झितार्थसंबंधः प्रबंधो दुरुदाहरः ७३ म्रदीयसीमपि घनामनल्प
गुणकल्पितं प्रसारयंति कुशलाश्चित्रां वाचं पटीमिव ७४ विशेषविदुषः शास्त्रं यत्तवोद्ग्राह्यते पुरः हेतुः प
रिचयस्थैर्ये वक्तुर्गुणनिकैव सा ७५ प्रज्ञोत्साहावतः स्वामी यतेताधातुमात्मनि तौ हि मूलमुदेष्यंतीं जिगीषो
रात्मसंपदः ७६ सोपधानां धियं धीराः स्थेयसीं खट्वयंति ये तत्रानिशं निषण्णास्ते जानते जातु न श्रमं ७७ स्पृशं
ति शरवत्तीक्ष्णाः स्तोकमंतर्विशंति च बहुस्पृशापि स्थूलेन स्थीयते बहिरश्मवत् ७८ आरंभंतेल्पमेवाज्ञाः का
मं व्यग्रा भवंति च महारंभाः कृतधियस्तिष्ठंति च निराकुलाः ७९ उपायमास्थितस्यापि नश्यंत्यर्थाः प्रमाद्यतः हं
ति नोपशयस्थोपि शयालुर्मृगयुर्मृगान् ८० उदेतुमत्यजन्नीहां राजसु द्वादशस्वपि जिगीषुरेको दिनकृदादि
त्येष्विव कल्पते ८१ तत्रावापविदा योगैर्मंडलान्यधितिष्ठता सुनिग्रहा नरेंद्रेण फणींद्रा इव शत्रवः ८२ कर

८ प्रज्ञेयाम्युत्तुङ्गः प्रभुशक्तिं प्रथीयसीं प्रज्ञाबलबृहन्मूलः फलत्युत्साहपादपः बुद्धिशस्त्रः प्रकृत्यङ्गो घनसंवृतिकं
चुकः चारेक्षणो दूतमुखः पुरुषः कोपि पार्थिवः ८४ तेजः क्षमा वा नैकान्तं कालज्ञस्य महीपतेः नैकमोजः प्रसा
दो वा रसभावविदः कवेः ८५ कृतापराधोपि परैरनाविःकृतविक्रियः असाध्यः कुरुते कोपं प्राप्ते काले गदो यथा
८६ मृदुव्यवहितं तेजो भोक्तुमर्थान्प्रकल्पते प्रदीपः स्नेहमादत्ते दशयाभ्यन्तरस्थया ८७ नालम्बते दैष्टि
कतां न निषीदति पौरुषे शब्दार्थौ सत्कविरिव द्वयं विद्वानपेक्षते ८८ स्थायिनोर्थे प्रवर्त्तन्ते भावाः संचारिणो
यथा रसस्यैकस्य भूयांसः तथा नेतुर्महीभुजः ८९ अनल्पत्वात्प्रधानत्वाद्वंशस्येवेतरे स्वराः ॥ विजिगीषोर्नृ
पतयः प्रयान्ति परिवारतां ९० अप्यनारभमाणस्य विभोरुत्पादिताः परैः व्रजन्ति गुणतामर्थाः शब्दा इव विहायसः
९१ बाढमेवमुपयुञ्जीत तपस्त्वयेहं रसायनं भवेत्तस्येव मङ्गानि स्थास्नूनि बलवन्ति च ९२ स्थाने शमवतां शक्त्या
व्यायामे वृद्धिरङ्गिनां अयथाबलमारम्भो निदानं क्षयसंपदः ९३ तदीशितारं चेदीनां भवांस्तमवमंस्त मा नि
हन्त्यरीनेकपदे य उदात्तः स्वरानिव ९४ मा वेदि यदसावेको जेतव्यश्चेदिराडिति राजयक्ष्मेव रोगाणां समू ८
हः यातव्यपार्ष्णिग्राहादिमालायामधिकद्युतिः एकार्थतन्तुप्रोतायां नायको नायकायते ९६ ॥ ८६

हृ:स महीभुजा ९६ संपादितफलस्तेन सपक्षः परभेदतः कार्मुकेणेव गुणिना बाणः संधानमेष्यति ९७ येचान्ये का
लयवनशाल्वरुक्मिद्रुमादयः तमःस्वभावास्तेप्येनं प्रदोषमनुयायिनः ९८ उपजापः कृतस्तेन तानाकोपवतस्त्वयि
आशुदीपयितात्योपि साग्नीनेधानिवानिलः ९९ बृहत्सहायः कार्यांतं क्षोदीयानपि गच्छति संभूयांभोधिम
स्येति महानद्यानगापगा १०० तस्य मित्राण्यमित्रास्ते ये चये चोभये नृपाः अभियुक्तं त्वयैनं ते गंतारस्त्वा
मतःपरे १०१ मखविघ्नाय सकलामित्युत्थाप्य राजकं हंतजातमजातारेः प्रथमेन त्वयारिणा १०२ संभाव्यत्वा
मतिभरःक्षमस्कंधसुबांधवं १०३ सहायमध्वरधुरं धर्मराजो विवक्षते १०४ महात्मनोनुगृह्णंति भजमाना
रिपूनपि सपत्नीः प्रापयंत्यब्धिं सिंधवो नगनिम्नगाः १०४ चिरादपि बलात्कारो बलिनः सिद्धयेरिषु छंदानुवृ
त्तिदुःसाध्यासुहृदो विमनीकृताः १०५ मन्यसे रिपुवधः श्रेयान्प्रीतये नाकिनामपि पुरोडासभुजामिष्टमिष्टिक
र्तुमलंतरं १०६ अमृतेनामयत्संतोमत्रजिह्वेषुजिह्वति शोभैव मंदिरक्षुब्धक्षोभिताम्भोधिवर्णना १०७ सहि
व्यधितमागांसि सूनोस्तस्यति यत्त्वया प्रतीक्ष्यं तत्प्रतीक्ष्यायैपित्र्यपक्षेश्वनिश्रुते १०८ तीक्ष्णानारुंतुदाबुद्धिः

९ कर्मयोगेन प्रतापवता नोपतापि मनः सोमवद्वागेकावाग्मिनः सतः १०९ स्वयं कृतप्रसादस्य तस्याह्नो भानुमानि
व समया विधिमप्राप्य नोत्तापायालमवामवि ११० कृत्वा कृत्यविदस्तीर्थेष्वन्तः प्रणिधयः पदं विदांकुर्वन्तु मह
तस्तलं विद्विषदम्भसः १११ अनुत्सूत्रपदन्यासा सद्वृत्तिः सन्निबंधनं शब्दविद्येव नो भाति राजनीतिरपस्पशा ११
२ अज्ञातदोषैर्दोषज्ञैरुद्दूष्योभयवेतनैः भेद्याः शत्रोरभिव्यक्तशासनैः सामवायिकाः ११३ उपेयिवांसि कर्तारः
पुरीमाजातशात्रवीं राजन्यकान्युपायज्ञैरेकार्थानि चरैस्तव ११४ सविशेषं सुते पाण्डोर्भक्तिं त्वयि वितन्वति
वैरायितारस्तस्य त्वय्येव मत्सरिणः परे ११५ यदहास्त्वद्विदो विपक्षमध्ये सह संहत्य भुजेऽपि भूभुजः स्फुटं वलि
पुष्टकुलादिवान्यपुष्टैः पृथगस्मादचिरेण भावितानैः ११६ सहजचापलदोषसमुद्धतश्चलितदुर्बलपक्षपरि
ग्रहः तव दुरासदवीर्यविभावसो शलभ[illegible]नामलभतामसुहृद्गणः ११७ इति विशकलितार्थामौद्धवीं वाचमे
नामनुगतनयमार्गामर्गलां दुर्नयस्य जनितमुदमुदस्थादुच्चकैरुच्छ्रितोरः स्थलनियतनिषण्णश्रीश्च्युतो
च्युतवान्तः ११८ इति श्रीशिशुपालवधे महाकाव्ये माघकृतौ श्र्यंके विके नीतिवर्णनो नाम द्वितीयः सर्गः ॥ २ ॥ ९

कौबेरदिग्भागमपास्य मार्गमागस्त्यमुष्णांशुरिवावतीर्णः अथैतदुत्ताभिनिवेशशोभो हरिर्ददर्शक्षिवस्य म
ध्यगतस्थे १ जगत्पवित्रैरपि तं न पादैः स्प्रष्टुं जगत्पूज्यमयुज्यतार्कः यतो गुहस्तार्कवेणैव चारु तत्र
स्मातपत्रे विभरो बभूव २ मृणालसूत्रामलमंतरेण स्थितश्चलितामरयोर्द्वयं सः मेजे मितः पातुकस्ति
दुर्स्तं धोरभूतसवर्णिरूचमंबुराशे ३ चित्राभिरस्योपरि मौलमाजो भाभिर्मणीनाममनणीयसीभिः अने
कधातुघुसितारमराशेर्गोवर्द्धनस्याकृतिरन्वकारि ४ तस्योल्लसत्कांचनकुंडलाग्रप्रत्युप्तगारुत्मतर
त्नभासा अवाप्य बाल्योचितनीलकंठपिच्छावचूलाकलनामिवोरः ५ तमंगदे मंदरकूटकोटिव्याघट्ट
नोत्तेजनया मणीनां वंहीयसा दीप्तिवितानकेन चकासयामासतुरुल्लसंती ६ निसर्गरक्तैर्वनकताम्रा
श्मरश्मिसुरितैनखाग्रैः उद्योतनतानापि सुरारि हंतो विद्धो भुजौ स्कंद्नपितैरिवासौ ७ उभौ यदि व्योम्नि पृथग्व्यवाहा
वाकाशगंगापयसः पतेतां तेनोपमीयेत तमालनीलमामुक्तमुक्तालतमस्य वक्षः ८ तेनांभसां सारमयः
पयोधेर्दध्रे मणिर्दीधितिदीपिताशः अंतर्वसन्नविगतस्तदंगे साक्षाददिवालक्ष्मितयत्र लोकः ९ मु

१० ङ्कामयंसारसनावलेविभाति स्मदामप्रपदीनमस्य अंगुष्ठनिष्ठ्यूतमिवोर्द्धमुच्चैः स्त्रोतःससंततधारमंभः
१० सइंद्रनीलस्थलनीलमूर्त्तीरराजकर्हरपिशंगवासा विस्तत्वरैरंवुरुणांरजोभिर्यमस्वसूक्ष्मिव
स्त्वोदवाह ११ प्रसाधितस्याघमधुद्विषोभूदन्येवलक्ष्मीरितियुक्तमेतत् वपुष्पशेषेखिललोककां
तासानन्यकाम्या ह्युरसीतराहु १२ कपाटविस्तीर्णमनोरमोरःस्थलस्थितश्रीललनस्य तस्य आनंदि
ताशेषजना बभूव सर्वांगसंगिन्यपरैवलक्ष्मीः १३ दैत्याधिपश्रामुखोन्वखानामुपेयुषाभूषणतां स्तनेन
प्रकाशकार्कश्यगुणो दधानाः स्तनोन्नतरुपपरिबभ्रुरेनं १४ आकर्षते वोर्द्धमति कृशीयान्नम्रुन्नतत्वाकु
चमंडलेननतामध्यो तिगुरुत्वभाजा नितान्तमाक्रान्तइवांगनानां १५ यां यां प्रियः प्रैक्षत कातरांक्षी सा सा ह्रिया
नम्रमुखी बभूव निःशंकमन्याः सममाहितेर्ष्याः सत्रातरैजघुरमुं कटाक्षैः १६ तस्यातसी सूनसमानभासो भ्रा
म्यन्मयूखावलिमंडलेन चक्रेणरेजे यमुनाजलौघः स्फुरन्महावर्तइवैकबाहुः १७ विरोधिनां विग्रहभेददक्षाम्
र्त्तेवशक्तिः क्वचिदस्खलन्ती नित्यं हरेः संनिहितानिकामं कौमोदकी मोदयति स्म चेतः १८ नकेव [illegible] स्वतया
मुरारेरनन्यसाधारणतां दधानः अस्पर्धमुद्वेजयिता परेषां नाम्नापितस्यैवसनंदकोभूत् १९ ननीतमन्येननतिं १०

कदाचित्कर्णांतिकमात्तगुणं क्रियासु विधेयमस्याभवकस्य शार्ङ्गं धनुर्मित्रमिवद्वितीय २० यस्यरुक्मेषु बुदना
दधीरंहसा णीवाम्बली चरैकहंसो मंदानिलास्फरकृतेदधानो निध्यानमभ्रूद्यतपोवजन्यः २१ यराजसेपादका
मिष्टसिद्धेः सर्वासुदिक्षुप्रतिबिद्धमार्गं महारथः पुष्करपंरथांगी द्विश्रेद्विपानाथइवाधिरूढः २२ ध्वजाग्र
धामाददृशे यशोरेः संक्रांतमूर्त्तिर्मणिमेदनीषु फणावतस्त्रासयितुं रसायास्तलेविवद्वन्निवपन्नगारिः २३
यियासतस्तस्य महीधुरंधरमिदापटीयाम्नदहस्रणाद जलोत्तराणीवमहार्णवौघः प्रसह्यांतराण्यंतरयांचका
र २४ यतः समस्तां जगतां जगाम धत्तीधरित्र्या फणितानतोधः महाभराभुग्नशिरःसहस्रसानायकस्य भु
जेशसस्त्रे २५ अयोचकेस्तोरणसंगमंग भयावनश्रीकृतकेतनानिं क्रियाफलानीवसुनीति भाजो सेन्यानि
सामान्वयमन्वयुस्ते २६ श्यामारुणैर्वारणदानतोयैरालोडिताः कांचनभूपरागाः अनेमिमग्नेः क्षितिकेगप
तेः क्षोदद्युतमस्नुवृदिरे रथोघैः २७ नलंघयामास महाजनानां शिरांसि नैवोद्धतिमाजगाम अवेष्टताष्टा
पदभूमिरेणुः खुराहतो यत्र सहर्षं शंगरिम्णाः २८ निरुद्धमानायद्रुमिः कथंचिन्मुहुर्यदु[illegible] द्विषिपुरग्रपादो धू
दंगुरून्मार्गरुधः करीन्द्रानुल्लंघ्य गंतुं तुरगास्तदीयुः २९ अवेक्षितानायतवल्गमग्रे तुरंगमैर्यत्ननिरुद्धवा

हैः प्रक्रीडितान्नरेणुभिरेसतूर्णं निन्युर्जनन्यः प्रापुकान्द्धिमध्यः २० द्विरदस्य मार्गः प्रतिरथ्य माप्य मुरारिमारादु
१२ नघंजनौघाः अनेकशः संस्तुतमप्यनल्पा नवं नवं प्रीतिरहो करोति २१ उपेयुषो वर्त्मनिरंतराभिरसौ निरु
ध्यासमनीकिनीभिः रथस्यतस्यां पुरिदत्तचक्षुर्विद्वानविदामासधनैर्नयानं २२ मध्ये समुद्रं ककुभः पिशं
गीः याकुर्वती काञ्चनवप्रभासा तुरंगकान्तामुखहव्यवाह ज्वालेव भित्वा जलमुल्ललास २३ कृतास्पदा
भूमिभृतो सहस्रैरुदन्वदंभः परिवीतमूर्तिः अनिर्विदायादि दधेविधात्रा पृथ्वी पृथिव्याः प्रतियातनेव २
४ त्वष्टुः सदाभ्यासगृहीतशिल्पविज्ञानसंपत्प्रसरस्य सीमा अदृश्यतादर्शितलामलेषुच्छायेव यास्वर्ज
लधेर्जलेषु २५ रथांगभर्त्रेभिनवं वराय यस्याः पितेव प्रतिपादितायाः प्रेम्णोपकंठं मुहुरंकभाजो रत्ना
वलीरंबुधिराबबंधे २६ यस्याश्चलद्वारिधिवारिवीचिच्छटोच्छलच्छंखकुलाकुलेन वप्रेणपर्यंतचरोडु
चक्रः सुमेरुर्वप्रेन्वहमन्वकारि २७ वलिस्फघेरगृहतानि यत्र भानाभातैरंबुभिरंबुराशिः लोलैरलो
लद्युतिभाञ्जिमुक्तारत्नानि रत्नाकरतामवाप २८ प्रेमः क्षमुतः कोमलरत्नराशीन्यपांनिधिः फेनपिन
द्धभासः यत्रातपे दातु दातुमिवोपलं विस्तारयामास तरंगहस्तैः २९ यच्छालमुच्चैगतयाविजेतुं दूरा १९

दुदस्थीयत सागरस्य महोर्मिभिर्व्याहतवीचितार्थैः श्रीउदिवाभासगतैर्विलल्पे ४० कुतूहलेनेव जवादु
पेत्य प्राकारमित्या सहसानि विद्धः रसन्नरोदीर्घश्यामेवुपर्वद्याजेन यस्या बहिरम्बुवाहः ४१ यदङ्गना
रूपसरूपतायाः किंचिद्गुणं भेदकमिच्छतीभिः आराधितोद्धा मनुरप्सरोभिश्चक्रे प्रजाः स्वाः सनिमेषचि
ह्नाः ४२ स्फुरत्तुषारांशुमरीचिजालैर्विनिह्नुताः स्फाटिकसौधपंक्तीः आरुह्य नार्यः क्षणदासु यस्यां
नभोगता देव्य इव व्यराजन् ४३ कान्तेन्दुकान्तोपलकुट्टिमेषु प्रतिक्षपं हर्म्यतलेषु यत्र उच्चैरधःपातिपयो
मुचोपि समूहमूहुः पयसो प्रणाल्यः ४४ तोक्रिया यत्र निशम्यदीयान्नृजालागताभ्यो धिगृहं न हिरण्यः वि
मु विडाले क्षणभीवण्णभ्यो विदूर्यकुब्ज्येषु शशिद्युतिभ्यः ४५ यस्यामतिनिर्मलतया गृहेषु विधातुमा
लेख्यमशक्नुवंतः चक्रुर्युवानः प्रतिबिंबिताङ्गाः सजीवचित्राद्भुतरत्नभित्तीः ४६ सावर्ण्यभाजः प्रतिमा
गतायाः लक्ष्यैः स्मरापाण्डुतया तरुण्याः यस्यां कपोलैः कलधौतधामस्तंभेषु भेजे मणिदर्पणश्रीः ४७
श्यामाङ्गनीलोत्पलनिर्मितानां लिपेषु भासाम्रहलीनां यस्यामलिंदेषु न चक्रुरेव मुग्धाङ्गना गोमयगोमु
खानि ४८ गोपानसीषु क्षणमासितानामालेविभिङ्गंद्रकिलोककल्लापैः हरिन्मणिस्यामतृणाभि

रोमैः स्फटिकाश्मनीलैरिव यत्र रेजुः ४९ हेमतुलैरप्यतुलैर्वितानमालावबद्धैरपि चैर्वितानैः रेजे
विमानैश्चित्रैरपि यास्त चित्रैर्गृहैर्विशालैरपि भूरिशालैः ५० क्षितिप्रतिष्ठोऽपि मुखारविन्दैर्वधूजनश्चं
द्रमधश्चकार अतीतनिःसंख्यपथानि यत्र प्रसादशृंगाणि सुधाधरोहन् ५१ रम्याः इति शाश्वतीः
पताकाः रागं विविक्ताः इति वर्द्धयंतीः यस्यामसेवंत नमद्वलीकाः समं वधूभिर्वलभीर्युवानः ५२
सुगंधितामप्रतियत्नपूर्वां बिभ्रंति यत्र प्रमदाय पुंसां मधूनि वक्त्राणि च कामिनीनामामोदकर्मव्यति
हारमीयुः ५३ रत्नांतरे यत्र गृहांतरेषु वितर्द्दिनिर्यूहविटंकनीडः रुतानि शृण्वन्वयसां गणोऽन्तेवा
सित्वमाप स्फुटमंगनानां ५४ छन्नेष्वपि स्पष्टतरेषु यत्र स्वच्छानि नारीकुचमंडलेषु आकाशसाम्यं
दधुरंबराणि न नामतः केवलमर्थतोऽपि ५५ चित्रैः स्थिताः कृत्रिमपत्रिपंक्तेः कपोतपालीषु निकेतनानां
मार्जारमप्यानतनिश्चलांगं यस्यां जनः कृत्रिममेव मेने ५६ यस्यामजिह्मा महतीमपंकाः सीमा
नमत्यायतयोत्सजंतो जनैरजातस्खलनैर्न जातु द्वयेऽप्यमुच्यंत विनीतमार्गाः ५७ परस्परस्पर्द्धिपरा
र्ध्यरूपाः पौरस्त्रियो यत्र विधाय वेधाः श्रीनिर्मितप्राप्तघुणक्षतैकःवर्णोपमावाच्यमलं ममार्ज ५८ १२

तुल्यं यदेभिः करणैर्नदृष्टं ताफलेति कल्पोपपदास्तदेव ऽप्यधूधुवस्तामभवज्जनस्य याः संपदस्तामनसोऽप्यभूमि
मिः ५९ कलादधानः सकलाः स्वभाभिरुद्भासयन्सौधसिताभिराशाः यो रेवतीयानिरियेव हातुं नरोहिणी
यो न च रोहिणीशः ६० बालेन्दुवक्त्राप्यहतप्रभुशक्तेराससत्तिमासाद्य जनार्दनस्य शरीरिणा जैत्रशरेण यत्
त्र निःशंकमूषे मकरध्वजेन ६१ निषेव्यमानोऽनिशिवैमरुद्भिरध्यास्यमानो हरिणा चिराय उद्भासिरा
त्नो कुरुधाम्नि सिंधावाहास्तमेरावेवमरावती यो ६२ स्निग्धां जनस्य मरुद्भिः सुवृत्तो वध्वाऽऽद्वाध्वंसितवलि
को तैः विशेषको वा विशदो ऽपयस्याः श्रियं त्रिलोकी तिलकः स एव ६३ तामीदृसमाणः सपुरं पुरस्तात्प्रापत्क
तोलीमतुलप्रतापः वज्रप्रभोद्भासिसुरायुधश्रीर्या देवसेनेव परैरलंघ्या ६४ प्रजाऽद्वांगो दरविंदनाभेश्शंभो
र्जैत्राजूरत्नराद्दिवापः मुखादिवास्पश्रुतयो विधातुः पुरान्निरीयुर्मधुभिन्ध्वजिन्यः ६५ क्लिष्यद्भिरन्योन्या
मुखाग्रसंगस्खलनद्वलीनो हरिभिर्विलोलैः परस्परोत्पीडितजानुभागाः दुःखेन निष्चक्रमुरश्ववाराः ६६
निरंतराले पि विमुच्यमाने दूरं पथि प्राणभृतां गणेन तेजोमहद्भिस्तमसेवदीपैर्द्विपैरसंवादमयां बभूवे ६७
शनैरनीयंतरयात्पतंतो रथाः क्षितिं हस्तिनखादखेदैः सयत्नसूता यतरश्मिभुग्नाग्रीवाग्रसंसक्तयुगैस्तुरंगैः ६८

१२ वलोर्मिभिस्तात्क्षणहीयमानरथ्याभुजायावलयैरिवास्याः प्रायेण निःक्राममतिचक्रपाणौ नेष्टं पुरोद्धारवतीत्वा-
13 मासीत् ॥९॥ पौरेजलेनीरनिधेरदभ्रस्तुराशिरानीलपलाशराशिः वनावलीरुत्कलिकासहस्रप्रतिक्षणोत्कू-
लितशैवलाभाः १० लक्ष्मीभृतोम्भोधितटाधिवासात् द्रुमानसौ नीरदनीलभासः लतावधूसंप्रयुज्योधिवे-
लं बहुरूलान्स्मानिवपश्यतिस्म ११ ग्राम्यक्षिरस्मिनिरसितारमुच्चैर्लोलद्रुजाकारबृहत्तरंगैः फेनायमा-
नं पतिमापगानामसावपस्मारिणमाशशंके १२ पीत्वाजलानां निधिनातिगार्ध्यात् वृद्धिंगतेप्यात्मनि नैव-
सोतीः क्षिप्ताः द्विवेदैः सरुचो धितीरं मुक्तावलीराकलयांचकार १३ सातोपमुर्वीमनिशं नदंतोयैः प्लावयिष्य-
तिसमंततोभी तान्येकदेशान्निभृतं पयोधेः सोमासिमेघान्पिवतो ददर्श १४ उद्धृत्य मेघैस्तत एव तोयम-
र्थं मुनीन्द्रैरिव संप्रणीताः आलोकयामास हरिः पतंतीर्नदीः स्रवंतीर्वेदमिवांबुराशिं १५ किंचीयदिश्यानि-
धनानि नक्ररूपाणि दैपानसानुत्तमलाभभाजः तरीषु तत्र त्यमकं लभाडुसांयांत्रिकानावपतोम्पनंदत्
१६ उत्तिष्ठत्सवो तनंदभर्तुरुच्चैर्गिरीयसानिःश्वसितानिलेन पयोसिभक्त्या गरुडध्वजस्य ध्वजानिवोच्चि-
क्षिपिरे फणीन्द्राः १७ तमागतं वीक्ष्य युगांतबंधुमुत्संगशय्याशयमंबुराशिः प्रत्युज्जगामेव गुरुप्रमोदप्रसा १३

रिनो नु गन्तारं गबाहुः ७८ उत्सङ्गितांभःकणिको नभस्वानोदन्वतः स्वेदलवान्ममार्ज्ज तस्यानुवेलं व्र
जतोधिवेलमेलावनस्फालनलब्धगन्धः ७९ उत्तालतालीवनसंप्रवृत्तसमीरसीमन्तितकेतकी
काः आसेदिरे लावणसैन्धवीनां चमूचरैः कच्छभुवां प्रदेशाः ८० लवंगमालाकलितावतंसास्ते नालि
केरान्तरपः पिबन्तः आस्वादितार्द्रक्रमुकाः समुद्रादभ्यागतस्य प्रतिपत्तिमापुः ८१ तुरगशताकुलित
स्य परितः परमेकतुरंगजन्मनः प्रमथितभूभृतः प्रतिपथं मथितस्य भृशं महीभृताः परिचलतो व
लानुजबलस्य पुरः सततं धृतश्रियश्चिरं विगतश्रियो जलनिधेश्च तदाभवदन्तरं महत् ८२ इति
श्रीशिशुपालवधे महाकाव्ये श्र्यङ्के माघकृतौ द्वारकावर्णनो नाम तृतीयः सर्गः ३ निश्वास
धूमं सह रत्नभाभिर्भित्वोत्थितं भूमिमिवोरगाणां नीलोपलस्यूतविचित्रधातुमसौ गिरिं रैवतकं द
दर्श १ गुर्वीरजस्रं दृषदः समन्तादुपर्युपर्य्यम्बुमुचां वितानैः विन्ध्यायमानं दिवसस्य भर्त्तुर्मार्गं पुन
रोद्धुमिवोन्नमद्भिः २ क्रान्तं रुचा काञ्चनवप्रभाजा नवप्रभाजालभृतां मणीनां श्रितं शिलाश्याम
लताभिरामं लताभिरामं श्रितपट्पदाद्भिः ३ सहस्रसंख्यैर्गगनं शिरोभिः पादैर्भुवं व्याप्य वितिष्ठमानं वि

२५ विलोचनस्थानगतोष्णरश्मिनिशाकरं साधु हिरण्यगर्भं ४ क्वचिज्जलापायविपांडुराणि धौतोत्तरी
14 यप्रतिमच्छवीनि अभ्राणि बिभ्राणमुमांगसंगविभक्तभस्मानमिव स्मरारिं ५ छायां निजस्त्रीचटुला
लसानां मदेन किंचिच्चटुलालसानां कुर्वाणमुत्पिंजलजातपत्रैः विहंगमानां जलजातपत्रैः ६ स्कं
धाधिरूढोज्वलनीलकंठानुर्वीरुहः श्लिष्टतनूनहीन्द्रैः प्रभर्त्तिनानेकजलाभुजाग्रानरुद्रानन नंतानि
व धारयंतं ७ विलंविनीलोत्पलकर्णपूराः कपोलभित्तीरिव लोध्रगौरीः नवोलपालंकृतसैकताभाः
शुचीरपः शैवलिनी दधानं ८ राजीवराजीवशलोलभृंगं मुष्णंतमुष्णं ततिभिस्तरूणां कांतालकांताल
ललनाः सुराणां रक्षोभिरक्षोभितमुद्वहंतं ९ मुदे मुरारेरमरैः सुमेरोरानीय यस्योपचितस्य शृंगैः भवंति नोद्दा
मगिरां कवीनामुच्छ्रायसौंदर्यगुणा मृषोद्याः १० यतोमहार्घ्याणि हृतान्यनूनैः प्रस्थैर्मुहुर्भूरिभिरुच्छि
खानि आढ्यादिव प्रापणिकादजस्रं जग्राह रत्नान्यमितानि लोकः ११ अखिद्यतासन्नमुदग्रतापं रविं द
धानेप्यरविंदधाने भृंगावलिर्यस्य तटे निपीतरसा नमत्तामरसा न मत्ता १२ यत्राधिरूढेन महीरुहोच्चैरु
न्निद्रपुष्पाक्षिसहस्रभाजा सुराधिपाधिष्ठितहस्तिमल्ललीलां दधौ राजतगंडशैलः १३ विभिन्नवर्णा गरुडा २५

यजेन सूर्यस्य रथ्याः परितः स्फुरन्त्या रत्नैः पुनः यत्र रुचा रुचं स्वामानिन्यिरे वंशकरीरनीलैः १४ यत्रो-
ज्झिताभिर्मुहुरंबुवाहैः समुन्नवद्भिर्न समुन्नमद्भिः वनं बबाधे विषपावकोत्था विपन्नगानामविपन्नगा-
नां १५ फलद्भिरुस्नांशुकराभिमर्शात्कार्शानवं धाम पतंगकांतैः शशंस यः पात्रगुणाद्गुणानां संक्रांतिमा-
क्रांतगुणातिरेकां १६ दृष्टोपि शैलः स मुहुर्मुरारेरपूर्ववद्विस्मयमाततान क्षणे क्षणे यन्नवतामुपैति
तदेव रूपं रमणीयतायाः १७ उच्चारणज्ञोथ गिरो दधानमुच्चारणत्पक्षिगणास्तटीस्तं उत्कंधरं द-
ष्टुमवेक्ष्य शौरिमुत्कंधरं दारुक इत्युवाच १८ आच्छादितायतदिगंबरमुच्चकैर्गामाक्रम्य संस्थितमुद-
ग्रविशालशृंगं मूर्ध्नि स्खलत्तुहिनदीधितिकोटिमेनमुद्वीक्ष्य को भुवि न विस्मयते नगेशं १९ उदय-
ति विततोर्ध्वरश्मिरज्जावहिमरुचौ हिमधाम्नि याति चास्तं वहति गिरिरयं विलंबिघंटाद्वयपरिवारितवारणें-
द्रलीलां २० वहति यः परितः कनकस्थलीः सहरितालसमाननवांशुकः अचल एष भवानिव राजते स-
हरितालसमाननवांशुकः २१ पाश्चात्समागमिह सानुषु संनिबद्धा पश्यंति शांतमलसांद्रतरांशुजाले
संसर्पिलक्ष्मललनाललवनोपमानमुत्संगसंगिहरिणस्य मृगांकमूर्तेः २२ कृत्वा पृथुं वत्स तमुच्चैर्गुम्यो-

श्री

२५ मूर्छद्भिग्रावणं जर्जरा निर्झरौघाः कुर्वंति द्यामुत्पतंतः स्मरार्तस्वर्लोकस्त्रीगात्रनिर्वाणमत्र २३ स्थगयंत्यमूः
15 शमितचातकार्तस्वरा जलदास्तडित्तुलितकांतकार्तस्वराः जगतीरिहस्फुरितचारुचामीकराः सवि
तुक्कचित्कपिशयंति चामीकराः २४ उद्दित्तमुच्छ्रितसितांशुकरावलंबैरुत्तंभितोडुभिरतीवतरां शिरो
भिः श्रद्धेयनिर्झरजलव्यपदेशमस्य विष्वक्तटेषु पतति स्फुटमंतरिक्षं २५ एकत्रस्फटिकतटां
शुभिन्ननीरा नीलाश्मद्युतिभिदुराम्भसोपरत्र कालिंदीजलजनितश्रियः श्रयंते मिह वैदग्धीमिहस
रितः सुरापगायाः २६ इतस्ततोस्मिन्विलसंति मेरोः समानवप्रे मणिसानुरागाः स्त्रियश्च पत्यौ सुरसुंदरी
भिः समानवप्रेमणि सानुरागाः २७ उच्चैर्महारजतराजिविराजितासौ दुर्वर्णभित्तिरिह सांद्रसुधासवर्णा
अभ्येति भस्मपरिपांडुरितस्मरारेरुद्वह्निलोचनललामललामलीलां २८ अयमतिजरठाः प्रकामगु
र्वीरलघुविलंबिपयोधरोपरुद्धाः सततमसुमतामगम्यरूपाः परिणतदिक्करिकास्तटीर्बिभर्ति २९
धूमाकारं दधति पुरः सौवर्णे वर्णेनाग्नेः सदृशि तटे पश्यामी श्यामीभूताः कुसुमसमूहेलीनां लीनां श्रेणी
मिह तरवो बिभ्राणाः ३० व्योमस्पृशः प्रथयता कलधौतभित्तीरुन्निद्रपुष्पचणचंपकपिंगभासः सौमेर १५

वीमधिगतेन निकुंजशोभामेतेन भारनमिताहतबर्हिभाति ३१ रुचिरचित्रतनूरुहशालिभिर्विरचितैः परतः
प्रियकव्रजैः विविधरत्नमयैरविभात्यसावयवैरिव जंगमतां गतैः ३२ कुशशयैरत्र जलाशयोषिता मुदारमं
ते कलभाविकस्वरैः प्रगीयते सिद्धगणैश्च योषिता मुदारमंते कलभाविकस्वरैः ३३ आसादितस्य तमसा नि
यतेर्नियोगादाकांक्षतः पुनरुपक्रमणेन कालं पत्युस्त्विषामिह महौषधयः कलत्रस्थानं परैरपरिभूतममूर्बिभ
र्ति ३४ पुनः प्रतिस्कंद्य निषण्णवाल प्रवालरक्ताः प्रमदा इवात्र पुष्पेक्षणैर्लंभितलोचकैर्वा मधुव्रतव्रातवृतै
र्व्रतत्यः ३५ विहंगमाः कदंबसुरभाः विहंगाः कलयंत्यनुक्षणमनेकलयं भ्रमयन्नुपैति मुहुरभ्रमयं पवनश्च धूत
नवनीपवनः ३६ विद्धिरागमपरैर्विहतं कथंचित्तश्रुत्वापि गुणमहमनाश्रितधीभिरन्यैः श्रेयान्द्विजातिरिव
हंतुमपानिदं तं गूढार्थमेकनिधिमंत्रगणं विभर्ति ३७ विंबोष्ठं बहुमनुते तुरंगवक्त्रश्चुंबंतं मुखमिह किंनरं
प्रियायाः श्लिष्यंतं मुहुरितरोपि तं निजस्त्रीमुत्तुंगस्तनभरभंगभीरुमध्यां ३८ यदेतदस्यानुतटं विभाति वनं
ततानेकतमालतालं न उच्छ्रितात्रस्थगितार्करश्मावनं ततानेकतमालतालं ३९ दंतोज्वलासु विमलोप
लमेखलांताः सद्रत्नचित्रकटकासु बृहन्नितंबाः अस्मिन्भजंति घनकोमलगंडशैलाः नार्योनुरूपमधिवासमधि

१६ त्यकासु ४० अनतिचिरोज्झितस्य जलदेन चिरस्थितबहुबुद्बुदस्य पयसोनुकृतिं विरलविकीर्णवज्रसै
16 कता मिह विदधाति धौतकलधौतमही ४१ वर्ज्ययंत्या जनैः संगमेकांततस्तर्कयंत्या सुखं संगमे कांतत
यो पयैषस्मरासन्नतापांगयासेव्यते नेकया सन्नतापांगया ४२ संकीर्णकीचकवनस्खलितैकवालः
विच्छेदकातरधियश्चलितुं चमर्यः अस्मिन्मृदुश्वसनगर्भतदीयरंध्रनिर्यत्स्वरश्रुतिसुखादिव नोत्स
हंते ४३ मुक्तं मुक्तागौरमिह क्षीरमिवाभ्रैर्वापीष्वंतर्लीनमहानीलदलासु शस्त्रीश्यामैरंशुभि
राशु द्रुतमंभश्छायामच्छामृच्छति नीलीसलिलस्य ४४ या न ययौ प्रियमन्यवधूभ्यः सारतरागमना यत
माने तेन सदेह विभर्ति रहः स्त्री सारमरागमनायतमाने ४५ भिन्नेषु रत्नकिरणैः किरणेष्विहेंदोरुच्चाव
चैरुपगतेषु सहस्रसंख्यां दोषापि नूनमहिमांशुरसौ किलेति व्याकोशकोकनदतां दधते नलिन्यः ४६ अप
शंकमंकपरिवर्तनोचिताश्चलिताः पुरः पतिमुपैतुमात्मजाः अनुरोदितीव करुणेन पत्रिणां विरतेन वत्सल
तयैष निम्नगाः ४७ मधुकरविटपानमितास्तरूपंक्तीर्बिभ्रतोस्य विटपानमिताः परिपाकपिशंगलतारज
सा रोधश्चकास्ति कपिशंगलता ४८ प्राग्भारतः पतदिहेदमुत्यकासु शृंगाश्रितायतमहेभकराभमंभः संल १६

ष्टांते विविधरत्नकरानुविद्धमूर्द्धप्रसारितः सुराधिपचापचारु ४९ दधति च विकसद्विचित्रकल्पद्रुमकुसु
मैरभिगुंफितानिवैताः क्षणमलघुविलंबिपिच्छदाम्नः शिखरशिखाः शिखिशेखरानमुष्य ५० सवधू
काः सुखिनोऽस्मिन्ननवरतममंदरागतामरसदृशः नासेवंते रसवन्ननवरतममंदरागतामरसदृशः ५१ आ
च्छाद्य पुष्पपटमेष महांतमंतरावर्त्तिभिर्गृहकपोतशिरोधराभैः स्वांगानि धूमरुचिमागुरवीं दधानैर्धूपायती
व पटलैर्नवनीरदानां ५२ अन्योन्यव्यतिकरचारुभिर्विचित्रैरत्रस्यन्नवमणिजन्मभिर्मयूखैः विस्मेरान्गगन
सदः करोत्यमुष्मिन्नाकाशे रचितमभित्तिचित्रकर्म ५३ समीरशिशिरः शिरस्सु वसतां सतां जवनिका निकाम
सुखिनो बिभर्त्ति जनयन्नयं मुदमपामपायधवला वलाहकततीः ५४ मैत्र्यादिचित्तपरिकर्मविदो विधाय क्लेशप्र
हाणमिह लब्धसबीजयोगाः ख्यातिं च सत्वपुरुषान्यतयाधिगम्य वांछंति तामपि समाधिभृतो निरोद्धुं ५५ म
रकतमयमेदिनीषु भानोस्तरुविटपांतरपातिनो मयूखाः अवनतशितिकंठलक्ष्मीमिह दधति स्फुरिताणु
रेणुजालाः ५६ या बिभर्त्ति कलवल्लकीगुणस्वानमानमतिकालिमालया नात्र कांतमुपगीतया तया स्वा
नमानमतिकालिमालया ५७ सायं शशांककिरणाहतचंद्रकांतनिस्यंदिनीरनिकरेण कृताभिषेकाः अर्को

सि

१७ पलोल्लसितवल्गिरङ्गिदीप्तास्तीव्रं महाव्रतमिवात्र चरंति विप्राः ५८ एकस्मिन्नधिकपयःश्रियं दहंत्याः संक्षोभं पवनभुवा
जवेन नीताः वाल्मीकेररहितरामलक्ष्मणानां सादृश्यं दधति गिरां महासरस्याः ५९ इह मुहुर्मुदितैः कलभैरवः प्रति
17 दिशं क्रियते कलभैरवः स्फुरति चानुवने चमरीचयः कनकरत्नभुवां चमरीचयः ६० त्वक्साररंध्रपरिपूरणलब्धगीतिर
स्मिन्नसौ मृदितपक्ष्मलरल्लकांगः कस्तूरिकामृगविमर्दसुगंधिरेति रागीव सक्तिमधिकां विषयेषु वायुः ६१ प्रीत्यै यूनां व्य
वहिततपनाः प्रौढध्वांतं दिनमिह जलदाः दोषामन्यं विदधति सुरतक्रीडायासश्रमशमपटवः ६२ भग्नो निवासोयमिहा
स्य पुष्पैः सदानतो येन विषाणिनागः तीव्राणि तेनोच्छ्रितिकोपितोसौ सदानतोयेन विषाणि नागः ६३ प्राजेयशीतम
चलेश्वरमीश्वरोपि सांद्रेभचर्मवसनावरणोधिशेते सर्वर्तुनिर्वृतिकरे निवसन्नुपैति न द्वंद्वदुःखमिह किंचिदकिंचनो
पि ६४ नवनगवनलेखाश्याममध्याभिराभिः स्फटिककटकभूभिर्नाटयत्येष शैलः अहिपरिकरभाजो भस्मनैरंगरा
गैरधिगतधवलिम्नः शूलपाणेरभिख्यां ६५ दधद्भिरभितस्तटौ विकचवारिजांबूनदैः विनोदितदिनक्लमाः कृतरुचश्च
जांबूनदैः निषेव्य मधु माधवाः सरसमत्र कादंबरं हरंति रतये रहः प्रियतमांगकादंबरं ६६ दर्पणनिर्मलासु पतिते
घनतिमिरमुषि ज्योतिषि रूप्यभित्तिषु पुरः प्रतिफलति मुहुर्व्रीडमसंमुखोपि रमणैर पहृतवसनाकांचनकंदरासु त
रुणीरिह नयति रविः ६७ अनुकृतशिखरौघश्रीभिरभ्यागतेसौ त्वयि सरभसमभ्युत्तिष्ठतीवाद्रिरुच्चैः द्रुतमरुदुप
धर नुन्नैरुन्नमद्भिः सहेलं हलधरपरिधानश्यामलैरंबुवाहैः ६८ इति श्रीशिशुपालवधे महाकाव्ये माघकृतौ रैवतकव
र्णनो नाम चतुर्थः सर्गः ४

१७

अश्वा आवर्त्तरूपशुभलक्षणवंतः
पयोधयस्त्वंभसोऽभमयुताः = ५
अतिप्रशस्ता रोचमानाः नाभिसमीपे आवर्त्तयि
वसंत० घातेसमुद्राः शोभमानाः = ६

गजेंद्रानुकृतविशालोन्नतशिखरं = २
अभ्युल्लसत्तः स्फुरंत्यः कदलिकाध्वजदंडा एव वनराजयो यत्र = २
परिदधुः । अपरे आकाशे अंबरवहस्तनवहादिकास्त इति = ४

॥ इत्थं गिरेः प्रियतमा इव सोऽव्यलीकाः शुश्राव सूततनयस्य तदा व्यलीकाः । रंतुं निरंतरमियेष ततो
वसाने तासां गिरो च वनराजिपटं वसानेः ।१। तं सद्विपेंद्रतुलितातुलतुंगमभ्युल्लसत्कदलिकाव
नराजिरुद्धैः । विस्तारुद्धवसुधोन्वचलं चलालं लस्मैदिधस्पति गिरेरलघुर्बलौघः ।२। भास्वत्क
रव्यतिकरोल्लसितांबरांताः सापत्रपा इव महाजनदर्शनेन । संविव्युरंबरवि+काशि चमूसमुत्थं
पृथ्वीरजः करभकंठकडारमाशाः ।३। आवर्तिनः शुभफलप्रदशुक्तियुक्ताः संपन्नदेवमणयो भृ
तरंध्रभागाः । अश्वाः प्रधुर्वसुमतीमतिरोचमानास्तूर्णं पयोधय इवोर्मिभिरापतंतः ।४। आरस्सम
न्नमेवमत्यसस्तौ पिताग्रमे । कः पलायत जवेन कृतार्त्तनादः । अन्यः पुनर्मुहुरुदप्लुवतास्तभारम
न्योन्यतः पथि वितावि मितौ विभोष्ट्रौ ।५। आयस्तमैत्तत जनश्चटुलाग्रपादं गच्छंतमुच्छलितचाम
रचारुमश्वं । नागं पुनर्मृदुसलीलनिमीलिताक्षं सर्वः प्रियः खलु भवत्यनुरूपचेष्टः ।६। त्रस्तः सम
स्तजनहासकरः करेणोस्तावत्खरः प्रखरमुल्ललयांचकार । यावच्चलासनविलोलनितंबबिंब
विस्रस्तवस्त्रमवरोधवधूः पपात ।७। शैलोपशल्यनिपतद्रथनेमिधारानिष्पिष्टनिष्ठुरशिलातलचू
र्णगर्भाः । भूरेणवो नभसि बद्धपयोदचक्राश्चक्रीवदंगरुहधूम्ररुचो विसस्रुः ।८। उद्यत्कृशानुशक
लेषु खुराभिघाताद्भूमीसमायतशिलाफलकाचितेषु । पर्यंतवर्त्मसु विचक्रमिरे महाश्वाः शैलस्य

व्यलीकं मनसोऽप्रियं
न व्यलीका अव्यलीका
मनःप्रियाः = १

विभक्तिविनमयेनागिर
रविविशेषणनिस्फुर
त्पताकासमवनपंक्ति
। विस्ताररुद्धभूमिं । अल
घुं विस्तीर्णं । बलौघस्या
पि द्विपेंद्रे स्यादि विशेष
णं तत्रापि द्विपेंद्रैस्तुलि
ता अतुलतुंगशृंगा येन
स इत्यर्थः = ३
मांसलहरितनिमग्नप्रदेशा
: = ६
आच्छादयामासुः भागुरि
मतेनावेरकारलोपः = ६
अश्वस्य जवेनैव यानमुष्वि
तं हस्तिनस्तु मंथरमित्य
र्थः = ५
उत्टीकृत उत्प्लु
तः = ७
खराकृत अंतःपुरचेटि
का = ३
शैलसमीपे गच्छंतीभिः र
थनेमिधाराभिः पिष्टानां
कठोरशिलातलानां चू
र्णगर्भे येषां ते = ३

विगतमलीकमनृ
तं त्वं या अपस्ताः सत्या
इत्यर्थः = १

शृंग २

यस्याः किल महिलायाः
भास्वता कटकादिना
सद्युतिना करेण हस्तेन
संपर्कात्स्रस्तउत्तरी
यांतो भवति सा गुरुज
नावलोकनात्सव्रीडास
ती वासः संव्येतीत्यर्थः = ३
अनुद्घटितकंठावर्त्ताः = ५
आरस्तः कुंभयोरघ इति
वैजयंती कुंभाधोभागे बु
डितं स्वलितमंकुशं = ६

चलमस्थिरं यदासनं प
र्याणवंधस्तेनाविलोलमा
कुलं यन्नितंबबिंबं ततो
विस्रस्तं पतितं वस्त्रमु
त्तरीयं यत्र क्रियायां = ४
चक्रीवान्रासभः खर
इत्यमरः = २

चंचद्ग्रेण गरुडचंचुभ्रांतेन दृष्टः खंडितात एव चंचलो योहिः सर्प एव पताका यस्यां तया =६

निद्राविमनस्कतारो वा ख्यातिस्तः कशावस्थाः कशात्रयं तद्विचारज्ञेन गच्छतो श्वस्य यदा निद्रा तदा मुखे हन्यते वैमनस्के पार्श्वे ताडनं रोषे पश्चा ताडनम् =१

गतिविशेषं =२

दर्दुरपुटानि विवादयंतः । ९ । तेजो निरोधसमतावहितेन यंत्रा सम्यक्कशात्रयविचारविदा नियुक्तैः । आ
रट्टजश्चटुलनिष्ठुरपातमुच्चैश्चित्रं चकार पदमर्द्धपुलायितेन । १० । नीहारजालमलिनः पुनरुक्तसां
द्राः कुर्वन्व धूजननविलोचनपक्ष्ममालाः । तुल्यः स्थलं यदुवलैर्दिवमातितांसुः पांशुर्दिशां मुखमतुत्थय
दुत्थितोद्रेः । ११ । उच्चिघ्यविद्विषइवप्रसभं मृगेंद्रानिद्रानुजानुचरभूपतयोध्यवात्सुः । वन्येभमस्तकनि
खातनखाग्रमुक्तमुक्ताफलप्रकरभांजि गुहागृहाणि । १२ । विभ्राणया बहुलयावकपंकपिंगपिंछावचूलमनुमाधवधाम जग्मुः । चंचद्ग्रदष्टचटुलाहिपताकया न्येस्वावासभागमुरगाशनकेतयष्टी । १३ ।
। छायामपास्य महतीमपि वर्त्तमानामागामिनीं जगृहिरे जनतास्तरूणां । सर्वो हि नोपगतमप्यपचीयमानं वर्द्धिष्णुमाश्रयमनागतमभ्युपैति । १४ । आगेगतेन वसतिं परिगृह्य रम्यामापात्य सैनिकान्निराकरणाकुलेन । यांतोन्यतः प्लुतकृतस्वरमाशु दूरादुद्वाहुना जुहुविरे मुहुरात्मवर्ग्याः । १५ ।
। सिक्ता इवामृतरसेन मुहुर्जनानां कांतिं दधो वनवनस्पतयस्तदानीं । सा खांवसक्तवसनाभरणाभिरामाः कल्पद्रुमैः सह विचित्रफलैर्विरेजुः । १६ । यानाज्जनः परिजनैरवतार्यमाणाः राज्ञीर्नरापनयनाकुलसौविदल्लाः । स्रस्तावगुंठनपटक्षणलक्ष्यमाणवक्त्रश्रियः सभयकौतुकमीक्षते स्म । १७ ।
कंठावसक्तमृदुवाहुलतास्तुरंगाद्राजावरोधनवधूरवतारयंतः । आलिंगनान्यधिकृताः स्फुटमापुरेवगंडस्थलीः शुचितयानचुचुंबुरासां । १८ । दष्टैवनिर्जितकलापभरामधस्ताद्व्याकीर्णमाल्यकबुरीं =१

मुखावनद्धं वाद्यं दर्दुरपुट उच्यते =१
तेजो वेगेन प्रेरणं निरोधः स्थापनं समता मध्यगतिस्तत्रावहितेन सावधानेन =२

१८

द्रावयित्वा =८
घनालक्तकरसवत्पिंगयत्पिंछं गरुडबर्हं तदेवावचूलं चामरं बिभ्राणया =५
आकुसावाससमीपे =६

तद्यथा आगच्छ भो मल्लकदेवदत्त मयात्र स्थानं मनोहरं गृहीतमित्येवमूर्ध्वबाहुना आत्मपत्तीयजना आहूताः =९

सौविदल्लाः कंचुकिनः स्मरः अवरोधारक्षणाधिकृताः =३

आरट्टवाह्लीककांबोजसिंधवो देशविशेषाः अश्वयोनयः संति =१

पुलागतिविशेषस्तस्याः अर्द्धम् अर्द्धपुलायितं तेन =२

अंतरिक्षमारुरुक्षुः ततो तेः सनिश् द्विभाषया दीर्घविभाषया चेदं रूपं =३

श्यामलीचकार =३

राजानः =६

गरुडचिह्नदंडेन =६

आयासा आगंतुकाः ये सैनिकास्तेषां निराकरणमत्र माआगच्छतेत्यादिनिषेधस्तत्राकुलेन व्यग्रेण =८

१८

कलापो मयूरपक्षे बर्हे तूणीरे सहते विचेतिवैजयंती =१

उत्तमनवचमालासमालंकारयुतैः पद्मे उद्धारतारमु...कावली =४

वंशोच्चध्वजैः पर्वतपादपत्तेर्वंशा एव ध्वजास्तैः =२
दूष्यास्तु पटमंडपाइत्यमरः =४

चंद्रकवान्मेचकीवहीति वैजयंती =१

दुःखेन स्थीयते इत्यर्थः =१

वरांकवरीतरुण्याः ।प्रादुर्बभूव सपदि चंद्रकवान्कुमाग्रात् संघर्षितां सहगुणाभ्यधिकैर्द्दिशास्तं ।१९।
रोचिष्मुकांचनचयांशुविशंगिताशाः वंशध्वजैर्जलदसंहतिमुल्लिखंतः ।भूमर्तुरग्रं ततनिरंतरसन्नि
विष्टाः पादाइवांभिविभर्तुर्वलयोरथानां ।२०।छायाविधायिभिरनुज्झितमूर्तिशोभैरुच्छ्रायिभिर्व
हुलपाटलधातुरागैः ।दूष्यैरिवस्थितिमितां द्विरदैरुदारा तारावलीविरचनैर्व्यरुचन्निवासाः ।२१।
उत्क्षिप्तकांडपटकांतरलीयमानमंदानिलप्रशमितश्रमघर्मतोयैः ।दूर्वाप्रतानसहजास्तरणेषु
भेजे निद्रासुखं वसनसद्मसुराजदारैः ।२२।प्रस्वेदवारिसविशेषविषक्तमंगे कूर्पासकं स्तननखव्र
णमुत्क्षिपंती ।आविर्भवद्बहुनपयोधरबाहुमूलाः शातोदरी युवदृशां क्षणमुत्सवोभूत् ।२३।यावत्स एव
समयः सममेव तावद्व्याकुलाः पटमयान्यमितो वितत्य ।पर्याप्तयत्नकयिकलोकमगण्यपण्यपूर्णापणं
विपणिनो विपणिं विभेजुः ।२४।अल्पप्रयोजनकृतोरुतरप्रयासैरुद्धूर्णलोष्ठलगुडैः परितोनुविद्धं ।उच्चा
तमुच्छ्रितमनोकुहजालमध्यादन्यः शशं गुणमनल्पमवन्नवाप ।२५।त्रासाकुलः परिपतन्परितो निके
तान्पुंभिर्नकश्चिदपिधन्विभिरन्ववंधि ।तस्थौ तथापि न मृगः क्वचिदंगनाभिराकर्णपूर्णनयनेषुहते
तलक्ष्मीः ।२६।आस्तीर्णतल्परचितावसथः क्षणेन वेश्याजनः कृतनवप्रतिकर्मकाम्यः ।यत्नाद्दखि
न्नमतिरोपततो मनुष्यानभ्यागतानुचिरनिर्विविक्तदवोपचारैः ।२७।स सनुः पयः प्रपुरने निजुरंवरालीज

अन्यः कश्चित्सैनिकः शशमवन्नरक्षन् अनल्पं गुणं धर्ममवाप मन्युगस्तस्य ततस्त्राणं महान्धर्म इति केचिदन्यः कोपि शशमवन् हिंसन्न
वते हिंसार्थत्वात् अनल्पं गुणं मनिष्ठपरिहारलक्षणं तस्मे कटकमध्ये हिंशाको व्रजनं सर्वथा वध्य इति लोकाचारः =४

शायाशब्दः शोभायामपि =१
शोभाकोरिभिः ...दूष्य पत्तेऽत्रातपाभावकारिभिः =३
उत्क्षिप्तपटकुटीपर्यंतमध्यप्रविशन्मंदमारुतापाकृतस्वेदजलैः =५
हट्टानि विक्रयस्थानानि =८
वणिक् पण्यं हट्टश्रेणीं विभेजुः विभागेन चक्रुः =८
हंतु पारेभे =१
अंगप्रक्षालनतांबूलदानाद्युपचारैः =१

दीर्घनिर्विविरं च यथा तथास्थिता =२
अस्ससुभस्यकोतिभिः खटिकामंडनयुक्तैः पटकोपसकुसमहिदीप्रभिः =३
कंचुकं उत्तारयंती सती =६
कापि कृशोदरी =७
यंजनशाकादि जघ्न्यया आगच्छतः गाहकजनाय क्रंतं =८
शर =३
प्रहात यामासुः =१

केतवो ध्वजाः कुथाश्च आवरणानि तेषां समाहारः आक्षिप्तं व्यपनीतं केतुकुथं येभ्यस्तेषां सैन्यगजानां छलेन महेभानामद्रयउ
पमानं पक्षाणां ध्वजकुथं सरसीनां सागरः =६

जलेयन्मंडुकवाद्यं वादनविशेषः करास्फालनं तेन वल्गु मनोहरं व । लांता ये घनाः पीवराः स्तनास्तेषां तटेषु स्खलितानि =२
येगिरयः पक्षवंतो मैनाकादयः =५

(जलसंपदां)
सुविसंधुतविकासिबिसप्रसूनाः । सैन्याः श्रियामनुपभोगनिरर्थकत्वदोषप्रवादममृजन्नग
(गिरिनदीनां)
निम्नगानां ।२८। नाभीह्रदैः परिगृहीतरयाणि निम्नैः स्त्रीणां बृहज्जघनसेतुनिवारितानि । जग्मु
र्जलानि जलमंडुकवाद्यवल्गु वल्गद्घनस्तनतटस्खलितानि मंदं ।२९। आलोलपुष्करमुखोल्लसिते
(मार्गश्रम)
रभीक्ष्णमुक्षांबभूवुरभितो वपुरंबुवर्षैः । खेदायतश्वसितवेगनिरस्तमुग्धमूर्द्धन्यरत्ननिकरै
रिभहास्तिकानि ।३०। येपत्रिणः प्रथममंबुनिधिं गतास्ते येपीद्रपालितुलितायुधलूनपक्षाः । ते
जग्मुरद्रिपतयः सरसीर्विगाढुमाक्षिप्तकेतुकुथसैन्यगजच्छलेन ।३१। आत्मानमेव जलधेः प्रतिबिं
(आगतं)
बितांगमूर्मौ महत्यभिमुखापतितं निरीक्ष्य । क्रोधादधावदपभीरतितूर्णमन्यनागाभियुक्त इव युक्त
मदो महेभः ।३२। नादातुमन्यकरिमुक्तमदांबुतिक्तं धूतांकुशेन न विहातुमपीष्यतांभः । रुद्धे गजेन
सरितः सरुषावतारे रिक्तोदपात्रकरमास्त चिरं जनौघः ।३३। पंथानमाशु विजहीहि पुरास्तनौते
पप्रपन्नुतिद्विरदकुंभविशंकिचेताः । स्तंबेरमः परिणिनंसुरसावुपैति षिंगैरगद्यत ससंभ्रम
मेवमेका ।३४। कीर्णं शनैरनुकपोलमनेकपानां हस्तैर्विगाढमदतापरुजः शमाय । आकर्णमुल्लसि
(प्रकु लेकाशपुष्पस मं)
तमंबुविकाशिकाशनीकाशमापसमतां सितचामरस्य ।३५। गंडूषमुज्झितवता पयसः सरोषं ना
(पयसां स्पोतं)
गेन लब्धपरवारणमारुतेन । अंभोधिरोधसि पृथुप्रतिमानभागरुद्धोरुदंतमुशलप्रसरं नि

सोपानमार्गे =९
भूस्यान घटान गृहीत्वा हस्तिभयात्स्वयत्नं वे तेस्थः =६
प्रहारं सतु कामः परिहर्तुमिव स । नं तस्य एणमोदं रूपम् =८.
काचिज्जलमाहारिणी =२

कुंडादं ङाग्रनिः सृतैः =
विटैः ४
२१
दंतयोरुभयोर्मध्यं प्रतिमानभागं प्रचक्षते =२

पेते ।३६। दानं ददत्सु विजलैः सहसाधिरूढे को विद्यमानगतिरास्ति तु मत्सहेत । यद्दंतिनः कटकटा
हत टान्निमं ज्ञोमेदत्पातिपरितः पटलैरलीनां ।३७। अंतर्जलौघमवगाढवतः कपोलौ हित्वा
त्युलंवितत पत्तति रंतरित्ते । द्व्याश्रये च्यपि गुलेवुरराजनीलो वलैः पवग्गतइवालिगलो गजस्य
।३८। संसर्पिभिः पयसि गेरिकरेणुरागैरंभोजगर्भरजसांग विषंजिलाच । क्रीडोपभोगमनुभूय स
रिन्महेभा वन्योन्यवस्त्रपरिवृत्तिमिव व्यधत्तां ।३९। यां चंद्रकैर्मदजलस्य महानदीनां नेत्रश्रियं विकस
तो विदधुर्गजेंद्राः । तां प्रत्यवापुरविलं वितमुत्तरंतो धौतांगलग्ननवनीलपयोजपत्रैः ।४०। प्रत्यन्यपद्मं
दंति निशितांकुशदूरभिन्ननिर्याणनिर्पदिसज्जं चालितं निषादी । रोद्धुं महेभमपरा[...]द्रढिमानमांगा
शं क्रांतितां नववधूमेति महान्परस्य ।४१। सब्यो पिसानुनयमाकलनाय यंत्रा नीतेन वन्यकरिदान
कृताधिवासः । नांभोजिके वलमभोजि गजेन शाखीनान्यस्य गंधमपिमानभृतः सहंते ।४२। अद्री
द्रकुंजचर कुंजरगंडकाषसंक्रांतदानपयसो वनपादपस्य । सेनागजेन माथितस्य निजुप्रसूनेर्म
म्लेयया गतमगामिकुलैरलीनां ।४३। नोच्चैर्यदा तरुतले षुममुस्तदानीमाधोरणैरभिहितैः पथुम
लशाखाः । वंधायचिच्छिदुरिभास्तरसा मनैव नैवालमेनी नमयवा क्रियते मदांधैः ।४४। उच्चो मुशी
करसृजः प्रचलो षमाणो तरुःस्फुल्लनीलनलिनोदरतुल्यभासः । एको विशालसिरसो हरिचंदने षुना

आलहितं एतेच यदि मदेनांधा न भवेयुस्तार्हि स्ववंधनाय प्रयत्नं नैव कुर्युरितिभावः = २

प्रहारोदनः = ? मज्जितुमिच्छा = २ पूर्वमेव = २

प्रसरणशीलस्य = ६

अपांगदेशो निर्याणं = ७

पुष्पफलादिमत्तीया अयलीयोपि [...] स्यमंजरः = ८

उन्मूलितः भंजूः = अन्यस्यापि प्रात्रुलोपद्र तस्यपेनिजाः पुत्रादयस्ते नस्पंतिवाद्यो जनुस्तस्य कर्मनिर्याती त्यर्थः = ३ सविषान = ?

चंद्राकारैर्मंडलैः = ५

असमर्थता = ?

आवंधनाय = ८ यंतारहस्तिपकेस्तत इ अमरः = ८

ये पांतुयध्यमाला नांकुंकुमवलीहिसं जायते हृते हरिचंदना स्तेषु = ?

त्वं भेदाच्छोलितमावादामांसव्यथनादपि । संज्ञां न तभते यस्तु प्रोक्तो गंभीरवेध सा विति = ६

मंदो मंदगतिः किरावमहान्पुरुषः अवग्रहवलात्कारेणविशेषं धाविधायनसाध्यः न वश्यो भवतीति गजो पि मंदः मंदजातीयः भद्रो मंदो मृगश्चेति विज्ञेयास्त्रिविधा गजाः = ६

अहीन पास्यग जान्त्वं वंधुरित्यर्थः = २

नागो द्विरदभोगिना विसमरः = २

अंकुशस्तृणिवीतथः इत्यमरः अवमत स्तृणिमपि = २

गां त्व वंधुरं परान्मनुजाः निरासुः ।४५। कंडूयतः कटभुवः करिणो मदेन स्कंधं सुगंधिमनुलीनवता
नगस्य । स्थूलेंद्रनीलशकलावलिकोमलेन कंठे गुणत्वमलिनां वलयेन भेजे ।४६। निर्धूतवीतिमपि
चालकमुल्लसंतं यं ताक्रमेण परिसांत्वनतर्जनाभिः । शिक्षावशेन शकेनैर्वशमानिनाय शास्त्रं हि
निश्चितधियां क न सिद्धिमेति ।४७। स्तंभं भृशं तमुचितं सहसा मुमोच दानं ददावतितरां सरसाग्रहस्तः ।
वर्ष्मापरालिपरतो गडुमन्यलावीत्स्वातंत्र्यमुज्वलमिवापकरेणुराजः ।४८। जज्ञे जनैर्मुकुलिताक्षमनाद
राने संरब्धरस्त्विपकनिष्ठुरनोदनाभिः । गंभीरवेदिनि पुरः कवलं करींद्रे मंदोपि नाम न महानववग्रह
साध्यः ।४९। स्त्रि प्रपुरोन जगृहे मुहुरिक्षुकांडं नीपेद्धतेस्म निकटोपगतां करेणुं । स स्मारवारणप
तिः परिमीलिताक्षमिच्छाविहारवनवासमहोत्सवानां ।५०। दुःखे न भोज यितुमीशयिता प्रशा
कतुं गा गजकायमनन्तमनादरेण । उत्क्षिप्रहस्ततलदत्तविधानपिंडस्नेहस्रुतिस्नपितवाहुरिमा
धिराजं ।५१। कुल्कां भुकोपरचितानि निरंतराभिर्विभ्रमानिरश्मिवितताननराधिपानां । चं स कृतीनि
गजमंडलिकाभिरुच्चैर्नीलाभ्रपंक्तिपरिवेषमिवांधिजग्मुः ।५२। गत्यूनमार्गगत योपिगतोरुमार्गाः
स्वैरं समाचुकुविरेभुवि वेल्लनाय । दर्पोदयोल्लसितफेनजलानुसारसंलग्नपल्ययनवद्भुपदास्तुरंगाः
।५३। आजिघ्रतिप्रणतमूर्द्ध निवात्ति जंड्ष्वतस्यांगसंगमसुखानुभवो तु कायाः । नासाविरेकपव

स्वेच्छाचारिणं = ३

कंपनशीलो हस्ती चोलक इत्युच्यते = ३

गजशास्त्राभ्यासेन = ३

वंधनकाष्ठं मुमोचव मंजराजापि गर्वस्वज ति = ४

मदजलविसरणं च = ४

मत्कुणिमत्कुणपुष्कारः सरा नजलाद्रूपालिमश्र = ४

निकृष्य = ६

वर्ष्माअपराः पाश्चा निपसपादभागाये स्तानि । वर्ष्माअपरे वैरिणोच युतानि = ५

इच्छाहर्वं विहारो येषु तादृशानां वनवासरूपमहोत्स वानां

भक्षितं = ५

स्वसुखार्थिनां कर्मणि वली वनराजानां रा जगृहादपि वनं सुखकारि = ८

भक्ष्यगोलकः = ५

धवलपटनिर्मितानि = ४

रज्जुभिर्वद्धानि = ४

मातंगघटाभिः = ३

विरोधाभासायाविः = ३

गतोतिवाहितउरुमार्गः पंथायैः = ३

परिवर्तनाय वाहयित्वा अश्वाः परिवर्त्यं त इति स्थितिः = २

परिवर्तनार्थं

गत्या ऊनास्वल्पीकृता मा भी हरणसंवंधिनी गतिर्यैस्ते एते षां गतिं दृष्ट्वा मृगा अपि स्वल्पगतयो ज्ञायंते = ३

दर्पस्योदये नोल्लसितं यत्फेनजलं स्वेदवारि तस्यानुसारेणानुसरणेन संलग्नं हृदयं पल्ययनवद्भस्या वतारितपर्याणर श्मेः पदेस्यानंये वांते तथा फेनेवंधच्छेदं दृष्ट्वा अधुनैवैते वारितपर्याणा इति ज्ञायंते इति भावः = २ तापमा तुरंगाणां सर्वांगेषु फेनो भवति = ३

अन्यापि नायकानिकटावनते नायके तच्छरीरस्पर्शसुखानुभवात्पुलकितांगी भवति । अवतारितपर्याणा अश्वा भुवं भजंतीति जातिस्वभावः = २

श्री हंसकीर्त्ति विज्ञेयः श्रीहंसो यस्य लांछनमिति कोशः श्रीहंसाख्य आवर्त्तः =४ पुरुषप्रमाणोच्चीकृतसर्वकायः =४

नोल्लासितं तरलयोरोमांचतां मिव जगाम रजः पथि व्यां ।५४। हेमस्थलीषु परितः परिदृश्य वाजी धुन्व
न् वपुः प्रविततायतकेशपंक्तिः । ज्वालाकणारुणरुचा निकरेण रेलोः शोभे स तेजस इवोल्लसता
रराज ।५५। दंतालिकाग्रहणनिश्चलपाणियुग्मम् अर्द्धोदितो हरिरिवोदयशैलमूर्द्धि । स्तोकेन नाक्र
मत वल्लवपालमुच्चैः श्रीहंसकी पुरुषकोन्नमिताग्रकायः ।५६। रेजे जनैः स्नपनसांद्रतरार्द्रमू
र्त्तिर्दिवे रिवां निमिषदृष्टिभिरीक्ष्यमाणः । श्रीसन्निधानरमलीयतरो ऽश्व उच्चैः श्रवा जलनिधे
रिव जातमात्रः ।५७। अभ्यावि भूमिपतिभिः तृणवीतनिर्द्रैः अश्वं पुरोहारतकं मुदमादधानः । ग्री
वाग्रलोलकलकिंकिणिकानिनादमिश्रं दधद्दशनवर्वुरशब्दमश्वः ।५८। उत्खाय दर्पवलितेन
सहैव रज्ज्वा कीलं प्रयत्नपरमानवदुर्ग्रहेण । आकुल्यकारि कटकं स्तुरगेण तूर्णमश्वेति विद्रुत
मनुद्रवतां न्यमर्द्दि ।५९। अव्याकुलं प्रकृतमुत्तरधेयकर्मधाराः प्रसाधयितुमव्यतिकीर्णरूपाः । सि
द्धं मुखेन वसुवीथिषु केचिदश्वं वल्गाविभागकुशलो गमयांबभूव ।६०। मुक्तास्तृणानि परितः क
टकं चरंतमस्तु यहि तानतनिकाव्यतिषंगभाजः । सस्नुः सरोषपरिचारकवार्यमाणदामांचनस्खव
लित लोलपदं तुरंगाः ।६१। उत्तीर्णभारलघुनाप्यलंघूलपौ घसोहिस्यनिः सहतरेण तरोरधस्ता

मुखे मुखकमीलितुं चतुरं षट्सु दिक्षु यथा मु[illegible] एवं क्रियते तथा यो जानाती त्यर्थः =२ काकमायूरजवोपजवपांचसांनलवी
पयः नीचैर्गतं रुवरोद्धं प्रमरसलिलं चेतिं चतस्त्र औपवाह्यवीथयस्तासु नवसु =२ केश्चित् अश्ववारः =२ वल्गाहस्तवधात्तस्या वि
भागो दिग्विशेषेण चालनं तत्र निपुणः =२ पटमंडपरज्जवस्तनिकाः =२ दामांचनं पादबंधनं ते न स्खलितानि प्रतिहतानि अत एव
उत्तीर्णवितारितो यो भारो गुरुत्वाधिकरण लंबलगुं अहित न लघुनापि =२ ...निपरान्यं ऋयो यत्र क्रियायां तद्यथा =२
उत्लपवल्वजंस्य तं सोहिस्यंतर्पणं तृप्तिः मंदो तस्तो निस्सहस्तु सर्वोपि मरः कोशः =१

दंतालिकामुखरज्जुस्तस्या अवष्टंभनेन निश्चलकरयुगलः =
स्वर्यः वाजिन उपमाने वल्लवपालस्योदयगिरिमूर्द्धा =२

अश्वकृतवर्वरशब्द अश्वलाणुपचारेणास्वो श्वावीत्युक्तं =१
मुज्यमानस्य हरितकस्य दंतसंघर्षाद्यो वर्वर इति ध्वनिः स दशान वर्वर इत्युच्यते =१
उत्तरं मुख्य कर्मसिद्ध नंतरं धेया कर्त्तव्याः याकर्मधारा धारितवल्गितप्लुतउत्तरितउत्तेजिताख्या गतिविशेषास्ता प्रसाधयितुं शिक्षयितुं प्रकृतं प्रस्तुतं =४

अवष्टब्धं तेजोरेखाद्भिः स्थिताम् स्वर्यः =२
स्तोक मात्रेणापि नलं घयामास =२

केनाप्यश्वेन कटकः स्कंधावारः आकुली अकारि अनाकुलः सन्नाकुलः कृतः =५
हयं अश्वानुरं भीतिहेतोर्विद्रुतमन्वमश्व मनुद्रवता =५
असंकीर्णाः =४
अलघुर्महानप्युलपोधस्तेनाविशेषरापि स्तेन सोहिस्तपितस्तेन निस्सहतरेण सलसेन =१

=दीर्घतरां ५ शिरोधिः कंधरेत्यपीत्यमरः =५

रोमंथेन चर्वितचर्वणेन मंथरा चलंती कंपमाना गुर्वी सास्ना गलकंबलो यत्र क्रियायां तत् =१ उच्चांगिताः उत्खातशृंगाः हृता अन्यवृषभा यैः =२

त् । रोमंथमंथरचलद्गुरुसास्नमासांचक्रे निमीलदलसेक्षणमौक्षकेण ।६२। मत्सिंडशोरवरितको
टिभिर्रुई चंद्रभंगैः शिखाग्रगतलक्ष्ममलं हसद्भिः । उच्चांगितान्यवृषभाः सरितां नदंतो रोधां
सि धीरमपचस्करिरे महोक्षाः ।६३। मेदस्विनः सरभसोपगतानभीकान्भंक्त्वा परानुडुहो मुहु
रांवहेन । ऊर्जस्वलेन सुरभीमनु निःसपत्नं जग्मे जयोद्धुरविशालविषाणमुक्ष्णा ।६४। विभाण
मांयतिमतीमहयांशिरोधिं प्रत्यग्रतामधिरसामधिकं दधंति । लोलोष्ठमौष्ठकमुदस्य मुखं तरू
णामभ्रंलिहानि लिलिहे नवपल्लवानि ।६५। साईकथंचिदुचितैः पिचुमंदपत्रैरास्यांतरालगतमा
म्रदलं म्रदीयः । दाशेरकः सपदि संवलितं निषादैर्विप्रं पुरा पतगराडिव निर्जगार ।६६। स्वच्छंवहिः
स्थितवते पिनिवेदयंतश्चेष्टाविशेषमनुजीविजनाय राज्ञां । वैतालिकाः स्फुटपदप्रकटार्थमुच्चै
र्भोगावलीः कलगिरोवसरेषु पेठुः ।६७। उन्नमतामपटमंडपमंडितं तदुद्यानीलनागकुलसंकुल
मावभासे । संध्यांशुभिन्नघनकर्बुरितांतरिक्षलक्ष्मीविडंबि शिबिरं शिवकीर्तनस्य ।६८। धरस्योद्धर्ता
सि त्वमिति ननु सर्वत्रजगति प्रतीतस्तत्किं मामतिभरमधः प्रापिपयिषुः । उपालब्धेवोच्चैर्गिरिपतिरिति श्री
पतिमसौ बलौकांतः क्रीडद्द्विरदमथितोर्वीरुहरवैः ।६९। इति शिशुपालवधे महाकाव्ये श्र्यंके सेनानिवेशो नाम पं
चमः सर्गः ।५। ।

हृत्रस्योत्कटशब्दैः =१ प्रापयितुं कामोसि =२ उपालंभपूर्वं जगाद एवं =२

रोमंथश्चर्वणं पुनः मंदोलसो मंथरस्स्यात् सास्ना स्याद्गलकंबलः सर्वत्राप्यमरः कोशः =१ २२ ५१

लेखांतस्थितचिह्नरूपमग्रा लक्ष्ममलम् =२

आचकारस्तुः किरतेर्हर्षजीविकाकुलायकरणेष्विति हर्षे गम्यमाने आत्मनेपदं अपाच्चेत्यपाच्चतुष्पाच्छकुनिष्वालेखन इति सुट् =३

मुखक्षालनदेवतास्मरणतांबूलदानादिकम् =८

स्ववहारानुरूपं काव्यं गापाप्रभाति =४

शिखरिणी छंदः =२

उक्षणां वृषाणां समूह औक्षकं तेन =१

गतं । भावे लकारः =४

जयेन सगर्वविस्तीर्णशृंगं यथास्यात् =४

उद्वमितवान् =१

उत्तमरक्तवस्त्रवेश्मशोभितं =४

संध्यांशवो रक्तपटमंडपान्यं गजा नीलांघनाः शिवरस्य स्वमुपमानं =३

गोवर्द्धनस्य =३

२९

तत्र ऋतवो न प्रत्यक्षाः किं तु कार्यानुमेयाः न च तान्यपि युगपद् लब्धिं तु शक्यंते तत्र क्रमेण वर्णयिष्यन्नादौ वसंतमृतुराजं वर्णयति नवेति =२

स्फुटानि फुल्लानि परागेन मकरंदेन परागतानि व्याप्तानि पंकजानि यत्र यद्वा स्फुटपरागाणि परागतानि सुनिष्पन्नानि पंकजानि यत्र तं =२

॥ अथ रिरंसुममुं युगपद्गिरौ कृतयथास्वतरुप्रसवश्रिया । ऋतुगणेन निषेवितुमादधे भुवि पदं विपदंतकृतं सतां ॥ १ ॥ नवपलाशपलाशवनं पुरः स्फुटपरागपरागतपंकजं । मृदुलतांतलतांतमलोकयत्स सुरभिं सुरभिं सुमनोभरैः ॥ २ ॥ विलुलितालकसंहतिरामृशन्मृगदृशां श्रममवारि ललाटजं । तनुतरंगततीः सरसां दलत्कुवलयं वलयन्मरुदाववौ ॥ ३ ॥ तुलयति स्म विलोचनतारकाः कुरवकस्तवकव्यतिषंगिणि । गुणवदाश्रयलब्धगुणोदये मलिनिमालिनि माधवयोषितां ॥ ४ ॥ स्फुटमिवोज्वलकांचनकांतिभिर्युतमशोकमशोभत चंपकैः । विरहिणां हृदयस्य भिदाभृतः कपिशितं पिशितं मदनाग्निना ॥ ५ ॥ स्मरहुताशनमुर्मुरचूर्णतां दधुरिवाम्रवणस्य रजःकणाः । निपतिताः परितः पथिकव्रजानुपरि ते परितेपुरितो भृशं ॥ ६ ॥ रतिपतिप्रहितेव कृतक्रुधः प्रियतमेषु वधूरनुनायिका । वकुलपुष्परसासवपेशलध्वनिरगान्मधुपा मधुपावलिः ॥ ७ ॥ प्रियसखीसदृशं प्रतिबोधिताः किमपि काम्यगिरा परपुष्टया । प्रियतमाय वपुर्गुरुमत्सरच्छिदुरयाऽदुरयाचितमंगनाः ॥ मधुकरैरपवादकरैरिव स्मृतिभुवः पथिका हरिणा इव । कलतया वचसः परिवादिनीस्वरजिता रजिता वशमाययुः ॥ ९ ॥ समभिसृत्य रसादवलंबितः प्रमदया कुसुमा

ह्रुतविलंबविच्छेदः =१

सुजातनूतनपत्रकिंशुकवनं =२

कुसुमसमूहैः =३

इव शब्दोत्र भिन्नक्रमः पिशितमिवेति योज्यः =५

अनुनयेन प्रसादयित्री =७

स्थानं कृतं =१

मृदुलाः कोमलाः तांताः म्लानाः विस्तीर्णा वा लतांता लतांतांतायत्र तं =२

मलयानिलः =३

रजःकणाः =६

कारणात् यदि ते स्मराग्निचूर्णत्वं न बिभृयुः तदा कथं पथिकानां शरीरस्तु पतिताः परितापं कुर्युरिति भावः =६

गुणवदाश्रये गुणितवर्णे कुरवकसंपर्के गुणलब्धः गुणस्य कार्ष्ण्यस्योदयः आधिक्यं येन तस्मिन् असिते हि कृष्णे संनिवेशिते राजतेऽतिस्पष्टः लोचनानां कुरवकेषु उपमानतारकायाः प्रंगात् इति दृष्टवा =८

इत्यालिभिः सार =४

२२ 22

वचिचीबया। अविनमन्नरराजवृथोच्चकैरन्नतयान्नतया वनपादपः। १०। इदमं[illegible]पास्यवि गच्छते=२
राजिपरागिलीरलिकदंवकमंवुरुहांततीः। स्तनभरेणजितस्तवकानमन्नेवलतेवलतेमि
मुखंतव। ११। सुरभिणिश्वसितेदधतस्तृषं नवसुधामधुरेचतवाधरे। अलमलेरिवगंधर
सावमूममनसोमनसोमनसोमुदे। १२। इतिवदंतमनंतरमंगनाभुजयुगोन्नमनोच्चतरस्त
नी। प्रणयिनंरभसादुदरश्रियावलिभयालिभयादिवसस्वजे। १३। त्रिभिर्विशेषकं। वदनसौ
रभलोभपरिभ्रमद्भ्रमरसंभ्रमसंभृतशोभया। चलितयाविदधेकलमेखलाकलकलोल केशप्रांतलंपटनयनया=६
ताएव मदनपीडितनारीणांधुरित्र्यग्रएवोभवन्निसर्थः =५ कलोलदृशान्यया। १४। अजगणन्गणशःप्रियमग्रतःप्रणतमप्यभिमानितयानयाः। सतिमधा
वभवन्मदनव्यथाविधुरिताधुरिताःकुकुरस्त्रियः। १५। कुसुमकार्मुककार्मुकसंहितद्रुतशि
लीमुखखंडितविग्रहाः। मरणमप्यपराःप्रतिपेदिरेकिमुमुहुर्मुहुर्गतभर्तृकाः। १६। रुरुदिषा
वदनांवुरुहश्रियःसुतनुसत्यमलंकरणायते। तदपिसंप्रतिसन्निहितेमधावधिगमंधिग आविर्भावं=३
मंगलमश्रुणः। १७। त्यजतिकष्टमसावचिरादसून्विरहवेदनयेत्यघशंकिभिः। प्रियतयाग २२
दितास्त्वयिवांधवैरवितथावितथाःसखिमागिरः। १८। नखलुदूरगतोप्यतिवर्त्ततेमहमसा

अवितथाःसत्याः मावितथाःमाकार्षीः=१
असौतवभर्त्तादूरगतोपिमहंवसंतोत्सवं नातिवर्त्तते उपेक्षतेकिंतुवसंतेअवश्यमागमिष्यतीत्यर्थः=१

सत्यवचनैः=१

वितिं वधूतयोदितैः। प्रणयिनो निराममय्यवधूर्विहितः स्वरमन्तरेमत्तैरिव निर्ववौ ।१९। त्रिविधं
शिशिरकं मधुरया मधुबोधितमाधवीमधुसमृद्धिसमेधितमेधया। मधुकरांगनया मुहुरुन्मद
ध्वनिभृता निभृताक्षरमुज्जगे ।२०। अरुणिताखिलशैलवना मुहुर्विदधती पथिकान्परिताप
नः। विकचकिंशुकसंहतिरुच्चकैरुदवहद्धव्यभुजः श्रियं ।२१। अथ ग्रीष्मः। रवितुरंगतनू
रुहतुल्यतां दधति यत्र शिरीषरजोरुचः। उपययौ विदधन्नवमल्लिकाः शुचिरसौ चिरसौरभसंप
दः ।२२। दलितकोमलपाटलकुड्मले निजवधूश्वसितानुविधायिनि। मरुति वाति विलासिभिरु
न्मदभ्रमदलौ भ्रमदलौ समुपाददे ।२३। निदधिरे दयितोरसि तत्क्षणस्नपनवारितुषारभृतः
स्तनाः। सरसचंदनरेणुरनुक्षणं विचकिरे च किरेणवरोरुभिः ।२४। इति ग्रीष्मवर्णनं। स्फु
रदधीरतडिन्नयना मुहुः प्रियमिवागलितोरुपयोधरा। जलधरावलिरप्रतिपालितस्वसमया
समयाज्जगतीधरं ।२५। गजकदंबकमेचकमुच्चकैर्नभसि वीक्ष्य नवांबुदमंबरे। अभिससार
न वल्लभमंगना न चकमे च कमेकरसं रहः ।२६। अनुययौ विविधोपलकुंडलद्युतिवितानकसं
वलितांशुकं। धृतधनुर्वलयस्य पयोमुचः शबलिमा बलिमानमुषो वपुः ।२७। द्रुतसमीरचलैः

शृंगारप्रधानं=२ अनुचकार=२

बलेर्दैत्यस्य मानं दर्पं मुष्णाति हरतीति बलिमानमुट् तस्य=२

है ४

शिरीषपुष्परेणुभासः=५

विकीर्णाः विक्षिप्ताः=५

रैवतकं अभिययौ=३

अंगना कं वल्लभं नाभिससार च पुनः कं वल्लभं रहः न चकमे ऽपितु सर्वमिसर्षः=२

निर्वृतिं लेभे=१

शिरीषपुष्पाणि यत्रातिनीलपीतवर्णानि भवंति=४

ग्रीष्म आषाढो वा=५

चिरकालं सौरभसंपद्यासां ताः=५

न प्रतीक्षितस्वकाला=६

नवमांबुदमंबुदमालं नवांबुदम्=३

२३

अन्नादिं डे समार्जनमिति वेजयंती कृतसमार्जनस्य दत्तभोजनस्य मृदंगमंडलस्य ध्वनिं जयतीति तथा सा जलदपंक्ते विशेषणं =६

अन्योपि मत्तो मृदंगध्वनिनानन्दसतीति प्रसिद्धम् =६

णलन्निहितव्यवहिता विटपैरिव मंजरी। नवतमालनिभस्य नभस्तरोरचिररोचिररोचत वारि-
दैः।२८। ~~आजिघ्रतिघ्रणतमूर्दनि बालिकां जेठ्वेतस्यां गसंभ्रमसुखानुभवो सुकाचा। नमसाविर-~~
~~रुपकचोललितितं तनी चोरे मां च तानि जगान रजः चयि च्यातः~~।पटलमंबुमुचां पथिकांगना सपदि
जीवितसंशयमेयुषी।सनयनांबुसखीजनसंभ्रमाद्विधुरबंधुरबंधुरमैक्षत।२९।प्रवसतः सु-
तरामुदकंपयच्छिदलकंदलकंपनलालितः।नमयति स्म वनानि मनस्विनीजनमनो नमनो घनमारु-
तः।३०।जलदपंक्तिरनर्तयदुन्मदं कलविलापि कलापिकदंबकं।कृतसमार्जनमर्दलमंडलध्व-
निजया निजयास्वनसंपदा।३१।नवकदंबरजोरुणितांबरैरधिपुरंध्रि शिलींध्रसुगंधिभिः।मनसि
रागवतामनुरागिता नवनवा वनवायुभिरादधे।३२।शमिततापमपोढमहीरजः प्रथमबिंदुभिरंबुमु-
चां भसा।प्रविरलैरचलांगणमंगनाजनसुगंधिनसुगंधि न चक्रिरे।३३।द्विरददंतवलक्षममलक्षितस्फु-
रितभृंगमृगाच्छविकेतकं।घनघनौघविघट्टनया दिवः कृशशिखं शशिखंडमिव च्युतं।३४।द-
लितमौक्तिकचूर्णविपांडवः स्फुरितनिर्झरशीकरचारवः।कुटजपुष्पपरागकणाः स्फुटं विदधि-
रे दधिरेणुविडंबनां।३५।नवपयःकणकोमलमालतीकुसमसंततिसंततसंगिभिः।प्रचलिता

=समूह १

कैतकस्य चंद्रउपमानं तमेतां कमृतमृगस्तुभृंगस्य =३

आकाशस्य तरुरूपमानं विद्युतो मंजरी मेघानां विटपाः =१

मेघालोकात् =४

रुदद्यस्याश्चासा दुःखितबांधवाः =४

प्रफुल्ललताविशेषकं पवनेनलालितः कृताभ्यासः =५

स्त्रीजनसुखगम्यं =४

केतकीपुष्पं =३

दधिबिंदुतुल्यतां =१

मेघैः तृणं लन्निता पुनर्व्यवहिता =१

नो५

कंदलानि वपांधान्वनानि वमाननिनीमनो स्यनमयत् =५

कर्तारः =५

वलक्षो धवलोर्जुनिरसमरः =४

अन्योपि कृशोजन हं दविघट्टनयापततिः =३

प्रचलन्नस्त्रसमैः =१

२३

वर्षासु वातवशात् पत्रवाश्रलं स्वलयश्च गुंजंति स्वभावत एव तत्र के विरुद्धे सते विगते ति यत्र नीरागा इदं मुनिभिरादि लुम्पते तत्र किंवा व्यनवपल्लवा नाम =४

नश्रवतीतनवनीउद्वेगजनयित्री =२

अन्या विनायिका ६८ तपटानां निजस्वीनां पटवासं क्षिपति =१

तुनिभैः परिपांडिमा पुभरजो भरजो लिभिरांददे ॥३६॥ विजरजः पटवासमिवांकिरद्ध तपटो
पमवारिमुचां दिशां । प्रियवियुक्तवधूजनचेतसामनवनीनवनीपवनावलिः ॥३७॥ प्रणयको
पभृतोविपरांमुखाः सपदिवारिधरारवभीरवः । प्रणयिनः परिरेब्धुमनंतरं ववलिरे वव
लिरेचितमध्यमाः ॥३८॥ विगतरागगुणोपि नरो न कश्चलति वाति पयोदनभस्वति । अभिहि
तेऽलिभिरेवमिवोच्चकैरनतनं तनं तेनवपल्लवैः ॥३९॥ अरमयन्भवनादचिरद्युतेः किल
भयाद्दपयातुमनिच्छवः । यदुनरेंद्रगणं तरुणीगणास्तमथमन्मथमंथरभाषिणः ॥४०॥ दद
तमंतरितांहिमदीधितिं खगकुलाय कुलायनिलायितां । जलदकालमबोधकृतं निशामपर
योपरथावयवा युधः ॥४१॥ इति वर्षावर्णनं ॥ सविकचोत्पलचक्षुषमै
क्षत क्षितिभृतोंकगतां दयितामिव । शरदमच्छगलद्वसनोपमाक्षमघनां मघनाशनकीर्त्तनः ॥
४२॥ जगति नैशमशीतकरः करैर्वियति वारिदवृंदमयं तमः । जलजराजिषु नैद्रमदुद्रवन्नम
हतां महताः कचनारयः ॥४३॥ समय एव करोति बलाबलं प्रणिगदंत इतीव शरीरिणां । शरदि हं
सरवाः परुषीकृतस्वरमयूरमयूरमणीयतां ॥४४॥ तनुकहारिपुरोविजितध्वनेर्धवलप

वलिभिः रेचितमाश्रेषवशात् रहितं मध्यमुदरं याभ्यां ताः स्त्रियः =४

निशासाधर्म्ययोगात्खे नाम्नेन प्रकारेण =८

राज्ञो गिरेश्च =४

किंतु सर्वत्र हता एव =२

मेघगर्जनत्रस्ताः =३

तत्वतो हि शला एवापिता न चली कर्तुं भयान्नोपयसुरित्यर्थः =५

नीडार्थे निवेशितां ददतं =१

निद्राकारणं जलदकाले हरिः शेते इत्यागमः =१

उपमोचित =४

कठोरीकृतस्वरा मयूरा यत्र तत्र । हंसरवान्प्रश्रुत्वा मयूरा रूक्षरवा जायंते इति स्थितिः =१

बहुरागो योजपाकुसुमावरोधः स एवाधरस्तेन चारुणि=२ अन्योपि मानी स्वपरिभवे सस्त्रभयाको पाश्रित्य मुंडयति=१

विकस्वरकिंटीतरुकुसुमकिशलयराजयः=२

२४

त्रविहंगमकूजितैः।जगत्युरुत्तमयेव रिखंडिनः परिभवोऽभिभवो हि सुदुःसहः।४५।अनुवनं वन

राजि वधूमुखे वहुलरागपाधरचारुणि।विकचवाणदलावलयोऽधिकं रुरुचिरे रुचिरेक्षणा

विभ्रमाः।४६।कनकभंगपिशंगदलैर्दधे सुरजसारुणकेसरचारुभिः।प्रियविमानितमानवतीरुषां

निरसनैरसनैर्वृथार्थता।४७।मुखसरोजरुचं मदपाटलामनुचकार चकोरदृशां यतः।धृतन

वातपमुत्सुकतामतो न कमलं कमलं भयदंभसि।४८।विगतसस्यजिघत्समघट्टयत्कलमगोप

वधूर्न मृगव्रजं।श्रुततदीरितकोमलगीतकध्वनिमिषेऽनिमिषेक्षणमग्रतः।५०।विगतवारिधरा

वरणाः क्वचिद्ददृशुरुन्नसिता असिताः सिताः।क्वचिदिवेन्द्रगजाजिनकंचुकाः शरदि नीरदिनीर्य

द्यो दिशः।५१।विलुलितामनिलैः शरदंगना नवसरोरुहकेसरसंभवां।विकरितुं परिहासवि

धित्सया हरिवधूरिव धूलिमुदक्षिपत्।५२।हरितपत्रमयीव मरुद्गणैः स्रगवबद्धमनोरम

पल्लवा।मधुरिपोरभिताम्रमुखी मुदं दिवितता विततान शुकावलिः।५३।स्मितसरोरुहनेत्रस

रोजलां मतिसितांगविहंगहसद्दिवं।अकलयन्मुदितामिव सर्वतः स शरदं शरदं तुरदिक्षुखां।

५४।इति शरद्वर्णनं।गजपतिद्वयसीरपि हैमनस्तुहिनयन्सरितः पृषतांपतिः।सलिलसंततिम

=अस्पंति क्षिपंति मानिनीनां मतिय थार्थता=४

[illegible] विकरितुं [illegible] भगवदंगना विकरितुं माछादितुं=४

आश्विने मासि=६

मेघानां कोशउपमानं दिशाम सिलताः=६

इंद्रगजोपि धवलः=१

देवैर्विततास्रगिव=४

विकसितपद्मरूपनेत्रयुततडागपानीयां=२

२४

हेमंतेभवः=१ पवनः=१

गजेंद्रपरिमाणा अपि अतिगंभीरा इत्यर्थः=१ गजपरिमाणा अपि नद्यः शीतलीकृताः अल्पतरमपि नेत्रस

[illegible] तिकुतर्कं=१

शीते हि मेउलस्मरणं युक्तमभीष्टस्मरणे तदप्राप्तौ मरणमेवेति भावः =२ सोष्मस्तन प्रवासीभूतान् =२
यः किल निरावलो हिममारुतैस्ताप्यते स पटमाहृत्य निर्वृतो भवतीति प्रसिद्धम् =४

द्वितीयार्थे षष्ठी

ध्वगयोर्बिताम तनुतां तनुतापभृतं द्दशोः ।५५। इदमयुक्तमहो महदेव यद्वरतनोः स्मरयत्ननिलोऽन्य
दा । स्मृतसयौवनसोष्मपयोधरान्सतुहिनस्तुहिनस्तु वियोगिनः ।५६। प्रियतमेन यया सकषा
यितं न सहसा सहसा परिरभ्यतं । श्लथयितुं क्षणमक्षमतांगना न सहसा सहसा कृतवेपथुः ।
५७। भृशमदूयत याधरपल्लवक्षतिरनावरणा हिममारुतैः । दशनरश्मिपटेन च सीत्कृतैर्निव
सितेव सितेन सुनिर्ववौ ।५८। व्रणभृता सुतनोः कलसीत्कृतस्फुरितदंतिमरीचिमयं दधे । स्फु
टमिवावरणं हिममारुतैर्मृदुतया दुतयाधरलेखया ।५९। ध्रुततुषारकणस्य नभस्वतस्तरुल
तांगुलितर्जनविभ्रमाः । पथुनिरंतरमिवभुजांतरं वनितयाऽनितयानविबहिरे ।६०। हिमकृ
तावपि ताः स्म भृशस्विदो युवतयः सुतरामुपकारिणि । प्रकटयत्यनुरागमकृत्रिमं स्मरमयं र
मयंति विलासिनः ।६१। इति हेमंतऋतुवर्णनं । कुसुमयन्फलिनीरलिरवैर्मद[illegible]विकासिभिराहि
तहुंकृतिः । उपवनं निरमे स्म यतः प्रियान्स्वयुवतीर्युवतीः शिशिरानिलः ।६२। उपचितेषु परेष्व
समर्थतां व्रजति कालवशाद्बलवानपि । तपसि मंदगभस्तिरभीषुमान्न हि महाहिमहानिकरोऽभ
वत् ।६३। अभिबिभेणयिषुं भुवनानि यः स्मरमिवाख्यत लोध्ररजश्चयः । क्षुभितसैन्यपराग

अभीषुः प्रग्रहे रश्मावित्यमरः =२
प्रियसंपर्कवशाद्यदा तासां स्वेदो जायते तदा तासां यो नुरागः कांतं प्रति स्वाभाविकः स प्रकटो भवति अनुरागतत्त्वे तो हि स्वेदः तत्र प्रेयांसो मन्यंते नूनं वयमासां प्रियाः कुतोऽन्यथासामस्मत्संपर्केण शीतेऽपि स्वेदोदय इति हिमर्तोः सुतरामुपकारित्वं बोध्यम् =६
मेघामारेणुनिकरः =१

आश्लाषे =२
आच्छादितेव =५
निर्वृतिं लेभे =५
पीडितया =६
भृशं स्विद्यंतीति भृशस्विदः घर्मजलयुताः =५
भंगीशब्दे कृतादतहुंकारः =३
सेनया अभियातुमिच्छती सभिबिषेणयिषुस्तं स्मरं यश्चाख्यत इवाकथयदिव = कामोयं सन्नद्धः भुवनानि जेतुमागच्छतीत्यसूचयदिव =१

यया प्रियतमेन सह नस्थितं सांगनातं परिरभ्य क्षणमपि मोक्तुं न क्षमते स्वच्छयः =२
तरुलतास्तरुशाखा एवांगुलयस्ताभिस्तर्जनविलासाः =६
स्वयोषितो हि कामोद्दीपकैर्नर्तयैर्विकलाभवंति =६
नीर कामप्रधानमनुरागं =५
प्रियंगुलताः =४
भर्तृस्त्रियुंजानाः भर्तृभ्यो विरहं ददती =३
यद्यपि यस्मात् महाहिमहानिकरः प्रचंडशीतनाशको नाभवदिति योज्यं =२

विशदश्वेतपांडुरा इत्य
मरः =१

दिशास्तिरयन्नाछादय
न् =१ २५ 25

मलिनत्वंकुसुमतांयाताः
=३

अन्योपियोनायकउज्ज्व
लांप्रधाननारीमासेव्य
पश्चान्नीचांसेवते सो
पिमलिनोभवति तदा
तंप्रधाननारी हसति
यत्वंरजसामलिनी
कृत इति =३

पुष्पश्रियासंतानकःक
ल्पवृक्षः अभाजि सेवितः
वसंते हि सोधिकंपुष्पता
तिस्वभावः कयाइवम
तनुतरतयामतमभी
ष्टनुतमुत्कृष्टंरतंय
स्यातयानायिकयेवत
त्सेसंतानकः पुत्रोत्पा
दकः अतिकामीत्यर्थः
अतिसुरभिर्वकुःपरिम
लः कुतांगराग भोगश्च
=४

सुमनसांपुष्पाणां दलेषु तालंते तिष्ठंतीति तथा तालस्थितो =२
वसंतस्यपटहश्च कोकिलरवं श्रुत्वा वसंतश्रागत इति ज्ञायते लोके =५ अनम्रानपि =२ लवंगलतायामप्यथी
भावः =२

विपांडुरद्युतिरयं तिरयन्नुदग्र दिशः ।६४। शिशिरमासमपास्य गुणोस्य नः क इव शीतहरस्य कु
चोष्मणः ।इति धियास्तरुषः परिरेभिरे घनमतोनुमतोनुमतांस्त्रियाः ।६५। अधिलवंगम
मीरजसाधिकं मलिनिताः सुमनोदलतालिनः । स्फुटमिति प्रसवेन पुरोहसत्सपदि कुंदलता
दलतालिनः ।६६। अतिसुरभिरभाजि पुष्पश्रिया मतनुतरतयेव संतानकः । तरुणपरभृतः
स्वनं रागिणामतनुतरतयेवसंतानकः ।६७। नोज्झितुं युवतिमाननिरासे दक्षमिष्टमधुवास
रसारं । चूतमालिरलिनामतिरागादक्षमिष्ट मधुवासरसारं ।६८। जगद्वशीकर्तुमिमाः स्मरस
प्रभावनीकेतनवैजयंतीः । इत्यस्य तेने कदलीर्मधुश्रीः प्रभावनीः केतनवैजयंतीः ।६९। स्मररागम
यीवपुस्तमिस्रा परितस्तार रवेरसत्यवपुः । प्रियमापदिवापि कोकिले स्त्रीपरितस्तार रवेरस
त्यवपुः ।७०। वपुरंबुविहाररहिमं शुचिना रुचिरं कमनीयतरागमिता । रमणेनरमत्पचिरांशुल
तारुचिरं कमनीयतरागमिता । [redacted] ।७१। मुदमंद भुवामपामपूराः सहसायंतनदीपपाटला

=अलिनामालिरतिरागाच्च तमुज्झितुं नाक्षमिष्ट की चूतं युवतिमाननिरासे दक्षं पुनः मधुवासरसा[illegible]रं वसंतदिनसारं की॰ आलिः
इष्टमधुवासरसाइष्टे मधौ मकरंदे वासरसो वस्थितिर्यस्य तं यस्याः सा ।६८। मधुश्री इति हेतोः कदलीरंभाः तेने । इति किं अस्य स्मरस्या
नीके केतनवैजयंतीः चिन्हपताका अहं तनवै विस्तारये । की॰ अनीके जगद्वशीकर्तुं प्रभौ समर्थे । की॰ पताकाः जयंती जयदात्रीः । पुनः
प्रभावनीः प्रभावदान समर्थाः ।६९। कामवासनरूपा रात्रिरसती अविद्यमाना पि रवेर्वपुरवपुः निश्चितं परितस्तार आछादयामास यतः
स्त्री दिवापि अवपुं अनायत्तमपि प्रियमापकुसति तारस्वे उच्चैस्वरे कोकिले रसति शब्दायमाने सति ।७०। रमणेन रमणी अंकनीयत ।
की दृशी शुचिना बाढेन जलविहाररतीतलकाचिरं [illegible] प्रकाशकांतिः । पुनः रागमिता प्रियं प्रति स्नेहमाप्ता

२५

७४
न नीचाः उच्चाः काशा यस्मिन् तत्र काले शरदा स्त्रियो बितत्व
राया भीष्टं कां तमासाद्य चकाशे शुशुभे की॰ अभीष्टं समुद्धताशं
कं उन्मूलितवियोगभयं पुनः मनोजन्मसुखोदयेषु उद्धताशं कु
तामिलावं की॰ योषित [illegible] समुत हर्षयुता। कमनी सर्व गिन्तु दुद्रु

७३
शिखिभिर्मयूरैः शिखरीन्द्रसमया रैवतसमीपे ऽवनौ भूमौ घनमदानि नितां
तमत्तानि भ्रमरालियत्र तानि कुटजानि वीक्ष्य पुनः गगनं वीक्ष्य आरालि शि
शरलितं रणद्वादेरस्य सिञ्चि रूपं की॰ गगनं वनौघेन जलौघेन नमंति
नम्राणि भ्रमालि यत्र तत् की॰ गिरा गीतनिनदस्य समया तुल्यया =२

७५
रसमानाः सारसायत्रते
न समयेन शरदा ख्येन
या अंगनानां कुचयोः ज
लानां स्वेदानां ततिरभि
नद्धा सारसेन रागेणाप
रिरंभरुचिं नामिनत्
न निवारयामास की॰
ततिः हारसमा =४

नै। अलिनां रमतां लिनी शिलीध्रे सहसा यं तनदीपपाटलाभे। ७२। कुटजानि वीक्ष्य शिखिभिः
शिखरीन्द्रसमयावनौघनमदभ्रमरालि। गगनं च गीतनिनदस्य गिरोच्चैः समयावनौघनमद
भ्रमरालि। ७३। अभीष्टमासाद्य चिरायकाले समुद्धताशं कमनीचकाशे। योषिन्मनोजन्मसुखो
दयेषु समुद्धताशं कमनीचकाशे। ७४। स्तनयोः समयेन याङ्गनानामभिनद्धा रसमानसा
रसेन। परिरंभरुचिं ततिर्जलानामभिनद्धारसमानसारसेन। ७५। जातप्रीतिर्या मधुरेणा
नुवनांतं कामे कांते सारसिकाकाकुरुतेन। तत्संपर्कं प्राप पुरा मोहनलीलां कामे कांते सारसि
काकाकुरुतेन। ७६। कांताजनेन रहसि प्रसभं गृहीताकेशे रते स्मरसहासवतोषितेन। प्रेम्णा
मनस्सु रजनीष्वपि हैमनीषु केशे रते स्मरसहासवतोषितेन। ७७। गतवतामिव विस्मयमु
च्चकैरसकलामलपल्लवलीलया। मधुकृतामसकृद्गिरमावलीरसकलामलपल्लवलीलया।
७८। कुर्वंतमित्यतिभरेण नगानवाचः पुष्पैर्विरामम् अलिनां च न गानवाचः। श्रीमान्समस्तमनुसा
नु गिरा विहर्तुं बिभ्रंस नोदि समयूरगिरा विहर्तुं। ७९। इति श्रीशिशुपालवधे महाकाव्ये माघवि

नमान् =२
भ्रमराणां गानवाचो विरामं न कुर्वंतमिति योज्यं =२

वसंततिलका =५
हेमंतभवासु =४
भ्रमराणां पंक्तिः =३
वसंतलतिका =२

स्मरस्य सहेन सहाये
नासवेन तोषितेन प्र
तेन =५
तताविशेषस्या =३

गिरो विमलस्पर्धं व्ययं गिरेश्वसे
निकस्य तिरश्च =२

पुष्पिताग्रा = वृ

रचिते श्रीशब्दालंकृतसर्गे तेष्वंके सर्वर्तुवर्णनो नाम षष्ठः सर्गः समाप्तः। ६। अनुगिरमृतुभिर्वि-
ता[illegible]यमानामथ स विलोकयितुं वनान्तलक्ष्मीम्। निरगमदभिराद्धुमादृतानां भवति महत्सु न नि-
ष्फलः प्रयासः। १। दधति सुमनसो वनानि वल्लीर्युवतियुता यदवः प्रयातुमीषुः। मनसिशयम-
हास्त्रमन्यथामी न कुसुमपंचकमप्यलं विसोढुं। २। अवसरमधिगम्य तं हरन्त्यो हृदयमयत्न-
कृतोज्ज्वलस्वरूपाः। अवनिषु पदमंगनास्तदानीं न्यदधत विभ्रमसंपदोऽङ्गनासु। ३। नखरु-
चिरचितेन्द्रचापलेखं ललितगतेषु गतागतं दधाना। मुखरितवलयं पृथौ नितंबे भुजलतिका
मुहुरस्खलत्तरुण्याः। ४। अतिशयपरिणाहवान्वितेने बहुतरमर्पितरत्नकिंकिणीकः। अ-
लघुनि जघनस्थलेऽपरस्या ध्वनिमधिकं कलमेखलाकलापः। ५। गुरुनिबिडनितंबबिंबभा-
राक्रमणनिपीडितमंगनागणस्य। चरणयुगमसुस्रवत्पदेषु स्वरसमसक्तमलक्तक-
च्छलेन। ६। तव सपदि समीपमानये तामहमिति तस्य मयाग्रतोऽभ्यधायि। न तिरभसकृता लघु-
प्रतिज्ञामनृतगिरं गुरुगौरि मा कृथा माम्। ७। न च सुतनु न वेद्मि यन्महीयानसुनिरसनस्तव नि-
श्चयः परेण। वितथयति न जातु मद्वचोऽसाविति च सखीषु तथापि मेऽभिमानः। ८। सततमन-

युवती विरहे =४
कामसाधने पुष्पसमुच्चे तो हारित्वमासां शोभते न गुरुजनसन्निधौ तदा च कुसुमक्रीडाक्रियत इत्यवसरः =४
अनेकाभरणद्युतिव्यतिकरादिन्द्रचापोत्पत्तिः =६
कांतां =३
मानरूपाग्रहः =१

नसामान्यजनवत्कौतुकेन भगवान्निर्ययावपि तु परानुग्रहार्थं ऋतुभिर्भगवंतमाराधयितुं वनश्रीर्वितता यदि चासौ न तां पश्येत्तदा तदायासो निष्फलः स्यादित्यर्थांतरन्यासेन ध्वनिः =२
वल्लीयोग्रथितसाल[illegible]घंटिकः मायितमुमितं मात्ते[illegible]चूयुक्तः =१
अपितु जानाम्येव =२

अर्थात्तत्समीपं गच्छ मद्वचो यथा सत्यं स्यात् =२
असौ मानिनी मम सख्या वचो न वितथं करोति किंतु मन्यत एवेत्यर्थः =१
असुत्वेन निरसितुं शक्यो दुर्निवार्यः =२

यद्दतामहं नानये तदा तया सह न वदिष्यामीति प्रतिज्ञा कृता=१

तवसपत्नीगणः

भिभावलम्बमुपयाते परिपालितं भवतीमनानयं त्या। स्वयितदति विरोधनिश्चितायां भवतु भुवस्तमु
हृज्जनः सकामः।९। गतधृतिरिवलम्बितुं वतासूनं नलमं ना तपनादहं भवत्याः। प्रणयिनि यदि
न प्रसादबुद्धिर्भव मम मानिनि जीविते दयालुः।१०। प्रियमिति वनितानितांतमागः स्मरणज
रोषकषायितायताक्षी। चरणगतसखीवचोनुरोधात् किल कथमप्यनुकूलयांचकार।११। पं
चभिः कुलकं। द्रुतपदमिति मा वयस्य यासीर्ननु सुतनुं प्रतिपालयानुयांतीं। न हि न विदति [illegible] खे
दमेतदीयस्तनजघनोद्वहने तवापि चेतः।१२। इति गदति सखीजनेनुरागाद् [illegible] यितमामम
परः चिरं प्रतीक्ष्य। तदनुगमवशादनाप्तानि न्युषितमिमानद्वावनिं पदानि।१३। युग्मं।
यदि मयि लघिमानमागतायां तव धृतिरस्ति गतास्मि संप्रतीयं। द्रुततरपदपातमापपात प्रि
यमिति कोपपदेन कापि सख्याः।१४। अविरलपुलकः सह व्रजंत्या प्रतिपदमेकतरः स्तनस्तरु
ण्याः। घटितविघटितः प्रियस्य वक्षस्तटभुवि कंदुकविभ्रमं बभार।१५। अशिथिलमपरा वसं
ज्यकंठे दृढपरिरब्धबृहद्बहिःस्तनेन। हृषिततनुरुहा भुजेन भर्तुर्मृदु ममृदु व्यतिविद्धमेकबा
हुं।१६। मुहुरसुसममाघ्नती नितांतं प्रणदितकांचि नितंबमंडलेन। विबमितव [illegible] हारयष्टि

एवं न स्यादित्यर्थः=२
न समर्थामरिष्यामीत्यर्थः=२
प्रतीक्ष्य यथा तस्याः सह गतिः स्यात्तथा शनैः शनैर्गच्छ=५
विपरीतरतादिषु=६
इत्थानि=७
तदागच्छामीति=८
क्रोधव्याजेन=१ तिर
सर्वं घटितः श्लिष्टः पश्चाद्विघटितो विश्लिष्टः=२
संश्लिष्य=२

किंतु जानास्येव विदग्धा ने तु राद्विगः=५
प्रियसंगात्सोन रोमांचः
पदेपदे=१
एकाच्च प्राच्यामितिस्वार्थे उ तरच्=१
दक्षिणं=२

भर्तृभुजविरोधलग्नगाढावष्टब्धपीवरवामस्तनेनात
वीटाविलासं साप्यव नोपतनोत्पतनाभ्यां घटितविघटिताभवति=३
एवं सरोमांचेन=२
भर्तुर्भुजेन वामेन गाढं संवलितं=२
प्राणतुल्यं कांतं=१

कापि जघनं कटीतटं कष्टेन प्रियकंठावलग्नभुजवल्लेनोहे उवाह दधार वहेः कान्तिरिति कारः ४ की जघनं अलसे पीवरे ऊरू यत्र तथा उरुणा बृहता निविरीसेन निबिडेन नितंबभारेण खेदिसा यासं नितंबजघनौ नारीणां पश्चात् पुरस्ताद्वा कटीभागौ। निविरीसं निबिडं नेविडं स्विरीसचा विति साधुः =५

कामवशा मंदंमंदं =२

कुचचूचकं स्तनाग्रं प्रणोदोभिघातः मन्तुः क्रियाया वाचिरोवलमिदं योज्यं =३

बलाच्चलने हिनसमानि पदानि दीयंते ६ =

सामीप्ये अव्ययीभावः उपवनं =७

नूपराः पादकीलाः =४

कमीलिलः =३

जस्तिरूपं नाज्यस्ताश्चतुर्णम् =२

(दयितं स्तनं)

तिर्यक् कुचावभितरं तदुरःस्थले निपीड्य। १७। गुरुतरकलनूपरानुनादं सुललितनर्त्तितवामपादपद्मा। इतरदनतिलोलमादधाना पदमथ मन्मथमंथरं जगाम। १८। त्रिभिः कुलकं। लघुललितपदं तदंसपीठद्वयनिहितोभयपाणिपल्लवान्या। सकठिनकुचचूचकप्रतोदं प्रियमबलासविलासमन्वियाय। १९। जघनमलसपीवरोरु कृच्छ्रादुरुनिविरीसनितंबभारखेदि। तयितनमशिरोधरावलं विस्वभुजलताविभवं न काचिदूहे। २०। अनुवपुरपरेण बाहुमूलप्रहितभुजाकलितस्तनेन निन्ये। निहितदशनवाससा कपोले विषमवितीर्णपदं बलादिवान्या। २१। अनुवनमसितभ्रुवः सखीभिः सह पदवीमपुरःपुरोगतायाः। उरसि सरसरागपादलेखाप्रतिमतयानु यया वसंस्थयानः। २२। मदनरससमहौघपूर्णनाभीह्रदपरिवाहितरोमराजयस्ताः। सरित इव सविभ्रमप्रयातप्रणदितहंसकभूषणा विरेजुः। २३। श्रुतिपथमधुराणि सारसानामुपनदि शुश्रुविरे रुतानि ताभिः। विदधति जनतामनःशरव्यधपटुमन्मथचापनादशंकां। २४। मधुमथनवधूरिवाह्वयंति भ्रमरकुलानि जगुर्यदुत्सुकानि। तदभिनयमिवावलिर्वनानामतनुत नूतनपल्लवांगुलीभिः। २५। असकलकलिकाकुलीकृतालिस्खलनविकी

(उपरि टिप्पण्यः: यथा स्यात्; जोष्ठ; मार्गं; रागी जलेच; मदि लास गमनेन; लसेसाना; उ नदीसमीपे; पुष्पाः; जनतायाः; लक्ष्य)

असकला अविकासिताः कलिकाः कोरकाः तामिराकुलीकृताः तोभंनीता तांप घ्रादितिकर्तव्यता मूढा ये अलयस्तेषां स्खलनेनो द्वातेन विकीर्णं प्रविकासिकेसरं किंजल्कं येषामतएव रजः समुपहारः =७

येनोदकं निस्सार्यते स उच्छ्वासः परिवाहस्तद्वदाचरिता रोमराजिर्यासां =५

आक्रान्तस्यामिनयं अन्यापि सखीमाह्वयंती पाणिनाभिनयति =२

अनुवपुर्देहपश्चादागेन वाहुमूलयोः कक्षयोः प्रहितो निक्षिप्तो यो भुजो ताभ्यामाकलितावचष्टब्धौ स्तनौ येन प्रियेण तेनान्या बलादिव निन्ये। =५

रतिविशेषवशात्स्वोरसि लग्नसालक्तकां तापादमुद्रास दृशमुद्रांकितावानं दृष्ट्वानः संदेहंमागमिनुजगाम =६

व्यधने व्यधः वेधः =३

अतिशयतां परांगनाया इति पाठे जितसपत्नीकाया इत्यर्थः = ६

श्रीकरस्यानि पुष्पाणि शोभंते नितरामिति = २

लिविकाशिकेसराणां। मकरंदवान्निरुहां सुजो वधूभ्यः समुपहरन्विचिकाय कोरकाणि। २६। उपव
नपवनानुपातदक्षैरलिभिरलाभि यदंगनाजनस्य। परिमलविषयस्तदुन्नतानामनुगम
ने खलु संपदोऽग्रतः स्थाः। २७। रथचरणधरांगनाकराब्जद्युतिकृतसंपदुपात्तसौमनस्याः। ज
गति सुमनसस्तदादिनूनं दधति परस्फुटमर्थतोऽभिधानं। २८। अभिमुखपतितैर्गुणप्रकर्षादव
जितमुद्धतिमुज्ज्वलां दधानैः। तरुकिशलयजालमग्रहस्तैः प्रसभमनीयत भंगमंगनानां। २९।
मुदितमधुलिहो भुजेन शाखाश्चलितविशृंखलशंखकं धुवत्याः। तरुरतिशयतां परांगनायाः
शिरसि मुदेव मुमोच पुष्पवृष्टिं। ३०। अनवरतरसेन रागभाजा करजपरिक्षतिलब्धसंस्तवेन
सपदि तरुणपल्लवेन वध्वा विगतदयं खलु खंडितेन मम्ले। ३१। प्रियमभिकुसमोद्यतस्य बाहो
र्नवनखमंडनचारुमूलमन्या। मुहुरितरकराहितेन पीनस्तनतटरोधि तिरोदधे शुकेन। ३२।
इतः षड्भिः कुलकं। विततवलिविभाव्यपांडुरेखा कृतपरभागविनीलरोमराजिः। कृशमपि कृशतां
गुणनयंती विपुलतरोन्मुखलोचनावलग्नं। ३३। प्रसकलकुचबंधुरोद्धुरोरः प्रसभविभिन्नत
नूत्तरीयबंधा। अवनमदुदरोच्छ्वसद्दुकूलस्फुटतरलक्ष्यगभीरनाभिमूला। ३४। व्यवहितम

(interlinear glosses: हर्षः; पुष्पाणि; हस्तपत्रसमूहैः; पुष्पग्रहणार्थमुत्क्षिप्तस्य; वस्त्रे; शोभा; अतिकृशं)

त्रोटितेन संकेतभंगं नीतेन च म्लानिः शोषो विषादश्च = ५

कंचुकः

प्रसकलात् ... अतीवबंधुरे रम्ये उद्धुरे उन्नते उरसि वक्षसि प्रसभं बलाद्विभिन्नस्त्रुटितस्तनुः सूक्ष्मः उत्तरीयस्य कंचुकस्य बंधो ग्रंथिर्यस्याः सा = २

विभाव्या विलसमुल्लासितनुरेखा = २

तत आरभ्य अग्रयं = ४

उन्मुखतां कांतिं च = ५
करागैः = ५

यथा स्यात्तथा विशृंखलग्रहणं वा सो वशंगदत्ति इत्यर्थः = ६

नवपत्रेण च्यूना विरटे नच = ८

भिन्नौ हि वर्णौ मिश्रितौ नितरां शोभेते = ३

व्याकोशयामास कृतवान्विकसितरूपं = २

विभंगतया संमुखयातैः = ४

लोहितत्वातिशयात् = ४

पराजयं त्रोटनं च = ५

धूविधूनने शतातृरूपं = ६

अत्यार्द्रेण पत्रेण बहुरसिकेन नवस्तुरतस्य खमूत्र्येन वा = ७

नखखंडनेन अथवा प्रत्यतिकरेण पत्रेण नखदानमात्राप्तपरिचयेन = ७

अस्मिन्प्रदेशे प्राणनाथस्तव स्थित इति =२
प्रियदर्शनाद्ययं चेतो हरणाद्व तोषः =३ मिष

अलीके तत्त्वतो जानंत्यपि प्रियचेतोग्रहणार्थमजानतीव =१

२८ ९४

सत्रासस हासमुखकांतिः =८

वजानती। किलांतर्वणभुवि वल्लभमाभिमुख्यभाजं। अधिविटपि सलीलमग्र्यपुष्पग्रहणपदेन
चिरं विलंब्य काचित्।३५। अथ किल कथिते सखीभिरत्र क्षणमपरेव ससंभ्रमाभवंती। शि
थिलितकुसुमाकुलाग्रपाणिः प्रतिपदसंयमितांशुकादृतांगी।३६। कृतभयपरितोषसंनिपातं
सचकितसस्मितवक्रवादिजल्पीः। मनसिजगुरुतत्क्षणोपदिष्टं किमपि रसेन रसांतरं भजंती
।३७। अवनतवदनेंदुरिच्छतीव व्यवधिमधीरतया यदस्थितास्मै। अहरत सुतरामतोस्य
चेतः स्फुटमभिभूषयति स्त्रियस्त्रपैव।३८। कुलकं। किशलयशकलेष्ववाचनीयाः पुल
कनिकेवलमंगकेनिधेयाः। नखपदलिपयोपिभाषितार्थाः प्रणिदधिरे दयितेरनंगलेखाः।
३९। कृतककृतकरुषा सखीमपास्य त्वमकुशलेतिकयाचिदात्मनैव। अभिमतमभिसाभिला
षमाविष्कृतभुजमूलमबंधि मूर्ध्नि माला।४०। अभिमुखमभियाति मा स्म किंचित् त्वमभि
दधा पटले मधुव्रतानां। मधुसुरभिमुखाब्जगंधलुब्धैरधिकमधित्वदनेन मानिपाति।४१।
सरजसमकरंदनिर्भराशु प्रसवविभूतिषु वीरुधां विरक्तः। ध्रुवममृतपनाम वांछयासाव
धरमधुं मधुपस्तवाजिहीते।४२। इति विदति सखीजने निमीलत् द्विगुणितसांद्रतराक्षिपक्ष्म

आयाति =१

अत्रातरे तांतेव =२

सत्रासस हासमुखकांतिः =२

स्वाभिप्रायं स्थिरं संप्रकाशयंती स्थितवती =५

नखपदलिपिस्वादवाचनीयाः =६

प्रकटितानुरागरूपा निधेयाः =७

अलिद्रूगेन =३

२९

एतैः किलस्तदंगस्पर्शो लाभीति संदेशस्य निधातुमशक्यत्वात् तदाधारत्वं किशलयशकलानामत्र निधानसनखपदानुष्योख्यप्र
संगाद्गृहीतानुरागसूचकान्यत्रखंडान्कांतप्रेषितान्वल्लभाः संतापनिवारणाय स्तनमात्रे विरहग्लापितदेहेष्वधुरिति भावः =६
नखपदं नखक्षतमेव लिपिरक्षरविन्यासो यासां =८

वैलक्ष्येन गुणेना सांधाष्ट्यदोषापनीयते=१

=समयता

माला। स्वपतद्दलिभयेन भर्त्तुरंकं भवति हि विलक्षिता गुणोंगनानां।४३। त्रिभिर्विशेषकं। मुखक
मलकमुन्नमय्य यूना यदभिनवोढवधूर्बलाच्चुचुंबि। तदपि न किल बालपल्लवाग्रग्रहपरयावि
विदे विदग्धसख्या।४४। व्रततिविततिभिस्तिरोहितायां प्रति युवतौ वदनं प्रियः प्रियायाः। यदध
यदधरावलोपनत्स्वत्करवलयुस्वनितेन तद्विवव्रे।४५। विलसितमनुकुर्वती पुरस्ताद्धरलिक
हाधिरूढो वधूर्लतायाः। रमणमृजुतया पुरः सखीनामकलितचापलदोषमाऽऽलिलिंग।४६।
सुललितमवलंब्य पाणिनांसे सहचरमुच्छ्रितगुच्छवांछयान्या। सकलकलभकुंभविभ्रमाभ्या
मुरसि रसादवतस्तरे स्तनाभ्यां।४७। मृदुचरणतलाग्रदुःस्थितत्वादसहतरां कुचकुंभयोर्भरस्य
।उपरि निरवलंबनं प्रियस्य न्यपतदथोच्चतरूच्चिचीषयान्या।४८। उपरिजतरुजानि याचमानां
कुशलतया परिरंभलोलुभोऽन्यः। प्रथितपृथुपयोधरां गृहाण स्वयमिति मुग्धवधूमुरोऽसदो
र्भ्यां।४९। इदमिदमिति भूरुहां प्रसूनैर्मुहुरभिलोभयता पुरः पुरोऽन्या। अनुरहसमनायि नाय
केन त्वरयति रंतुमहो जनं मनोभूः।५०। विजनमिति बलादमुं गृहीत्वा सगणमथ वीक्ष्य विपक्ष
मंतिकेऽन्या। अभिपतितुमनाल घुत्वभीतेरभवदमुंचति वल्लभेति गुर्वी।५१। अधिरजनिज

चुचुंब धेट्पाने अद
धदिति पाठे लुङि रू
पं ह्लो प्रबुद्वा=४
व्याख्यातं वलयरवेण
सपत्न्या ज्ञातं नूनमने
नासौ चुंबितेति=४
आच्छादयामास। कर्त्त
रि लः=१
यदोच्चावचदता सुव्याल
उच्चैस्तु मिच्छंती मदुप
दाग्रेण तिष्ठन्ती तदास
नभरं न सहमानत्वा
दन्यस्याधारस्य चा
विद्यमानत्वात्प्रियं क
एवापतत=५

किलालीके विदग्धतया
ज्ञातमेव केवलं लज्जा
स्यामाभूदिति पुष्पाव
चयव्याजतया अविदि
तमिव ज्ञापितम्=२
अनुपराभ्यां कृञः पं इ
त्यमनया लतया तरु
शाखे प्रीतिनिगधकां
तमाश्लिष्टत्=४
उदासउत्क्षेप=४
सपत्नी=२
प्रेमातिशयदर्शनाद
तिभावः=१

अस्पर्धितो। तुपः तुमेर्पउ तां त्यचाघच=४
वल्लभं=२
अपसर्तुं सती=१

स्फुरिता तानि चटुलानि हृद्यानि पद्मा एवेव पद्म
तुल्यानि च केसरालियत्र =६

गाम धाम तस्याः प्रियतमयेति रुषा स्त्रजा व नद्धः । पदमपि चलितुं युवा न सेहे किमिव न शक्तिहरं स
समयानां
साध्वसानां ॥५२॥ अतः कुलकं । न खलु वयममुष्य दानयोग्याः पिबति च पाति च यासकौ रहस्त्वां । व
जविटपममुं ददस्व तस्यै भवतु यतः सदृशोश्चिराय योगः ॥५३॥ तव किं तव किं ममाहि तैर्विधानैः स्मि
तिकुहपल्लवपुष्पकर्णपूरैः । ननु जनविदितैर्भवद्व्यलीकैश्चिरपरिरूढं तमेव कर्णयुग्मं ॥५४॥
मुहुरुपहसितामिवालिनादैर्वितरसि नः कलिकां किमर्थमेतां । वसतिमुपगतेन धाम्नि तस्याः श
ठकलिरेव महांस्त्वयाद्य दत्तः ॥५५॥ इति गदितवती रुषा जघान स्फुरितमनोहरपद्मकेसरेण
। श्रवणनियमितेन कांतमन्या सममसितांबुरुहेण चक्षुषा च ॥५६॥ कुलकं । विनयति सुदृशो दृ
शः परागं प्रणयिनि कौसुममाननानिलेन । तदहितयुवतेरभीक्ष्णमक्ष्णोर्द्वयमपि रोषरजोभि
रापुपूरे ॥५७॥ स्फुटमिदमभिचारमंत्रमेव प्रतियुवतेरभिधानमंगनानां । वरतनुरमुनोपहूय
पत्यामृदुकुसुमेन यदाहता व्यमूर्छत् ॥५८॥ समदनमवतंसितेधिकर्णं प्रणयवता कुसुमं सुम
ध्यमायाः । व्रजदपि लघुतां बभूव भारः सपदि हिरण्मयमंडनं सपत्न्याः ॥५९॥ अवजितममुनात
वाहमंक्ष्णा रुचिरतयेत्सवनम्य लज्जयेव । श्रवणकुवलयं विलासवत्याभ्रमरकतैरुपकर्ण

अन्योपि पराभूतः नम्रः
संजितो हमिति वदति =१

विटपस्य शाखाग्रस्य =२

किमियं वराकी वंच्यत इति मामुपहसितुं प्रहेतामिव =५

विरोधः =६

श्रोत्रेग्रथितेन निर्वर्त्तितप्रसरेण च =७

सपत्नीसौभाग्यदर्शनात् =२
गौरवात् =२

त्वां विटं पिबति चुंबति पाति नायिकां तरगमनाद्रक्षति च सा विटपात् तस्यै विटं पं देहि याकाचिदज्ञायमाना कुत्सिता वा अदस्तः साकं चक्रस्य रूपमसकावित्ति =२

कोरकं अल्पः कलिश्च कलिका महति कलो दत्ते किमल्पेनेति भावः =५

प्रतियुवतेरभिधानेन =८

कनककुंडलाद्यलंकरणं भारप्रायममृदि स्पर्शः =२

यतो हि स्वार्थसिद्धिस्तत्रैव तेषां रतिः = २
उपलक्षिताभिः सर्वत्रैवं तृतीया योग्या = ३

इवार्थे वा निपातः = ६
वक्षसा कुचौ राजितौ ताभ्यामपतत् = ७

उच्चितपुष्पाः

ॐ चवचक्रे। ६०। अवचित कुसुमा विहाय वल्लीर्युवतिषु कोमल माल्य मालिनीषु। पदमुपदधिरे कुलान्यलीनां न परिचयो मलिनात्मनां प्रधानं। ६१। अतः कुलं। अथ मृदुरसिज पाशपातभाराद्विनितरां नतिमद्भिरंसभागैः। मुकुलितनयनैर्मुखारविंदैर्घनमहतामिव पक्ष्मणां भरेण। ६२। अधिकमरुणिमानमुद्वहद्भिर्विलसदशीतमरीचिरश्मिजालैः। परिचित परिचुंबनाभियोगादुपगतकुंकुमरेणुभिः कपोलैः। ६३। अवसिततलितक्रियेण वाढं ललिततरेण तनीयसा युगेन। सरसकिसलयानुरंजितैर्वा करकमलैः पुनरुक्तरक्तभाग्भिः। ६४। स्मरसरससमुरस्थलेन पश्चाद्विनिमयसंक्रमितांगरागरम्यैः। भृशमतिशयखेदसंपदं वस्तनयुगलैरितरेतरं निबंद्धैः। ६५। अतनुकुचभरानतेन भूयः क्रमजनितानतिना शरीरकेण। अनुचितगतिसादनिःसहत्वं कलभकरोरुभिरूरुभिर्दधानैः। ६६। अपहृतनवयावकैः चिरायद्विततिगमनेन पुनर्वितीर्णरागैः। कथमपि चरणोत्पलैश्च तद्भिर्भृशविनिवेशवशात्परस्परस्य। ६७। मुहुरितिवनविभ्रमाभिषंगादतमितदानितरां नितंबिनीभिः। मृदुतरतनवोऽलसाः प्रकृत्या चिरमपिताः किमुत प्रयासभाजः। ६८। कुलकं। प्रथममलघुमौक्तिकाममांसीश्रमजलमुज्ज्वलगंडमंडलेषु। कठिन

विकीर्णकेशपाशपक्षास्सस्कंधयोः पतनभारादेव = ३

कृशवपुषा = ५
अनभ्यस्तगमनखेदेनासामर्थ्यं = ५

खिन्नं भावे लः नोदात्तोपदेशस्य मांतस्येति वृद्धिनिषेधः = २

परस्परातिगमनवशात् = ३

कथमपि तामिर्नितंबिनीभिरंसभागाणादिभिः पलक्षिताभिः = २

शतखंडतां अभ्रजलमपि पाषाणोपतितं शतशकलतामिति=१   विपुलकं १
विपुलमेव रोमांचहीनं च १ परिमलितं मर्दितं मलिनं च=२

३० 30

कुचतटाग्रपातितिपक्षादथ शतशर्करतां जगाम तासां ।६९। विपुलकमपियौवनोद्धतानां घनपु
लकोदयकोमलं चकासे । परिमलितमपि प्रियैः प्रकामं कुचयुगमुज्ज्वलमेव कामिनीनां ।७०।
प्रियकंठे=४ अविरतकुसुमावचायखेदान्निहितभुजालतयैकयोपकंठं । विपुलितरनिरंतरावलग्न उन्मुखत्वेन प्रख्या ते=८
स्तनपिहितप्रियवक्षसा ललंबे ।७१। अभिमतमभितः कृतांगभंगा कुचयुगमुन्नतिवित्त
अभिमतं प्रियाभिलाषेण व्येवं विधाश्चेष्टा भवंति ततः श्रमव्याजेनाभिलाषं विवव्रुः=५ सन्नमध्या । तनुरभिलषितं क्लमछलेन व्यवृणुत वेल्लितबाहुवल्लरीका ।७२। हिमलवसदृ
शः श्रमोदबिंदूनपनयता किल नूतनोढवध्वाः । कुचकलशकिशोरकौ कथंचित्तरलतया कुचकलशावेव तरलत्वात् किशोरकौ तरुणवत्सौ=६
किल हे सखीके वस्तुतः कुचजिघृक्षयैव=६ तरुणेन पस्पृशाते ।७३। गुरुतद्द्रेकं जघनपुलिने रुद्धमध्यप्रदेशः कामन्नूरुद्रुमभुजलताः
पूर्णनाभीह्रदांतः । उज्झन्धैर्यं कुचतटभुवं प्लावयन् रोमकूपान्स्वेदापूरो युवतिसरितां व्याप
वलात्स्पर्शसावेपते=६ गंडस्थलानि ।७४। प्रियकरपरिमार्गादंगनानां यदाभूत्पुनरधिकतरैव स्वेदतोयोदयश्रीः ।
अथ वपुरभिषेक्तुं तास्तदांभोभिरीषुर्वनविहरणखेदम्लानमम्लानशोभाः ।७५। इति श्रीशि
शुपालवधे महाकाव्ये माघविरचिते पुष्पावचयो नाम सप्तमः सर्गः ।७। आयासादलघुतर जलाभिमुखं कथमपि महता कष्टेन=१
खेदात्स्तनद्भिः सीत्कारशब्दं कुर्वद्भिर्गतैः=१ स्तनैः स्तनद्भिः श्रांतानामविकचलोचनारविंदैः । अभ्यंभः कथमपि योषितां समूहैस्तैरुर्वी
खेदादेव निमीलितनयनैः=१
३०

स्कंधानामंतरेव कार्शीमहत्स्यापि नितंबैः
संसर्गाद्धि वर्त्म संकटमभूत् =२

उर्व्याः निमितं खेदान्मैथरं चलत्पदं यथा स्यात्तथा =१

निमितचलत्पदं प्रचेले।२। यांतीनां सममसितभ्रुवां नतत्वाद् हंसानां महति नितांतमंतरेपि। सं
सक्तैर्विपुलतया मिथो नितंबैः संवाधं दहहृदपि तद्बभूव वर्त्म।२। नीरंध्रद्रुमशिशिरां भुवं व्रजं
ती: साशंकं मुहुरिव कौतुकात्करैस्ताः। प्रस्पर्शात्क्षणमनिलाकुलीकृतानां शाखानामंतुहिन
रश्मिरंतरालैः।३। एकस्यास्तपनकरैः करालिताया विभ्राणः सपदि सितोष्णवारणत्वं। स
दायै वदनसरोजनिर्जितश्रीरंगस्य प्रियमिव चंद्रमाश्चकार।४। स्वैरागादुपरि वितन्वतोत्त
रीयं कांतेन प्रतिपदवारितातपायाः। सच्छत्रादपरविलासिनीसमूहाच्छायासीदधिकतरा
तदा परस्याः।५। संस्पर्शप्रभवसुखोपचीयमाने सर्वांगे करतललग्नवल्लभायाः। कौशेयं व्र
जदपि गाढतामजस्रं सस्रंसे विगलितनीवि नीरजास्याः।६। गच्छंतीरलसमवेत्य विस्मयि
न्यस्तास्तन्वीर्न विदधिरे गतानि हंस्यः। बुध्वा वाजितमपरेण काममाविष्कुर्वीत स्वगुणमप
त्रपः स एव।७। श्रीमद्भिर्जितपुलिनानि माधवीनामारोहैर्निविडवृहन्नितंबबिंबैः। पाषाणस्ख
लनविलोलमाशु नूनं वेलस्या दधुरवरोधनानि सिंधोः।८। मुक्ताभिः सलिलरयात्तशुक्तिपे
शीमुक्ताभिः कृतरुचिसैकतं नदीनां। स्त्रीलोकः परकलयांचकार तुल्यं पल्यंकैर्विगलित

अन्योपि यः किल परांगनायाः स्पर्शाति सगवाक्षजालैः समयः सन्वारंवारं स्पृशतीत्युक्तिः =३

अन्योपि यः किल येन पराजितः सो वश्यमेव तं सेवते =५

अंगानामुपचयेन मेखलात्रुटनात् कौशेयं स्रस्तं =८

अग्रभाग आरोहः नितंबः पश्चाद्भागः लज्जयाऽपुर्जग्मुः =२

तापेन खेदं प्रापितायाः =४

सितछत्ररूपतां =४

वल्लभाविस्तारितोत्तरीयकृतातपत्रेणांवरयुवतिछत्रशोभा जितेति भावः =६

छायाकांतिः छाया कांतौ प्रतिमायामर्कयोषित्यनातपइत्यमरः =७

शयनं मंचपर्यंकपल्यंकाः खट्वया समाः इत्यमरः =१

हारचारुभिः स्वैः ।९। आघ्राय भ्रमज्जमंनिघगंधवंधुनिश्वासप्रवसनमसंगमंगनानां । आर
ण्याः सुमनस इव विरनभंगे रौ[illegible]चिस्संगणे यतिकोविशेषकामः ।१०। आयात्यां निजयुव
तौ वनात्सशंकं वहाणमपरशिखंडिनीभरेण । आलोक्य व्यवदधत्तं मयूरमाराद्धा[illegible]मिन्पः
स्मरधुरंनाजवं प्रियेषु ।११। आलापेस्खलितरवाणि माधवीनां माधुर्यादिमलपतत्रिणां कु
लानि । अंतर्मुपयगुरुस्सलावलीषु प्रादुर्भ्यातेकइव जितः पुरः परेण ।१२। मुग्धायाः स्मरल
लितेषु चुंबकेवाक्याः निःशंकं दयिततमेन चुंविताया: । प्रातेशानभिविदधुर्विधूतहस्ताः [illegible]सी
त्कारं समुचितमुत्तरं तरुण्यः ।१३। उत्तिप्तसुस्फुटितसरोरुहार्घ्यमुच्चैः सस्नेहं विहगरवैरवाल
पंतीः । नारीणामपसरसीसफेनहासाप्रीत्येवव्यतनुतपाद्यमूर्मिहस्तैः ।१४। नित्यायां निजवस
ते निरासिरेयंद्रागेण श्रियमरविंदतः कराग्रैः । व्यक्तत्वं नियतममेनेन निन्युरस्याः सापत्न्यं हि
ति सुतविद्विषो महिप्यः ।१५। आस्कंदन्कपमंपियोषितो न यावद्रीमत्पः प्रियकरधार्यमाण
हस्ताः । उत्सुक्य त्वरितमम्भूस्तदं वुतावत्संक्रांतप्रतिमतयादधाविवांतः ।१६। ताः सर्वं संचकि
तमांगमप्यगाधं कृत्वांभोमृदुपदमंतरां विशंत्यः । कामिन्यो मन इव कामिनां सुरागैरंगैस्तज
लमनुरंजयां वभूवुः ।१७। संक्षोभं पयसि मुहुर्महेभकुंभश्रीभाजा कुचयुगलेन नीयमाने ।

क्षितिसुतो नरकासुरस्तस्य विद्विषः कृष्णस्य महिष्यः पट्टराज्ञ्यः अस्याः श्रियः सापत्न्यं व्यक्तत्वं अनेन हेतुना निश्चितत्वं निन्युः यद्रागेण
रविंदतः कराग्रैः श्रियं निरासिरे की· अरविंदतः नित्यायाम् आत्मीयवसतेः । अन्यापि सपत्नी रोषेण कराग्रेण महान्ति निष्कासयतीति प्रसि
द्धं = ४ ।२५
मदमदमधि[illegible]तः = २

Margin notes (left):

पुरुषा एव कुटिला भवंतीति मेनिरे = ४

भर्तृचुंबितांगनासकरकंपसीत्कारं करोतीति चतुरास्तरुण्यो चतुरचक्रवाकीयोग्यमुत्तरं स्वयं चक्रुः = ६

कुशलप्रश्नं कुर्वती = ७

प्रवेशं न चक्रुः = ४

प्रतिबिंबच्छलेनांबु त्वरितं तामिमेल = ३

प्रतिष्ठां कृत्वा = २

Margin notes (right):

अस्खलितं = १

पत्ताणंभरेणपरम यूरीमाधाद्दयं तमालोक्य = ३

अचतुरायाः सुंदर[illegible]वोधयोर्मुग्धे इति विश्रुः वल्लभानभिलक्ष्याकेस = ६

निक्षिप्तविकसितपद्मार्घयुक्तम् = ७

सभयं आगमयोन्तारं कृत्वा = ३

विश्लेषं युगमगमद्रथांगनाम्नोरूढस्तः क इव सुखावहः परेषां ॥१८॥ आसीना तटभुवि संस्मि
तेन भर्त्रा रिंभोरू रवतरितुं सरस्यनिषुः । धुन्वाना करयुगमीक्षितुं विलासान् शीतालुः स
लिलगतेन सिच्यते स्म ॥१९॥ नेदं तीसमममुना सरोऽवगाढुं रोधस्तः प्रतिजलमीरिता सखी
भिः । आश्लिष्यद्दयं चपलेक्षणं नवोढा वोढारं विपदि न दूषितातिभूमिः ॥२०॥ तिष्ठंतं पयसि
पुमांसमंसमात्रे तद्दघ्नं तदवयती किलात्मनोऽपि । अभ्येतुं सुतनुरभीरियेषमोग्ध्यादाश्लेषं द्रुत
ममुनानिमज्जतीति ॥२१॥ आनाभेः सरसि नतभ्रुवावगाढे चापल्यादयपयसा तरंगहस्तैः । उ
च्छ्रायिस्तनयुगमध्यरोहि तद्धस्पर्शो नो भवति कुतोऽथवाव्यवस्था ॥२२॥ कांतानां कुवलयमध्यपा
स्तमक्ष्णोः शोभाभिर्नमुखरुचाहृमेकमेव । संहर्षाद्दलितविकतैरितीव गायन्नालोलो मौ पयसि महोत्प
लं ननर्त ॥२३॥ त्रस्यंतीचलशफरीविघट्टितोरुर्वामोरूरतिशयमाप विभ्रमस्य । क्षुभ्यंति प्रसभमहो
विनापिहेतोर्लीलाभिः किमु सति कारणे रमण्यः ॥२४॥ आश्लिष्टप्रतनुवपुर्लतैस्तरङ्गैस्तस्पांभस्त
दंथसरोमहार्विस्य । अक्षोभि प्रस्तृतविलोलवाहुपत्रैर्योषाणामुरुकमिरू रोजगंडशैलैः ॥२५॥ गांभीर्यं
दधदपि रंतुमंगनाभिः प्रक्षोभं जघनविघट्टनेन नीतः । अंभोधिर्विकसितवारिजाननो सौ मर्यादां

कयाचन्निरीक्षणादिललितविभ्रमैः हेलालीलाचविब्बोक इत्यमरः =५

वकैः सहवसतां कमलानां परोक्षैरविद्यमानैः । नहि कमलेषु विलासाः संभवंतीति परिज्ञायांगनामुखमिदं न कमलमिति निश्चिकाय =५

३२

डलयोरभेदाज्जलौघ: दुर्जनवर्ग आक्रामन्नाच्छादयन्नपि विमलतया युक्तानां निष्पापानां तिरस्क्रियायै न भवती समर्थः =२

अंगरागाः =६

कुसुंभरक्तं पृथुस्तनोपरिस्थितं वस्त्रं =६

माध्वीकं मदिरा =६

कामदाहानंतरं तत्सैन्यस्य मुखचंद्रो राज्यश्रियो योग्यो तत एव पट्टाभिषेकः कृत इति भावः =२

कोपि विलासी =२

कामकष्टकृशायाः =१

सपदि विलंघयांबभूव ॥२६॥ आदातुं दयितमिवावगाढमारादूर्मीणां ततिमभिप्रसार्यमाणैः । कस्याश्चिद्विहिततचलस्थिरांगुलीको लक्ष्मीवान्सरसि रराज केशहस्तः ॥२७॥ उन्निद्रप्रियकमनोरमं रमण्याः संरेजे सरसि वपुः प्रकाशमेव । युक्तानां विमलतया तिरस्क्रियायै नाक्रामन्नपिहिभवत्यलं जलौघः ॥२८॥ किं तावत्सरसि सरोजमेतदारादाहोस्विन्मुखमवभासते तरुण्याः । संशय्य क्षणमिति निश्चिकाय कश्चिद्बिब्बोकैर्बकसहवासिनां परोक्षैः ॥२९॥ अंगानि द्रुतकनकोज्ज्वलानि गंधाः कौसुंभं पृथुकुचकुंभसंगि वासः । माध्वीकं प्रियतमसंनिधानमासन्नारीणामिति जलकेलिसाधनानि ॥३०॥ उत्तुंगादनिलचलांशुकास्तटांताद्वेतोभिः सहभयदर्शिनां प्रियाणां । श्रोणीभिर्गुरुभिरतूर्णमुत्पतंत्यस्तोयेषु द्रुततरमंगना निपेतुः ॥३१॥ मुग्धत्वादविदितकैतवप्रयोगा गछंत्यः सपदि पराजयं तरुण्यः । ताः कांतैः सह करपुष्करेरितांबुव्यात्युक्षीमभिसरणग्लहामदीव्यन् ॥३२॥ योग्यस्य त्रिनयनलोचनानलार्चिर्निर्दग्धस्मरपृतनाधिराज्यलक्ष्म्याः । कांतायाः करकलशोद्धृतैः पयोभिः वक्त्रेंदोरकृत महाभिषेकमेकः ॥३३॥ सिंचिताः कथमपि बाहुमुन्नमय्य प्रेयांसं मनसिजदुःखदुर्बलायाः । सौवर्णं वलयमवागलत्कराग्राल्लावण्यश्रियरवशेषमंगनायाः ॥३४॥ स्निग्धे

प्रफुल्लबीजककुसुमवद्रम्यं =२

आच्छादयन्नपि =३

संदेहं कृत्वा =४

विशालानि द्रुतहेमाभानि =५

कांतैस्तत्राचितं न्यस्तमिति भावः =७

यो जलक्रीडया हारयति स सुरतं पणं दास्यतीति भाषाबंधेनावद्धसुरतपणां =८

३२

करपुष्करेण कराग्रेण प्रेरितं यदंबु तेन व्यात्युक्षीमन्योन्यसेचनां मदीव्यन् जलसेकक्रीडाभिररमंते समर्थः व्यात्युक्षीमिति तां प्राहुर्यदन्योन्येन सेचनमिति निघंटुः =८

अपात =१

हेमवलयछलेन वपुषि भ्रमातः सौंदर्यस्य शेषउर्वरित भागः पपात इत्यर्थः =१

कीदृशी मंजलिं वारिणपूर्णकी॰ वारिणामूर्त्तेन प्रेमरसेनेव = १

सखीसेचने घाछलेन युवानं प्रतिसाभिप्रायां अंजलिं चक्रे = १

तीदृशमंपरां निधाय पूर्णां मूर्त्तेन प्रणयरसेन वारिणैव । कंदर्पप्रवणमनाः सखीसिषिंचा व्याजेन
प्रति युवमंजलिं चकार । ३५ । आनंदं दधति मुखे करोदकेन श्यामायाः दयिततमेन सिच्यमाने
। ईर्ष्यया तावदनमसिक्तमप्यनल्पस्वेदांभः स्नपितमजायतेतरस्याः । ३६ । उद्धीक्ष्य प्रियकरकु
अलापविद्धैर्वद्भोजद्वयमभिषिक्तमन्यनार्याः । अंभोभिर्मुहुरसिचदुधूरमबद्धीमीयं पृथुतर
नेत्रयुग्ममुक्तैः । ३७ । कुर्वद्भिर्मुखरुचमुज्ज्वलामजस्रं यैस्तोयैरसिचत वल्लभां विलासी । तैरेवप्र
तियुवतेरकारि दूरात्कालुष्यं शशधरदीधितिच्छटाछैः । ३८ । रागांधीकृतनयनेन नामधेयव्य
त्यासादभिमुखमीरितः प्रियेण । मानिन्या वपुषि पतन्निसर्गमंदे भिंदानो हृदयमसाहि नोदवज्रः
। ३९ । प्रेमार्द्रैः प्रणयिनि सिंचति प्रियायास्तत्तापं नवजलविप्रुषो गृहीत्वा । उद्भूताः कठिनकुचस्थ
लाभिघातादौसन्नांमप्युद्गमपरांगनामधाक्षुः । ४० । संक्रांतं प्रियतमवक्षसोंगरागं साध्वस्याः सरसि
रुहक्ष्यते धुनां भः । तुष्ट्वैवं सपदि हृतेपि तत्र तेपेकस्याश्चित्स्फुटनखलक्ष्मणः सपत्न्या । ४१ । हृतायाः
प्रतिसखिकामिनोन्य नाम्नाह्रीमत्याः सरसिगलन्मुखेंदुकांतिः । अंतर्द्धिं द्रुतमिव कर्तुमंबुवर्षैः
र्मानं गमयितुमीबिरेपयांसि । ४२ । सिक्तायाः त्वरणमवस्तिच्यप्तर्वमन्यामन्यस्याः प्रणयवता
वतावलायाः । कालिम्नाः समधायि तमनुरेव वक्रं प्रापांत्वरणेगलितदर्पशाद्वमंजनांभः । ४३ । उद्धोहुक

अर्यासिस्याः ऽसिक्ता सपत्नीकृतमुखीव भूव = ६

अन्यस्याः सपत्न्याः प्रेमवतात्वतहर्वं सिच्यप आसिक्तायाः क्रोधो जातः सन्न वक्त्रं कालिम्ना श्यामतया योजयामास परंतु अस्तोगलितं जलोभः अपशब्दं निदामापकज्जलेन मुखं श्यामीकृतमितिलोको वदतीत्यर्थः = २

सिंचयामास = ४

क्रोधादुरोदेत्यर्थः = ४

सपत्न्या नाम गृहीत्वा प्रेरितं तोयमपि वज्रमिव दुस्सहमभूदित्यर्थः = ६

स्वभावकोमले = १

स्फुटनखव्रणायाः = ४

कामिनासपत्नीनाम्नासखीसमीपेआहृतास्त्रीहीणाअधोमुखीसतीकरोदतत्रवाष्पैर्जलानिवर्द्धमानानिकविःकल्पयतेतस्याःकामिन्याव्यवधानमिवकर्तुंअश्रुभिःपयांसिवर्द्धितानिवहोर्मीबोभ्रमातं॥ अयंपर्यायोक्तालंकारःतद्धि चैत्वारिंशच्छ्लोकस्य=

३२ 33

मेखलाकलापोजलहृतः सकथंध्वनिंकुर्यादित्यर्थः उत्तयोर्मंदेनकस्मिन्वाजाड्यगुणसहिते वाचालतामवेदित्यपिबोध्यम्=२

सुरताचार्यकांतेलोलान्तेप्रसादितनेत्रेसतिसतिजायाः=४

नकविभूषणान्यैशक्तः सधीचीवलयितपद्मनालसूत्रैः। आरूढप्रतिवनिताकटाक्षभारःसाधी (सहचरैः) (अतिसाध)

योगुरुरभवद्भुजस्तरुण्याः।४४। आवहत्प्रचुरपराध्यकिंकलीकोशमाणमनवरतोदगाहभाजां

।नारीवंव्यतनुतमेखलाकलापः कस्मिन्वासजलगुणेगिरांपटुत्वं।४५। पर्यच्छेसरसिहृतेंशुकेपयोभिर्लोलाक्षेसुरतगुरावपत्रपिष्णोः। सुश्रोत्पादलवसनेनवीविहस्तन्यस्तेनद्रुतमकृतांगिनीसखित्वं।४६। नारीभिर्गुरुजघनस्थलाहृतानामासन्नश्रीविजितविकाशिवारिजानां। लोलत्वादपहरतांतदंगरागंसंजज्ञेसकलुषआशयोजलानां।४७। सौगंध्यंदधदपिकाममंगनानांदूरत्वा ~~[struck-through text]~~ दुतमहमीननोपमानं। नेदीयोजितमितिलज्जयेवतासामोलोलेप्वयुत्तिमहोत्पलंममज्ज।४८। प्रभ्रष्टैःसरभसमंभसोवगाहक्रीडाभिर्विदलितयूथकापि शंगैः। आकीर्ण्वेःसरसिहिरण्मयैर्विधूनामौर्वाग्निद्युतिशकलैरिवव्यराजि।४९। आस्माकीयुवतिदृशामसोतनोतिच्छायैवंश्रियमनपायिनींकिमेति॥ मत्वैवंस्वगुणपिधानसाभ्यसूयैःपानीयैरितिविषददधाविरेंजनानि।५०। निर्धौतेसतिहरिचंदनेजलौधैरांपांडोर्गतपरभागयांगनायाः। अहायैस्तनकलशद्वयाद्वुपेयेविच्छेदःसहृदयवैहारयष्ट्या।५१। अन्यूनंगुणममुनातसधारयंतीसंफुल्लस्फुरितसरोरुहावतंसा। प्रेयोभिःसहसरसीनिषेव्यमाणारक्तत्वंव्यधिततवधूदृशांसुरेव।५२।

(संसिनाग) (वियोगः) (कंठ्या)

आरूढ आश्रितः सपत्नीकटाक्षएवभारोयेनसःतत्कटाक्षंदृष्ट्वाभारवानजनिष्ट=१

कज्जलैः=४

प्रक्षालितानि=२

प्राप्तः=२

सचेतनयेव=२

अस्मदीयाछायाकांतिः=५

स्वगुणाछादनसरोषैः=६

शीघ्रं=२

३२

गौरखवैः=२ दूरीभूतगुणेत्कर्षया=२

हारयष्ट्याहरिचंदनात्परिभागःप्राप्तेसमतस्मिन्जलौघेजडिवमेरिवहतेसतिस्तनद्वयंत्यक्तमितिभावः=२

६८

देतानां पदानि व्रणाः यावकमरागमधरोष्ठश्रियं नित्युः प्रत्यग्राः नूतना नखांकाः
अविलेपनां तनुं शरीरं शोभयामासुः विपदि सत्यां सदाश्रिताः सेवकाः शोभायै शो
भां जनयितुं भवंतीति =३

गुणवदाश्रयवांछयेव =२

स्नातीनां हृदमलोदविंदुविन्नौदजाते रुचिरदृशामुरोजकुंभौ। हाराणां मणिभिरुपाश्रितो समं
ताद्‌उत्स्वैर्गुणवदुपघ्नकाम्यये व।५३। आरूढः पतति इति स्वसंभवोपि स्वच्छानां परिहरणीयता

आसजोपि =२

तटं लक्ष्मीकृत्य =३

मुपेति। कर्णाभ्यच्युतमसिता सलंवधूनां वीचीभिस्तटमनुयन्निरामुरोपः।५४। दंतानामधर
मयावकं पदानि प्रत्यग्रास्तनुमविलेपतां नखांकाः। आनन्युः श्रियमधितोयमंगनानां शोभा

मुखमध्ये =५

यै विपदि सदाश्रिया भवंति।५५। कस्याश्चिन्मुखमनु धौतपत्रलेखं व्यातेने सलिलभराव लंवि
नीभिः। किंजल्कव्यतिकरपिंजरांतराभिश्चित्रश्रीरलमलकाग्रवल्लरीभिः।५६। वक्तोऽप्योघन
मनुलेपनं यदूनामुत्तंसान्नहरत वारि मूर्द्धजेभ्यः। नेत्राणां मदरुचिरं ततैव तस्थौ चक्षुष्यः खलु

चक्षुष्यः सुभगो नेत्रयो
वल्लभो दर्शनयितः प्रि
यदर्शनेविजयंती =१

महतां परैरगम्यः।५७। यो वाह्यः स खलु जलैर्निरासि रागो यश्चित्ते स तु तदवस्थ एव तेषां। धीरा

स्नेहाख्यः =८

यो महति चित्ते वसति स
नाकेनाप्यभिभूयते
=५

णां व्रजति हि सर्वएव नांतः पातित्वादभिभवनीयतां परस्य।५८। फेनानामुरसि रुहेषु हारलीलां चै

संघूर्ले =४

लश्रीर्जघनतटेषु शैवलानां। गंडेषु स्फुटरचनां च पत्रवल्लीपर्यायं प्रययुरतिविभूषणां वधूनां।५९।

लघुभिर्माला कुसुमा
दिभिः =३

आश्लिष्टः जलमभि हेममभिर्वधूनामंगेभ्यो गुरुभिरसमज्जि लज्जयेव। निर्माल्यैरथ ननु तेव धारिता

जलमध्ये =३
स्वर्णभूषणैः =३

नां मस्तुच्चैर्भवति लघीयसां हि धार्ष्ट्यं।६०। आमृष्टास्तिलककचः स्रजो निरस्ता नीरक्तं वसन
नमपाहृतोंगरागः। कामः स्त्रीरनुशयवान्निवस्वपक्षव्याघातादिति सुतरां चकार चारूः।६१।

कर्म =१ सकोपद्रव =१ अन्येपि महांतो वड्ढाता जले मरणार्थं मज्जंति =३ रम्याः =१

चंचलवीचिमालालीलानिःपुतोः =२
उन्नीलं =

३४ 34

यथास्यात् ३ ४ रंगरू

शीतार्त्तैर्वलवदुपेयुषेव नीरैरासेकाच्छिशिरसमीरकंपितेन। रामाणामभिनवयौवनोष्मभा
जोरोभ्याब्लेबिस्तनतटयोर्नवांशुकेन।६२। भ्योतद्भिः समधिकमात्तमंगसंगाल्लावण्यं तनुमदि
वांबुवाससां तैः। उन्नेरे तरलतरंगलीलानिह्नातैरथ सरसैः प्रियासमूहैः।६३। दिव्यानाम
पिकृतविस्मयां पुरस्तादंभस्तः स्फुरदरविंदचारुहस्तां। उद्वीक्ष्य श्रियमिव कांचिदुत्तरंतीम
स्मार्षीज्जलनिधिमथनस्य शौरिः।६४। भ्रस्तां यत्परिहितमेतयोः किलांतर्दीनार्थं तदुद
कसेकसक्तमूरू। नारीणां विमलतरौ समुल्लसंत्या भासांतर्दधतुरुकूलमेव।६५। वा
सांसि न्यवसत यानि योषितस्ताः शुभ्राभ्रद्युतिभिरहासि तैर्मुदेव। अत्याक्तैः प्लवनगलज्ज
लानि यानि स्फूलाश्रुस्रुतिभिररोदि तैः शुचेव।६६। आर्द्रत्वादतिशयिनीमुपेयिवद्भिः सं
सक्तिं भृशमपि भूरिशो वधूतैः। अंगेभ्यः कथमपि वामलोचनानां विश्लेषः खलु न वरं त्वकैः
प्रपेदे।६७। प्रत्यंगं संविलुलितमूर्द्धजा चिराय स्नानार्द्रं वपुरुदवापयत्किलैका। नाज्ञासीद
भिमतमंतिके निरीक्ष्य स्वेदांबुद्रवमभवत्तरां पुनस्तत्।६८। सीमंतं निजमनुवध्नती कराभ्या
मालक्ष्यस्तनतटबाहुमूलभागा। भर्त्रान्या मुहुरभिलष्यता निदध्ये नैवाहो विरमति कौतुकं

तद्वपुः पुनः स्वेदांबुद्रवमभवत्तरामतिशयेस्वेदवद्भूवेति नाज्ञासीत् किं कृत्वा अभिमतं कांतमंतिके दृष्ट्वा सात्त्विकभा
वात्स्तंभः स्वेदाश्च रोमांचश्च इत्यादिना चित्तस्य तद्गतत्वं सूचितं =२ वांध्य ता =२

उपलक्षणार्थे तृतीया अं
गसंगादधिकमात्तं गृही
तमंबुजलं भ्योतद्भिः द्र
रद्भिर्वाससां तैः वस्त्रस्य
प्रोतैः पलक्षितैः प्रिया
समूहैः सरसाः उन्नीलं
=२

वासांसि =५

अंसयोरुपरि विकीर्ण
केशाः =२

कौदर्शं मंदुतनुमन्मूर्त्तं
ताव लावण्यं सौंदर्यमिव =२

जलसेकात् दूरूभ्यांस
हलम्नमूरू =५
यदुकूलमूरुवेशिच्छाद
नार्थं तदुकूलं ऊरूभ्या
सार्धं तर्दधतुः आच्छादया
मासतुः =६
विस्तीर्णो =६
नूतनं रंजितवसनैः =४

३४
प्रतिक्षणं नवां नवां शोभां
भजते इत्यर्थः =२

विजनदेशः =२
कामशून्यत्वे सर्वमेत
द्व्यर्थेति भावः =२
उष्मकिरणेन रविणाप
श्चिमसमुद्रस्यापां तति
षु जलपंक्तिषु मंक्षुं बु
डितु[illegible]मीषे अस्तंगंतु
मभिलषे =४

प्रियेभ्यः ॥६९॥ स्वच्छांभःस्नपनविधौतमंगमोष्ठस्तांबूलद्युतिविशदो विलासिनीनां । वासश्च प्रतनु वि
विक्तमस्त्वितीयानाकल्पो यदि कुसुमेषुणा न शून्यः ॥७०॥ इति धौतपुरंध्रिमत्सरान्सरसि म
ज्जनेन श्रियमाप्तवतोऽतिशायिनीमपविरलांगभासः । अवलोक्य तदैव यादवानपरवारिराशेः शिशि
रेतररोचिषाप्यपां ततिषु मंक्षुमीषे ॥७१॥ इति श्रीशिशुपालवधे महाकाव्ये माघविरचिते श्रीशब्दा
लंकृतसर्गे तेजलक्रीडावर्णनो नामाष्टमः सर्गः ॥८॥ अतितापसंपदमथो [illegible]सरुचिर्निजतेजसा प्रमिताक्षराछंदः =५
मं सहमानमिव । पयसि प्रपित्सुरपरांबुनिधेरधिरो । द्रुमस्तगिरिमभ्यपतत् ॥१॥ गतया पुरः प्र
तिगवाक्षमुखं दधतीरते शुभ्रमशुं स्तुकतां मुहुरंतरालभुवमस्तगिरेः । सवितुश्चयोऽपि दंभिमी
तदृशा ॥२॥ विरलातपच्छविरनूष्मवपुः परितोऽतिपांडु दधदभ्रशिरः । अभवद्गतः परिणतिं शिथिलः
परिमंदसूर्यनयनो दिवसः ॥३॥ अपराह्णशीतलतरेण शनैरनिलेन लोलितलतांगुलयो । नि
लयाय शाखिन इवाह्वयते ददुराकुलाः खगकुलानि गिरः ॥४॥ उपसंध्यमास्त तनु सानुमतः
शिखरेषु तत्क्षणमशीतरुचेः । करजालमस्तसमयेऽपि सतामुचितं खलूच्चतरमेव पदं ॥५॥ प्र
तिकूलतामुपगते हि विधौ विफलत्वमेति बहुसाधनता । अवलंबनाय दिनभर्तुरभून्न पतिष्यतः

३५

करसहस्रमपि।६। नवकुंकुमारुणपयोधरयास्वकरावसक्तरुचिरांबरया। अतिसक्तिमेत्यवरु
णस्यदिशाभृशमन्वरज्यदतुषारकरः।७। गतवत्यराजतजपाकुसुमस्तवकद्युतौदिनकरेव
नतिम्। बहलानुरागकुरुविंददलप्रतिबद्धमध्यमिवदिग्वलयं।८। द्रुतशातकुंभनिभमंशुमतोव
पुरर्द्धमग्नवपुषः पयसि। रुरुचेविरंचिनखभिन्नबृहज्जगदंडकैकतरखंडमिव।९। अनुराग
वंतमपिलोचनयोर्दधतंवपुः सुखमतापकरम्। निरकासयद्रविमपेतवसुंवियदालयादपर
दिग्गणिका।१०। अभितिग्मरश्मिचिरमाविरमादवधानखिन्नमनिमेषतया। विगलन्मधुव्रतकु
लाश्रुजलंन्यमिमीलदब्जनयनंनलिनी।११। अविभाव्यतारकमदृष्टहिमद्युतिबिंबमस्तमितभा
नुनभः। विरतोरुतापमतमिस्रमभादपरोक्षतैवविगुणस्यगुणः।१२। रुचिधाम्निभर्त्तरिभृशंवि
मलाः परलोकमभ्युपगतेविविशुः। ज्वलनंत्विषः कथमिवेतरथासुलभोन्यजन्मनिसएवपतिः
।१३। विहितांजलिर्जनतयादधतीविकसत्कुसुंभकुसुमारुणतां चिरमुज्झितापितनुरौज्झदसौनपि
तृप्रसूः प्रकृतिमात्मभुवः।१४। अथसांद्रसांध्यकिरणारुणितं हरहेतिहूतिमिथुनंपततोः पृथुगु
रुपातविरहार्त्तिदलद्धृदयस्रुतासृगनुलिप्तमिव।१५। निलयः श्रियः सततमेतदितिप्रथितंयदेव
जलजन्मतया। दिवसात्ययेतदपिमुक्तमहोचपलाजनंप्रतिनचोद्यमदः।१६। दिवसोनुमित्रमगम
रविः=१

चक्रवाकीचक्रवाकयोः==२

३५

दिवसेमित्रमनुगतेयदहंतिष्ठामितदिदमनुचितमेवेतिविचार्यसंध्यापिविलीनेत्यर्थः=१

तनुस्तनयोर्मध्ये रोमावलीपर्यं मध्यं तस्य वै पयुः कंपो भंगो वा तस्मै तनुपदार्थस्योपरिभारमहत्त्वेन शीघ्रगमनवेगेन भंगासंभवादितिभावः
उपायांतरेण स्तनगुरुत्वं मध्यकृशत्वमुक्तं =८

द्विलयं किमिहास्यते वृतमया वेलया। रुचिभर्तुरस्य विरहाधिगमादिति संध्ययापि सपदिव्यशमि
।१७। पातितेपतंगमृगराजि निजप्रतिविंवरोषित इवांवुनिधौ। अथ नागयूथमलिनानि जगत
रितस्तमांसि परितस्तिरिरे।१८। प्रसरन्मुहुर्भूधरगुहांतरतः पटलं वहिर्वहुलपंकरुचि। दिव
सावसानपटुनस्तमसो वहिरेत्य वाधिकममङ्क्त गुहाः।१९। किमलंवतांवरविलग्नमधः किम
वर्द्धितोर्द्धमवनीतलतः। प्रससार तिर्यगथदिग्भ्य इति प्रचुरीभवन्न निरधारितमः।२०। युग्मं। स्थ
गितांवरक्षितितले परितस्तिमिरे जनस्य दृशमंधयति। दधिरे रसांजनमपूर्वमतः प्रियवेश्मव
र्त्मसुदृशो दृदृशुः।२१। अवधार्य कार्यगुरुतामभवन्न भयाय सांद्रतमसं तमसं। सुतनोः स्तनौ च रद
यितोपगमे तनुरोमराजिपथिवेपथवे।२२। ददृशेपि भास्कररुचाह्निनयः स तमी तमोभिरधिग
म्यततां। द्युतिमग्रहीद्ग्रहगणो लघवः प्रकटीभवंति मलिनाश्रयतः।२३। अनुलेपनानि कुसुमान्य
वलाः कृतमन्यवः पतिषु दीपशिखाः। समयेन तेन सुचिरं शयितप्रतिवोधितस्मरमवोधिषत।
२४। वसुधांतनिःसृतमिवाहिपतेः पटलं फणामणिसहस्ररुचां। स्फुरदंशुजालमथ शीतरुचः
ककुभं समस्कुरुत माघवनीं।२५। विशदप्रभापरिगतं विवभावुदयाचलव्यवहितेंदुवपुः। मुखम
प्रकाशदशनं शनकैः सविलासहासमिव शक्रदिशः।२६। कलया तुषारकिरणस्य पुरः परि

वामप्रदेशात् =४

स्तनाः तुङ्गाः =५
पायिसंबंधात् =५

रसो त इति भावार्थाः स्त्री
पक्षे प्रेमरूपांजनं =६
रतनं ये नांधकारे दि
दृशां पटुत्वम् =६
घनतरांधकारं =७

३६
36

मंदमिन्नतिमिरौघजटं। त्रणमभ्युपघातजनैर्नभः प्रागगनं गणाधिपतिमूर्तिरिति। २७। नवचंद्रिका

(चंदनतिलकरूपं)
कुसुमकीर्णतमःकवरीभृतो मलयजार्द्रमिव। ददृशे ललाटतटहारि हरेर्हरितो मुखस्य हिमर प्राच्याः=२

चंद्राग्रं=२ श्मिमुखं। २८। प्रथमं कलाभवदथाय मथो हिमदीधितिर्महदभूदुदितः। दधाति मित्रियं क्रमतस्त्वन ध्रुवं=२

नुप्रथितोजसोपि सहसोपचयं। २९। उदमज्जि कैटभजितः शयनादपनिद्रपांडुरसरोजरुचा। प्र

थमप्रबुद्धनदराजसुतावदनेंदुनेव तुहिनद्युतिना। ३०। अथ लक्ष्मणानुगतकांतवपुर्जलधिं व्यतीत्य

शशिराशरथिः। परिवारितः परितऋक्षबलैस्तिमिरौघराक्षसबलं विभिदे। ३१। उपजीव्यते स्म

सततं दधतः परिमुग्धतां वलिभिर्वा उडुपतेः। घनवीथिवीथिमवतीर्णवतो निधिरंभसामुपचयाय

कलाः। ३२। रजनीमवाप्य रुचिमांपदशी सपदि व्यभूषयदसावपि तां। अवलंबितक्रममहो महह

तामितरेतरोपकृतिसञ्चरितं। ३३। दिवसे भृतोस्मरुचिपादहतां रुदतीमिवानवरतालिरुतैः मु

हुरागमः शशधरोग्रकरैः रुदतीः स्वसत्कुमुदिनीवनितां। ३४। प्रतिकामिनीति ददृशुश्चकिताः स्म

रजन्मघर्मपयसेव चितां सुदृशोभिभर्तृ शशिरश्मिगलज्जलविंदुमिंदुमणिदारुवधूः। ३५। अम

तद्भवैर्विदधदंजदृशामपमागमो बधिपतिः स्म करैः। परितो विसर्पिपरितापिभृशं वपुषोथ तार ३६

यतिमानविंबं। ३६। अमलात्मसु प्रतिफलन्नमितस्तरुणीकपोलफलकेषु मुहुः। विससार सांद्र

तदयमिंदुरुच्चामधिकं विभासतं दिशां निकरः। ३७। उपगूढवेलमलघूर्मिभुजैः सरितामचुंचु
मदधीशमपि। रजनीकरः किमिव चित्रमदो यदिरागिणां गणमनंगलघुं। ३८। भवनोदरेषु
परमंदतया शयनोल्लसत्स्फटिकयष्टिरुचः। अवलंब्य जालकमुखोपगतानुदतिष्ठदिंदुकिर
णान्मदनः। ३९। अविभाविते षु विषयः प्रथमं मदनो विनूनमभवत्तमसा। उदिते दिशः प्रकटयत्स
मुनाथ यदं घर्मधाम्नि धनुरंचकर्ष। ४०। युगपद्विकाशमुदयाद्गमिते शशिनः शिलीमुखगणो
लभत। द्रुतमेत्य पुष्पधनुषो धनुषः कुमुदे गनामनसि चावसरं। ४१। अववकोशमाशु हृदये
सुदृशां गमिते विकाशमुदयाच्छशिनः। कुमदे च पुष्पधनुषो धनुषश्च्यलितः शिलीमुखगणोल्ल
भत। ४२। ककुभां मुखानि सहसोज्ज्वलयन्दधदाकुलत्वमधिकं रतये। अदिदीपदिंदुरपरो
दहनः कुसुमेषुमत्रिनयनप्रभवः। ४३। इति निश्चितप्रियतमागतयः सितदीधितावुदितवत्यव
लाः। प्रतिकर्म कर्तुमुपचक्रमिरे समये हि सर्वमुपकारि कृतं। ४४। सममेकमेव दधतुः स्तुतनोर्गुरु
हारभूषणमुरोजतटौ। घटते हि संहततया जनितामिदमेव निर्विवरतां दधतोः। ४५। कदलीप्र
कांडरुचिरोरुतरोजघनस्थली परसरेऽहति। रसनाकलापकगुणेन वधूर्मकरध्वजद्विरदमां
मंडनानि विधातुं प्रारेभिरे = ३ कीदृशीं निर्विवरतां संहततया संमिलितत्वेन जनितामुत्पादितां = २
१ एकालंकरणमेव घटते युज्यते ते क्वेदधानयोः पृथगलंकरणं वस्तु न युज्यते इत्यर्थः = २

नैर्मल्यं विकासं च = ५

निर्मलयन्दहंश्च रतये संभोगायाधिकमतिशयेनाकुलतां औत्सुक्यं ददत् उत्पादयन् परेरतये कामभार्यायै आकुलत्वं विकलतां ददत् इत्यर्थः = ५

अलिगणो बाणसमूहश्च = ५

दीपयामास = ५

हरनेत्रोत्पन्नोऽग्निः पुरा कामं भस्मीचकार अस्माद्वितिनयनसमुत्पात एवापूर्वत्वकथने = ५

विशाल = २

अन्योपि मत्तोगजः कापुद्यानप्रदेशे कदलीकाननरम्ये रज्वा स्तंभेलेन बध्यते इत्युक्तिलेशः = १

अतिशयितगुणवताजितः सर्वोपि विदेशं व्रजति यद्वा चतुरस्तदाश्रयो भवतीति चंद्रोपि स्त्रीमुखजितो न्यत्र गंतु मशक्यश्चतुरतया तदाश्रितोभूदित्यर्थः =२

नानिरचेष्ट न निश्चिकाय =६

कलयत्।४५।अधरेष्वलक्तकरसः सुदृशां विशदं कपोलभुवि लोध्ररजः। नवमंजनं नयनपंकजयोर्वि
भिदे न शंखनिहितात्पयसः।४६।स्फुरदुज्ज्वलाधरदलैर्विलसद्दशनांशुकेसरभरैः परितः। धृतमु
ग्धगंडफलकैर्व्यरुचन्विकसद्भिरास्यकमलैः प्रमदाः।४७।भजते विदेशमधिकेन जितस्तदनुप्रवेश
मथवा कुशलैः। मुखमिंदुरुज्ज्वलकपोलमतः प्रतिमाछलेन सुदृशामविशत्।४८।ध्रुवमागताः प्रतिह
तिं कठिने मदनेषवः कुचतटे महति। इतरांगवन्न यदिदं गरिमग्लपितावलग्नमगमन्तनुतां।४९।
न मनोरमास्वपि विशेषविदां निरचेष्टयोग्यमिदमेतदिति। गृहमेष्यति प्रियतमे सुदृशां वसनांगराग
सुमनस्सु मनः।५०।वपुरन्वलिप्तपरिरंभसुखव्यवधानभीरुकतया नवधूः। हेममसमस्यवाढमिदमे
वहियास्त्रियसंगमेष्वनैर्वलेपमदः।५१।निजपाणिपल्लवतटस्खलनादभिनासिकाविवरमुत्पति
तैः।अपरा परीक्ष्य शनकैर्मुमुदे मुखवासमास्यकमलश्वसनैः।५२।विधृते दिवा सवयसा च पुरः प
रिपूर्णमंडलविकाशभृति। हिमधाम्नि दर्पणतले च मुहुः स्वमुखश्रियं मृगदृशो ददृशुः।५३।अधिजा
नुबाहुमुपधाय नमत्करपल्लवार्पितकपोलतलं। उदकंठिकं उपरिवर्तिकलस्वरशून्यगानपरया
परया।५४।प्रणयप्रकाशनविदो मधुराः सुतरामभीष्टजनचित्तगृहः। प्रजिघाय कांतमनुमुग्धतम
स्तरुणीजनो दृश इवाथ सखीः।५५।नवमेव गच्छति यथा लघुतां करुणां यथा च कुरुते समयि। निपुणं

आकाशे न चंद्रे विधृते दर्पणे च सवयसा कांतेन सख्या वा पुरः धृते =५
दर्पणस्थां मुखश्रियं दृष्ट्वा चंद्रतुल्यां मेनिरे इत्यर्थः =४
कांतः =१
वल्लभजनमनोहारिणीः =२
प्रेषयामास =२

शंखाशापितदुग्धतुल्यं जातमित्यर्थः =२
कमलेषु पत्रकिंजल्कफले भाव्यं तदर्थं विशेषणत्रयं =३
कामसायकैरंगनाशरीरं सर्वत्रापि ताडितं न पुनः स्तनमंडलमिति तदोन्नतत्वेनो प्रेक्षितं =५
वपुः अनवलेपं लेपनरहितं अथवा निर्गर्वमित्यर्थः =६
स्ववदनसौगंध्ये =५
बाहुविशेषणं क्रियाविशेषणं वा =३
अन्यया स्त्रिया =२

गुरुत्वेन कृशीकृतमध्यदेशं =५
निजपाणितले फूत्कारेणाभिघाततो नासाविवरसंमुखमुच्छलितैः स्वश्वासवातैः नासिकासंगतैर्मुखगंधं परीक्ष्य काचिद्धृष्टा =६
उत्कंठितं। गल्ले हस्तं दत्वा शून्यगानपरा काचिद्वल्लभस्यागमनार्थमुत्कंठिता बभूवेत्यर्थः =३

काकुरत्र । इति न किंतु स्वयमेव तदभीष्टं कर्त्तुयतं तत इति भावः=२ अनुचिते कर्मणि प्रवृत्तिः साहसं चापलं च कर्त्तुमहं न सहास्मि न सोढास्मि की॰ असाहसिकी असमर्था=४

दूतीमभिलक्ष्य=१
संदेशितवती=१
प्रतिभिद्याऽऽवर्ज्य=३

तथैनमुपगम्य वदेरभिदूतिकाश्चिदिति संदिदिशे ।५७। दयितायमानपरयापरया त्वरितं ययावगदि
तापि सखी । किमु चोदिताः प्रियहितार्थकृतः कृतिनो भवंति सुहृदः सुहृदां ।५८। अतस्त्रिभिर्विशेषकं । प्र
तिभिद्य कांतमपराधकृतं यदि तावदस्य पुनरेवमथा । क्रियते नु वृत्तिरुचितैव ततः कलयेदमानमनुने
तं सखि मा ।५८। अवधीर्य धैर्यकलिता दयितं विदधे विरोधमथ तेन सह । तव गोप्यते किमिव कर्त्तु
मिदं न सहास्मि साहसमसाहसिकी ।५९। तदुपेत्य मा स्म तमुपालभथा न हि दोषमस्य किल विद्म वयं ।
इति संप्रधार्य रमणाय वधूर्विहितागसेपि विससर्ज सखीं ।६०। त्रिभिर्विशेषकं । ननु संदिशेति सुहृ
शोदितया त्रपया न किंचन किलाभिदधे । निजमैक्षि मंदमनिशं निशितैः कृशितं शरीरमशरीरशरैः ।
६२। ब्रुवते स्म दूत्य उपसृत्य नरान्नरवत्सगर्भमतिगर्भगिरः । सुहृदर्थमीहितुमजिह्मधियां प्रकृतिर्वि
राजति विरुद्धमपि ।६३। मम रूपकीर्तिमहरद्भुवि यस्तमनुप्रसक्तहृदयेयमिति । त्वयि मत्सरादिव नि
रस्तदयः सुतरां क्षिणोति खलु तामनङ्गः ।६४। तव सा कथासु परिघट्टयति श्रवणं यदङ्गुलिमुखेन मुहुः ।
घनतां ध्रुवं नयति तेन भवद्गुणपूगपूरितमतृप्ततया ।६५। उपतप्यमानमलघूष्मिमाभिः श्वसितैः सितेत
रसरोजदृशः । द्रवतां न नेतुमधरं क्षमते नवनागवल्लिदलरागरसः ।६६। दधति स्फुटं रतिपतेरिषवः शि
ततां यदुत्पलपलाशदृशः । हृदयं निरंतरबृहत्कठिनस्तनमण्डलावरणमप्यभिदन् ।६७। कुसुमादपि
स्मितदृशः सुतरां सुकुमारमंगमिति नापरथा । अनिशं निजैरकरुणः करुणं कुसुमेषुरुत्तपति यद्धि

प्रियवार्त्ताश्रवणसमये स्त्रीणां कर्णकंडूयनं प्रेमलक्षणं तदेव गुणस्मरणस्यापि कर्णस्यासंतोषेण हरणतयोक्तितं
अन्यदपि घटादिधान्यादिपूरणं [illegible] परिघट्यते इति=५

कामकृतनिजदेहकार्श्यं दर्शनेन तमवरूप मानयेति संदेशः सूचितः=७
उदारधीसहितवाचः=८
स्मरणं तां गुणस्मरणं तां=४
कंडूयनेन=४
असंतोषेण=४
आर्द्रत्वं उत्तमे स्थाने नार्द्रता जायते इत्यर्थः=३

उपालंभवचनं मा वोचः=५
संदेशं देहि=६
ननु स्त्रीणां प्रागल्भ्यं दूषणं न साहसत्वादिति आत्मायोग्यमपि मित्रार्थं कृतं कर्म न दूषणाय भवतीत्यर्थः=८
कुसुमरूपैः=१

३८

शिखैः ॥६८॥ विपतां निबवितमपक्रियया समुपेति सर्वमिति सत्यमदः। अमतस्तु तोऽपिभवतोऽविर
हाधदंमूर्द्द हंति हिमरश्मिरुचः ॥६९॥ उदितं प्रियां प्रति सहा[illegible]र्मिति प्र[illegible]दंधीयत प्रियतमेन वचः।
विदितं गिते हि पुरूरवजने सपदीरिताः खलु लगंति गिरः ॥७०॥ कुलकं। दयिताहृतस्य युवभिर्मन
सः परिमूढतामिव गतैः प्रथमं। उदिते ततः सपदि लब्धपदैः स्मरणादाकरेऽनुपदमिः प्रययै ॥७१॥ नि
पपात संभ्रमभृतः श्रवणाद्दंसितभ्रुवः प्रणदितालिकुलं। दयितावलोकविकसन्नयनप्रसभप्रलुन्न
मिवनीररुहं ॥७२॥ उपनेतुमुन्नतिमतेवोदवं कुचयोर्युगेन तरसाकलितां। रभसोत्थितामुपगतः
सहसा परिरभ्य कश्चन वधूमंरुधत ॥७३॥ अनुदेहमागतवतः प्रतिमां परिलायकस्य गुरुमुद्दहता
मुकुरेऽलवेपथुमतातिभरात्कथमप्यपाति नववधूकरतः ॥७४॥ अवनम्य वक्षसि निमग्नकुचद्वितयेन
गाढमुपगूढवता। दयितेन तत्क्षणगलद्रसनाकलकिंकणीरवमुदासिवधूः ॥७५॥ कररुद्धनीविदयितो

९४

प्रतिपत्तिरुपचारसत्का रस्तत्र मूढमपि वपुर्भर्तुः समीपे कंपादिसात्विकगुणोदयादरातिशयसूचकं बभूवेत्यर्थः=२

पगतौल्लसितं त्वराविरहितासनया। क्षणदृष्टहाटकशिलासदृशस्फुरदूरुभित्ति वसनं ववसे ॥७६॥ पि
रधानमन्वगुपगम्य दृशौ वुवते जनाय वद कोऽयमिति। अभिधातुमध्यवससोन गिरापुलकैः प्रियं नव
वधूर्न्यगदत् ॥७७॥ उरुदित्तोरुसादमतिवेपथुमत्सुदृशोऽभिभर्तृविधुरं त्रपया। वपुरादरातिशयशं हृजा
सि पुरैः प्रतिपत्तिमूढमपि गाढ[illegible]मभूत् ॥७८॥ परिमंथरामिरलघूरुभरादधिवेश्म पत्युरुपचार

विकृतं=३

विधौ स्खलिताभिरप्यनुपदं प्रमदाः प्रणयातिभूमिमगमन्गतिभिः ॥७९॥ रुचिरोन्नतभ्रु ललितं च दृशोः स्व

विशेषणत्रयं वचस्तत्य सामान्याय=१

अन्योऽ[illegible]यः प्रतिपदं स्खलितगतिर्भवति समार्गपारं न याति प्रमदपातु स्खलितगमनैरपि स्नेहपारभूमिः प्राप्तेति विरोधाभासद्योतनायापि शब्दः=१

~~[illegible]ः निपुणमानमिताः स्वभ्यस्ता स्फुट[…]लीलाये[…]=१~~

३८

भर्तृदर्शनिनोदितसात्त्विकगुणस्यसपत्नीनामभ्र वणात्प्रतिरोधसंभवेन गलंती कलकांची न मुक्ता तदाचभर्त्रास्विहस्तेनावलंविते सर्थः=५

प्रसत्तामप्यपश्यतस्तवमनःस्थितसपत्न्याः वहिःप्रसत्त्वज्ञानमसाश्वर्यमितिभावः=३

निपुणमागमितास्वभ्यस्तास्फुटाप्रकटान्नर्मलीलायेन वंचसातत=१

वसंतमालिका=५ कृत्रिमंयथास्यात्=५

करप्रयोगचतुरं ववंचे। प्रकृतिस्थमेव निपुणागमितस्फुटनर्मलीलमभवत्सुतनोः। ८०। तदयुक्त
मंगतवविघ्नसजानकृतं यदीतणसहस्रतयं। प्रकटीकृता जगति येन खलु स्फुटमिंद्रताघमयि गो
त्रभिदा। ८१। न विभावयसं निशमंस्थिगतामपिमां भवानिति समीपतया। हृदयस्थितामपि पुनः परितः
कथमीक्षते बहिरभीष्टतमां। ८२। इति गंतुमिच्छुमभिधाय पुरः स्तनवृष्टिपातविकसद्वदनां। स्वकरा
वलंबनमभुक्तगलत्कलकांचि कांचिदरुणत्करुणः। ८३। कुलकं। अपयाति सरोषया निरस्ते कृतकं
कामिनि चुचुंबे मगास्या। कलयन्नपि सव्यथोऽवतस्थे शकुने न स्खलितः किलेतरोऽपि। ८४। आलो
क्यप्रियतममंशुके विनीवौ यत्तस्थौ नमितमुखेंदुमानवत्या। तन्नूनं पदमवलोकयां बभूवे मानस्य द्रुत
मपयातुमास्थितस्य। ८५। सुदृशः सरसव्यलीकतप्तस्तरसाश्लिष्टवतः सयौवनोष्मा। कथमप्यभ
वत्स्मरानलोष्मः कुचभारेण नखंपचः प्रियस्य। ८६। दधसुरोजद्वयमुर्वशीतलं भुजोगते वक्षसि
मुर्वशीतलं। वभौ मुखेनाप्रतिमेन काचन श्रियाधिकां तां प्रतिमेन कांचन। ८७। इत्थं नारीर्घटयितुमलं
कामिभिः काममासन्प्रालेयांशोः सपदि रुचयः शांतमानांतरायाः। आचार्यत्वं रतिषु विकसन्मन्मथश्रीवि
लासाः ह्रीप्रत्यूहप्रशमकुशलाः सीधवश्चकुरासां। ८८। इति श्रीशिशुपालवधे महाकाव्ये श्रीमाघकृतो
सूर्यास्तचंद्रोदयवर्णनो नाम नवमः सर्गः। ९॥ ॥सज्जितानि सुरभीण्यथ यूनामुल्लसन्नयनवा
रिरुहाणि। आययुः सुघटितानि सुरायाः पात्रतां प्रियतमावदनानि। १। सोपचारमुपशांतविचारं सानुत

विवेकरहितं=१ साभिलाषं=१

वल्लभदर्शनात्सात्त्विकभावोदयेन वस्त्रेस्र स्तेमेखलेसतीसर्थः=७

नपश्यति=३
अत्तिगतांचत्तुर्दृष्टां यद्याभवेदत्तिगतोहृ ष्यशतिकोशात्मवामां द्वेषभावोन्नपश्यती सर्थः=३

स्तुतंविक्षाकृत्तेसर्थः=६
अनयाकृत्रिमंस्तुतंकृतमि तिज्ञानन्नपि=६
तत्क्षोलीनापराधसंतप्तः=८
नखान्पचतीतिनखं पचोनखरंधकः=९

मदिरा:=२

वर्त्तुलानि=१
चकवर्तांयुवानःकांता मुखैःपपुरिसर्थः=१

गोत्रंनामकुलंगोत्रंगोत्रा श्वधरस्तीधराः। तपोम यिसपत्नीनामदानाङ्गो त्रभेदकतयेंद्रतास्वयी कृताइंद्रवत्त्वंपरकीया रतोसीतिभावः तत्रधा त्रानेत्रसाहस्त्रंनस्त्वं तदयुक्तमिति=२
विरुद्धफलदर्शकापशकु नेनप्रतिहतइव=६
नायकोपि=६
यौवनस्यतारुण्यस्यऊ ष्मणासहितः=८
विशालं=९
समर्थाः=५
नारीविप्रोषलंकृत्विव श्लेषलं वा=४
सुवर्णरत्नादिभिरलंकृ तानिउत्तेजितानिच=२
सुरापात्रमध्येहिकम लानिनिक्षिप्यंते=२

प्रकर्षेण नादताः शब्दं कुर्वाणाः अलयो भ्रमरा यस्मिन् =२ निर्दिष्टं तमे =२ चक्षुर्घ्राणरसनश्रोत्रत्वचां निर्दिष्टिकघनायविशेषण पंचकं =१

संशयं चक्रे =३ रूपवंतं प्रेमरसं पाययामासुः =१ मल्लिदितवालाम्रकुसुमपरिमले =१

मधपानव्याजेन =१

३९

र्षीमनुतर्षपदेन। तं मुहूर्त्तमिमं प्रमत्तमपि पीप्यन्त्रेममानमवधूय वधूस्त्ताः।२। कांतकांतवदनप्रतिबिंबे भग्न

बालसहकारसुगंधौ स्वादुनि प्रणदितालिनिशांते निर्ववार मधुनींद्रियवर्गः।३। कापि शीयनसुगंधि

विघूर्णन्नुन्मदोधि शयितुं समशेत। फुल्लदृष्टिवदनं दयिता नाम ञ्चाकचषकं चषडंक्रिः।४। दत्तमिष्टत

मया मधुपस्तुवद्दिमाप पिवतो रसवत्ता। यत्स्तु वल्लमुकुटां भुभिरां सीञ्चेतनाविरहितैरपि पीतं।५। विंवि

मलिमंदिरे =५

तंमत्तपरिश्रुतिजाननभाजने जलजमुसंवलायाः। घ्रातुमंत्रिपततिभ्रमरः स्मभ्रांतिभाजि भवति क्व वि

वेकः।६। स्वादने न सुतनोरविचारा दोष्ठतः समचारि रसोत्रे। अन्यमन्यदिवयन्मधु यूनः स्वादुमिष्ट

मतनिष्ठतदेव।७। पीतवत्संमिमिंते मधु तुल्यस्वादमोष्ठकुचकं विरदंतौ। लभ्यते स्म परिरिक्ततया मी

गाधतापे =८

रागेन

यावकेन वियतां वियुवत्याः।८। कस्यचित्समदनं मदनीयप्रेयसीवदनपानरतस्य। स्वादितः सहृदि

सकामं यथास्यात् =८

वासवएव प्रस्तुतत्तल विदंशपदे सत।९। विभ्रतौ मधुरतामधिपात्रं राजि मिथुगपदेव पपाते। आननेन म

स्त्रीपुंसोर्द्वंद्वानां =५

धुरसो विकसद्भिर्नासिकाभिरसितोत्पलगंधः।१०। पीतसीधुमधुरैर्मिथुनानां माननैः परिहितं चषकं

पानपात्रमध्ये =४

तः। व्रीडया कुददिवालिविरावैर्नीलनीरजमगाधदधत्तात्।११। प्रातिभं त्रिसरकेण गतानां वक्रवाक्यर

चना रमलीयः। गूढसूचितरहस्यसहासः सुभ्रुवां प्रववृते परिहासः।१२। हाव हारि हसितं वचनानां को

शलं दृशि विकारविशेषाः। चक्रिरे भृशमृजोरपि वध्वाः कामिनेव तरुणेन मदेन।१३। अप्रसन्नमपरा

ध रिपत्नौ कोपदीप्रमुरसीकृतधैर्य। शालितं नु शमितं नु वधूनां द्रावितं नु हृदयं मधुवारैः।१४। संतमे

वश्चिरमप्रकृतत्वात्

असकृन्मधपानक्रियमाणमध्वे यत्तत्कदाईकादिफलंभस्ते तद्विदंश इतिकुच

कमिति च कथ्यते तथाच असकृन्नायिकावदनं पिबतः [illegible]सकृन्मधुपानं विदंश

स्यानेजातोमित्यर्थः =५

अप्रयुक्तत्वात् =१

वसुरादिकरलस

मूहः =२

वदनमपहे कमलवद्र

मंचषकपद्मे सेरस्य

ह्रदन्नभं वर्तेसर्थे =४

मिथ्या ज्ञानवति भ्रम

णशीले च =५

त्रमधुनिनापिकौष्ठरसः

सचरितः =६

ओष्ठरूपमार्द्रकं [illegible]

[illegible] =८

मदनीयासकामायाप्रे

यसी तस्या वदनपाने

तत्परस्य =८

जितं स्यकं च =५

कांतैः सह =३

सीवतया =२

मधुपानैः =१

३९